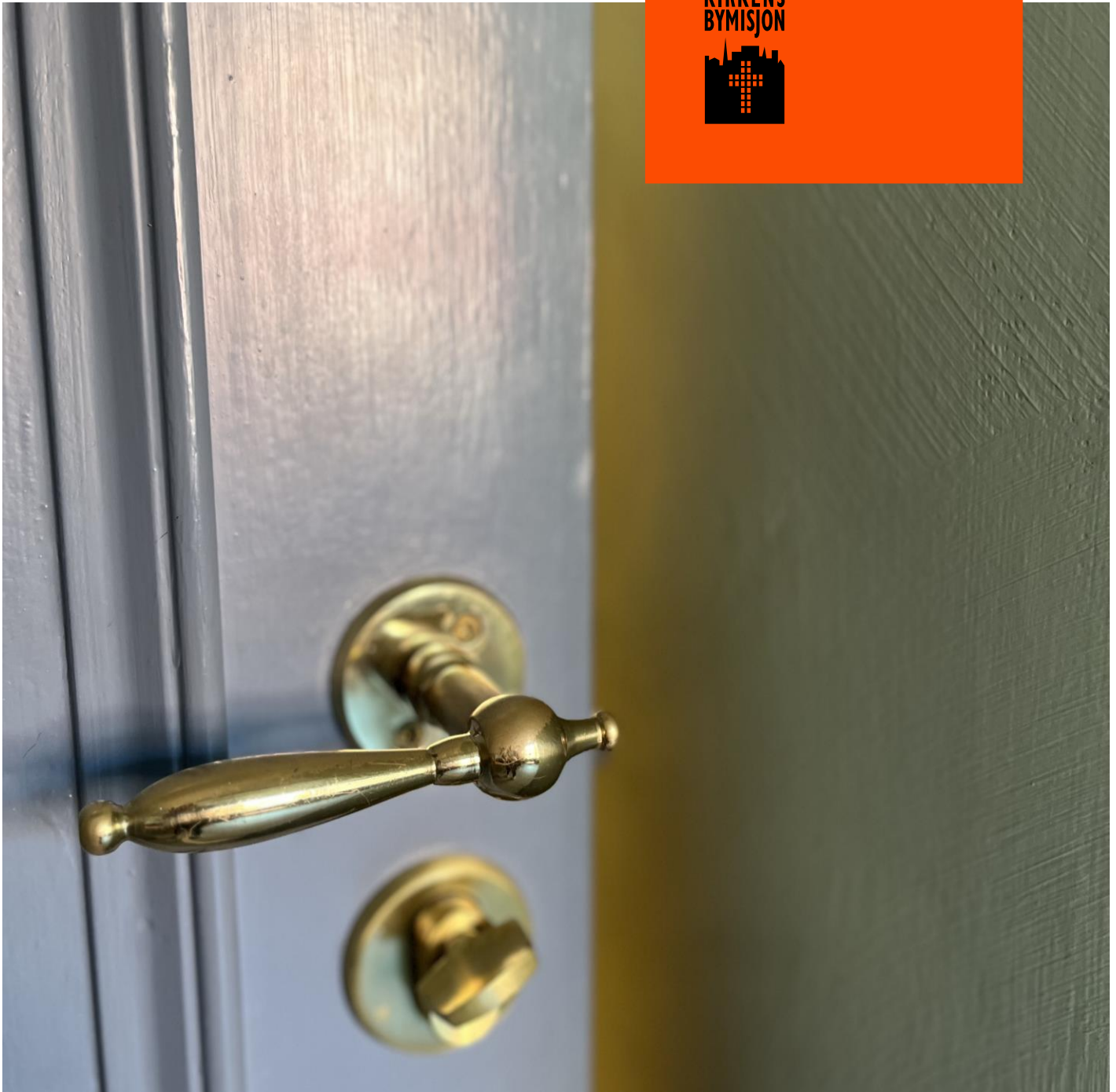

KIRKENS
BYMISJON

Ut av bostedsløsheten – inn i hva?

Brukerstemmer fra boligsosialt lavterskelarbeid

Rapport fra fagutviklingsprosjekt 2022-2023 i ByBo, Trondheim, av Stine Sundan

Ut av bostedsløsheten – inn i hva?

Brukerstemmer fra boligsosialt lavterskelarbeid

Stiftelsen Kirkens Bymisjon

kirkensbymisjon.no

Prosjekt og rapport av: Stine Sundan

E-post: stine.sundan@bymisjon.no

Telefon: 404 68 910

Postadresse: ByBo v/Stiftelsen Kirkens Bymisjon, Postboks 129 Sentrum, 7400 Trondheim

Besøksadresse: Schultzgate 8., 7013 Trondheim

Utgitt november 2023

Finansiert av: Husbanken

Forsidebilde: Stine Sundan

Forord

Kirkens Bymisjons visjon er at mennesker skal erfare respekt, rettferdighet og omsorg. Vårt oppdrag er å lindre, men også påvirke årsaker til at nød, urett og krenkelser oppstår. Dette er i vår bevissthet i vårt daglige arbeid, samtidig er det en påminnelse om å noen ganger løfte blikket og løfte stemmen til de vi møter.

Det kan være krevende å være tett på mennesker som har det vondt og som opplever situasjonen de er i som uholdbar. I Kirkens Bymisjon snakker vi om tålmodig nærvær. Å bistå mennesker som strever over tid krever evne til å tåle å være underveis. Det innebærer også å tåle gjentatte nederlag og avvising. Det er ikke det samme som å utslette krav og forventninger eller grenser, der det trengs. Det kan ligge mye omsorg i å ha forventninger til folk. Noen ganger er det også behov for aksept for at liv leves ulikt og det er ikke alle som kan ha samme mål i alle situasjoner. I relasjon med den andre er det mulig å finne den rette balansen, slik at den det gjelder kan utnytte sitt eget potensial og føle seg ivaretatt underveis.

Boligen vår, det er der vi bor og lever livene våre. Den er rammen rundt hverdagslivet. Om du selv velger når du flytter eller ikke, og hvilken posisjon du har på boligmarkedet er en stor kilde til ulikhet. Kjennskap til hvilke rettigheter du har, og det å ha ressurser til å utløse dem, spiller også inn. I Norge er hvordan du bor en statusmarkør. Det er forbundet med skam og tabubelagt om du ikke lykkes på boligmarkedet.

Opplevelsen av egen bosituasjon er individuell. Boligen kan være en kilde til økonomisk trygghet og gode rammer, eller en kilde til evig bekymring og en forverring av andre livsutfordringer. Hvordan mennesker opplever bosituasjonen sin og hva som hindrer dem i å bo stabilt og godt, kan ikke alltid leses ut av statistikken. Det føres ikke statistikk over søvnløse netter, for ubetalte regninger eller for en oppsigelse når du ikke har funnet en ny bolig.

I Kirkens Bymisjon sier vi at «*Ingen er bare det du ser*». Det gjelder også informantene i dette prosjektet. Jeg håper at deres stemmer og det de forteller oss kan gi et større perspektiv på kompleksiteten i det boligsosiale oppdraget.

Gjennom boligsosialt kompetansestilskudd fra Husbanken har vi i dette prosjektet hatt mulighet til å se bak døra sammen med noen av dem som bor. Vi ønsker å løfte frem deres stemmer, deres opplevelse, med deres egne ord. Vi er veldig takknemlige for at også Husbanken anerkjenner brukerstemmene som en del av fag- og kunnskapsutvikling på dette feltet. De trengs for at det skal jobbes godt boligsosialt og for at vi skal lykkes i målsetningen om at alle skal ha et trygt hjem.

Trondheim, november 2023

Stine Sundan, miljøterapeut ByBo, Trondheim.

Sammendrag

Når det gjelder et sted å bo, finnes ikke det samme sikkerhetsnettet som velferdsstaten sikrer på mange andre områder i livet. I stor grad er det den enkeltes ansvar å skaffe til veie et sted å bo. Den nye boligsosiale loven gir fortsatt ikke rett til en faktisk, varig bolig for vanskeligstilte, men den presiserer kommunenes ansvar i å ytre individuelt tilpasset veiledning og bistand, og dette skal vedtaksfestes. Det finnes målsetninger, både på nasjonalt og kommunalt nivå, som skal bidra til at vanskeligstilte får et sted å bo og det anerkjennes at alle skal ha et trygt hjem og at ingen skal være bostedsløse.

Siden mange sider ved det boligsosiale arbeidet ikke er lovpålagt, er det av stor betydning at det finnes politisk vilje til å gi feltet gode rammevilkår. Dette gjelder også for å forebygge bostedsløshet for personer med rus- og psykisk helseproblematikk.

For personer med utfordringer innen rus og/eller psykiatri, gjelder mange av de grunnleggende hensyn som hos folk flest, når det kommer til å definere et hjem og en god bosituasjon. I tillegg er det ulike hensyn og behov som må ivaretas for at den enkelte skal lykkes i å bo godt. Det innebærer også at den enkeltes opplevelse må tas på alvor. Det er også en god inngang til å identifisere sårbarheter og ressurser. Med utgangspunkt i den enkeltes opplevelse er det lettere å avklare forventninger og indre motivasjon, slik at den det gjelder også aktivt samarbeider for å finne løsninger.

Helheten må favnes, da det meste i livet og øvrige livsutfordringer er flettet sammen med det å bo. Det krever et samarbeid på tvers for best utnyttelse av tjenestene. Det forebygger nye nederlag og gjør tiltak mer treffsikre. Helhetsperspektivet innebærer at fokuset på rus og psykisk helse ikke overskygger andre hindringer eller skaper stigmatiserende forenklinger.

Å erfare å bo trygt og godt, er i seg selv en kilde til motivasjon, til bedre helse og til å se lyst på fremtiden. Trivsel er derfor viktig. Gjennom intervjuene har det blitt synlig at det er mange individuelle hensyn og ulikt fra sak til sak, hva som hindrer den enkelte i å bo trygt og godt, eller i å ha opplevelsen av å bo trygt og godt. For å lykkes med den boligsosiale bistanden til den enkelte er det derfor en forutsetning å forstå kompleksiteten og helheten i hva som påvirker evnen til å lykkes i hver enkelt sak.

Det kan virke ressurskrevende å skulle kartlegge og koordinere hjelpen på en slik måte. Samtidig er flere av informantenes historier gode eksempler på hvor ressurskrevende det er å unnlate å jobbe helhetlig og hvilke konsekvenser det kan gi for tilliten til hjelpeapparatet, når mennesker ikke opplever å bli hørt, å få nødvendig hjelp eller nok forståelse. En tettere, individuell bistand kan spare mange «runder» og med det bli mer ressursbesparende over tid. Det gir også en raskere vei for den enkelte til reelt å bo trygt og godt.

Fokus i prosjektet har vært brukerperspektivet og har ikke tatt sikte på å favne alle sider ved bosetting av målgruppen, men har hatt til hensikt å belyse kompleksiteten i arbeidet. Det er et ønske om at prosjektet og funn sees i sammenheng med øvrige studier på feltet, som har hatt annen vinkling på problematikken.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	3
Del 1: Bakgrunn	7
ByBo – 10 år i Trondheims gater	7
Metode	8
Informanter og etiske hensyn	8
Avgrensninger	9
Anvendelse av rapporten	10
Formidling og dialogarbeid	11
Del 2: Brukerstemmer	12
«Marie», i 60-årene	12
Bolig og bomiljø	12
Utfordringer og bekymringer	13
Trygghet, tilhørighet og nettverk	13
Bostabilitet	14
Boligdrømmen	15
Refleksjoner	15
«James», i 60-årene	16
Bolig og bomiljø	16
Utfordringer og bekymringer	19
Trygghet, tilhørighet og nettverk	21
Bostabilitet	21
Boligdrømmen	22
Refleksjoner	23
«Vegard», i 50-årene	24
Bolig og bomiljø	24
Utfordringer og bekymringer	26
Trygghet, tilhørighet og nettverk	27
Bostabilitet	28

Boligdrømmen	30
Refleksjoner	30
«Birgitte», i 60-årene	32
Bolig og bomiljø	32
Utfordringer og bekymringer	33
Trygghet, tilhørighet og nettverk	35
Bostabilitet	35
Boligdrømmen	36
Refleksjoner	37
«Kurt», i 60-årene	37
Bolig og bomiljø	37
Utfordringer og bekymringer	40
Trygghet, tilhørighet og nettverk	40
Bostabilitet	41
Boligdrømmen	42
Refleksjoner	43
«Fredrik», i 40-årene	43
Bolig og bomiljø	43
Utfordringer og bekymringer	45
Trygghet, tilhørighet og nettverk	46
Bostabilitet	47
Boligdrømmen	48
Refleksjoner	49
«Mette», i 50-årene	50
Bolig og bomiljø	50
Utfordringer og bekymringer	53
Trygghet, tilhørighet og nettverk	54
Bostabilitet	55
Boligdrømmen	56
Refleksjoner	57
Del 3: Drøfting av funn i en sosialfaglig og boligpolitisk kontekst	59

Bolig – et grunnleggende behov	59
Boligpolitikk og det norske boligmarkedet	60
Ny boligsosial lov	61
Å bo trygt og godt	62
	62
Hverdagsliv	64
Helse	66
Økonomi	67
Fattigdom	68
	68
Boligkarriere – et spørsmål om motivasjon og muligheter	69
Stigmatisering	71
Bomiljø	72
Å hjelpe	74
Helhetlig tilnærming	76
Bostedsløshet	78
Motstand og traumebevissthet	79
Boligdrømmen	81
Brukerperspektivet	82
Del 4: Oppsummering, refleksjon og anbefalinger	84
Helhetlig innsats er avgjørende	84
Løft blikket!	84
Brukermedvirkning forutsetter et utgangspunkt i egenopplevelse	85
Gode rammebetingelser er en forutsetning for å lykkes i arbeidet	85
Anbefalinger basert på funn	86
Referanseliste	87
Vedlegg	89
Intervjuguide: Ut av bostedsløsheten – inn i hva?	89
Samtykkeerklæring ByBo for boligsosialt prosjekt	91

Del 1: Bakgrunn

ByBo – 10 år i Trondheims gater

ByBos målgruppe har siden oppstart i 2013 vært personer med utfordringer med rus, psykiatri og/eller krevende atferd, som trenger hjelp for å bo stabilt og godt. Da som nå, har vi vært 2 ansatte, hver i 80% stilling. En stor takk til deg, Jørn Kusslid, for godt kollegafelleskap og samarbeid gjennom 10 år. Takk også til gode vikarer/kollegaer som vi noen ganger har hatt råd til å ha med på laget ved sykdom eller familieførøkelser. Ikke minst også en takk til gode kollegaer og frivillige i Kirkens Bymisjon.

Vi har i tiden frem til i dag vært vitne til en stor endring på det boligsosiale feltet. Vi bruker mye tid på alt som har med bolig å gjøre, men bolig henger sammen med nesten alt annet i livet. Det at vi møter mennesker fleksibelt, å kunne møte hele menneske, det er helt avgjørende. Ved oppstart var antall bostedsløse betydelig høyere enn i dag. Bare i perioden 2016 til 2020 falt statistikken over antall bostedsløse med hele 15 prosent. (Dyb 2021)

Tross nedgangen i antall bostedsløse, erfarer ByBo fortsatt at de boligsosiale utfordringene er store og mange blant målgruppen vår, fortsatt i dag. Ved oppstart drev vi mye mer oppsøkende arbeid. I dag opplever vi at personer i målgruppen oppsøker oss selv, etter tips fra bekjente i målgruppen, fra eksterne samarbeidspartnere eller internt fra ansatte og frivillige i Kirkens Bymisjon. Vi opplever også at stadig flere tar kontakt, både brukere og samarbeidspartnere, etter å ha funnet kontaktinformasjon på nett eller etter vi har vært i media. At vi ikke lenger driver like mye oppsøkende arbeid som tidligere, henger sammen med kapasitetshensyn. Vi opplever at sakene er mer komplekse i dagens boligsosiale landskap og krever tett oppfølging og fleksibilitet.

I en tid med rekordlav bostedsløshet er det på tide å se nærmere på hva de boligsosiale utfordringene er i dag. Det er vanskelig å få et godt nok bilde på dette uten å lytte til noen av de mest vanskeligstilte på boligmarkedet. ByBo erfarer gjennom det daglige arbeidet at mange i målgruppa tar med seg de boligsosiale utfordringene over dørstokken. Hva opplever de selv er utfordrende med det å bo? Det er enklere å føre statistikk over antall bostedsløse enn å kartlegge mange av de andre boligsosiale utfordringene mennesker erfarer. Ustabile boforhold, uegna bolig, utrygghet, nærmiljø- og nabokonflikter, mistriivsel i bolig og store, udekte bistandsbehov er ikke alltid like synlig for hjelpeapparatet og samfunnet for øvrig.

ByBo jobber med bolig, men de som har disse utfordringene snakker også ofte om; «*Er livet verdt å leve?*» og «*Hvordan skal jeg klare dette?*» Selv når alt lander og målet om bolig er nådd, erfarer mange at det ikke ble den løsningen de hadde håpet at det skulle være. Boligen er for mange ikke bare et mål i seg selv, men oppleves som nøkkelen til å løse også andre livsutfordringer også. Det er det også, men ser ut til å ære uforberedt på hvor stor kampen kan bli nettopp for å lykkes med alt de har drømt om at boligen skulle utløse av forandring. Alle problemene man hadde trodd skulle falle bort,

kan heller oppleves å falle over deg og slå i hjel den fremtidstroen og det motet du hadde da boligen fortsatt bare var en drøm.

Dette var bakgrunnen for «*Ut av bostedsløsheten – inn i hva?*» Prosjektet inneholder intervjuer av personer i målgruppen, for at vi som er satt til å hjelpe skal få høre dem beskrive med sine egne ord hva de opplever som boligsosiale utfordringer i dag og hvilke tanker de har om hva som hjelper eller forverrer situasjonen. Gjennom å lytte til de som kjenner utfordringene på kroppen, kan vi som er satt til å hjelpe bli bedre i stand til å bistå stadig flere til å bo stabilt og godt.

I arbeidet med å søke løsninger for den enkelte er det nesten alltid flere involverte og vi er avhengige av hverandre for å lykkes. En stor takk til alle tillitsfulle, kreative og dyktige samarbeidspartnere gjennom 10 år, det er mange av dere.

Takk til alle gjester og brukere, som har vist oss tillit, som har utfordret oss og latt oss komme inn. Inn i strevsomme liv, inn i hjemmene, i fengsel og på sykehus. Takk for samtaler på kontoret og på kirkebakken, på trappa med kaffekoppen og i forbifarten. Hver og en av dere har lært oss noe og gitt oss noe.

Fred over minne til de som har forlatt oss og et håp om rom for alle, og et hjem for alle, i byen, i nabolag og felleskap, for alle dere vi har møtt.

Den største takken, i denne anledning, går til dere som har delt deres historier med oss. Hver leser må jeg be om å ta disse imot med åpenhet og respekt. God lesning.

Metode

Det er brukt kvalitativ metode gjennom dybdeintervjuer av 7 personer i målgruppen. Dybdeintervju er godt egnet til å få kjennskap til informantens meninger, holdninger og erfaringer. Metoden knyttes også til at informanten har en subjektivitet som resultatene må sees i lys av. Metoden er en måte å få frem betydning og effekter av den enkeltes virkelighetsopplevelse. (Tjora, 2017)

Informanter og etiske hensyn

Informantene er rekruttert blant ByBos målgruppe. Målgruppen er vanskeligstilte med utfordringer knyttet til rus, psykiatri og/eller krevende atferd, som Kirkens Bymisjon kommer i kontakt med gjennom oppsøkende arbeid og på våre møtesteder. ByBo retter seg mot personer som er uten bolig, som opplever bosituasjonen som uholdbar (gjennom krevende naboskap, utrygghet, manglende tilpasning av boligen eller lignende), som står i fare for å miste boligen sin (manglende husleieinnbetaling, rus, krevende atferd eller lignende) og/eller som strever med de ferdigheter som kreves for å bo stabilt og godt.

Siden dette er personer som har hatt bistand fra ByBo og intervjuene utføres av meg som ansatt i ByBo, kan det ha farget informantenes svar. Personer i målgruppen som ikke har mottatt bistand fra ByBo, eller som har hatt andre tjenester, vil kunne ha gitt andre svar. Det samme gjelder dersom en nøytral part hadde utført intervjuet. Det bes om at leser merker seg dette.

Informantene er anonymisert gjennom å ha blitt gitt fiktive navn. De har alle fått tilbud om gjennomlesning av transkriberingen før intervjuene ble innlemmet i rapporten.

Jeg har valgt å gjengi historiene i den personlige konteksten de er fortalt. Dette er for å synliggjøre hvordan de boligsosiale utfordringene ofte er en del av et mer sammensatt bilde, der øvrige livsutfordringer er knyttet tett sammen med det boligsosiale. Faglige studier gjengir ofte informantsitater i bruddstykker, gjerne med utgangspunkt i enkelttjenester eller deler av et fagfelt. Prosjektet tar sikte på å se utfordringene fra et brukerperspektiv, med den sammensattheten og kompleksiteten et menneskeliv ofte bærer preg av. Særlig gjelder dette personer som er vanskeligstilte, marginaliserte og utsatte på flere livsområder samtidig.

Denne vinklingen har krevd særlige etiske hensyn, da historiene er personlige og sensitive. Det har også innvirket på hvem som har blitt forespurt å delta. Det har også gjort at jeg har utelatt en del opplysninger gitt i intervjuene, av personvernshensyn.

I forkant av, underveis og etter intervjuene har jeg vektlagt forskningsetiske prinsipper. Dette gjelder også under bearbeidelse av materialet og utarbeidelsen av rapporten. Jeg har lagt til grunn generelle forskningsetiske retningslinjer fra De nasjonale forskningsetiske komiteene, som innehar disse prinsippene:

- Respekt. Personer som deltar i forskning, som informanter eller på annen måte, skal behandles med respekt.
- Gode konsekvenser. Som forsker skal man etterstrebe at ens aktivitet har gode konsekvenser, og at mulige uheldige konsekvenser er akseptable.
- Rettferdighet. Et hvert forskningsprosjekt skal være rettferdig utformet og utført.
- Integritet. Forskeren plikter å følge anerkjente normer og å opptre ansvarlig, åpent og ærlig overfor kollegaer og offentlighet.

etikkom.no

Avgrensninger

Det er et ønske om at prosjektet skal sees i sammenheng med øvrig forskning på feltet. Dette er også tatt hensyn til i avgrensningen i prosjektet. Det er de senere år gjort gode studier på erfaringer med ulike botilbud for mennesker med rus- og psykiske lidelser. Herunder studier av småhus og botiltaket Jarleveien 10. Det er derfor valgt informanter i dette prosjektet fra andre boformer enn dette. (Bjørngen, Småvik, Klevstuen &

Johansen, 2021; Røe & Svendsen, 2020; Wågø, Høyland & Bø, 2019; Wågø, Høyland & Bø 2020)

I forbindelse med innføring av Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet (2022) er det en forsterket rettighet til individuelt tilpasset bistand. Prosjektet har også hatt til hensikt å utvide perspektivet på hvem som er i behov for slik bistand. I det daglige arbeidet i ByBo har vi erfart at mange har behov for oppfølging og veiledning på dette feltet, også etter de har fått bolig. Dette er personer som for det offentlige hjelpeapparatet tilsynelatende ikke har behov for bistand etter den nye loven, da de har bolig. Lovens formål er tydelig på målet om forebygging og at vanskeligstilte skal få bistand til å skaffe seg, og beholde, en egnet bolig. Det er da viktig å avklare hvem som er vanskeligstilt og hvorvidt boligen de bor i, er egna og at vedkommende klarer å beholde den. (Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet, 2022, § 1)

Prosjektet har med det ikke tatt utgangspunkt i de tyngste og mest komplekse eksemplene. Tvert imot har det vært et ønske om å ha med stemmer fra ByBos målgruppe, blant de som ikke nødvendigvis kan leses ut av statistikken som boligsosialt vanskeligstilte. For å forebygge bostedsløshet er det viktig å komme i posisjon til å hjelpe før mennesker risikerer bostedsløshet.

Anvendelse av rapporten

Rapporten skildrer erfaringer fra personer i ByBos målgruppe som bor i Trondheim, men vil ha overføringsverdi for alle som jobber i det boligsosiale feltet eller i møte med personer som har boligsosiale utfordringer.

Rapporten er ment å være et bidrag inn i det boligsosiale fagfeltet. Rapporten vektlegger brukerperspektivet. Funnene bør sees i sammenheng med øvrig boligsosial forskning og faglitteratur, som vektlegger andre problemstillinger.

Rapporten er ment å være en invitasjon til å løfte blikket og se feltet ikke bare ut fra et tjenesteperspektiv, men fra ståstedet fra de det gjelder og å belyse kompleksiteten de boligsosiale utfordringene oppstår i. Rapporten kan med det være en kilde til refleksjon over arbeidet og en inspirasjon til å møte hele menneske og se sin egen rolle i en større sammenheng.

Del 2 i rapporten er informantenes historier fortalt uten analyser og føringer underveis. Det gjør dem godt egnet til bruk som case eller til refleksjon over situasjonen fra den utsattes ståsted. Informantene forteller om sine boligsosiale utfordringer i en personlig kontekst. Dette kan gi leseren en større forståelse for hvordan de ulike livsutfordringene spiller sammen og hvilke konsekvenser det får for den det gjelder og hvordan vedkommende har det i sin livssituasjon.

Formidling og dialogarbeid

I prosjektperioden har vi vektlagt formidling, både av ByBos arbeid og prosjektet og relevante funn. ByBo har i prosjektperioden derfor hatt flere dialogmøter med våre samarbeidspartnere og vi ønsker å takke for gode, utviklende og inspirerende samarbeidsmøter med representanter fra Trondheim kommune, NAV, Helse- og velferdskontorene, Helse- og overdoseteamet, Ombud for helse, omsorg og oppvekst i Trondheim kommune og Trondheim Eiendom.

En spesiell takk til kommunalsjef Marianne Hindrum Hyldmo for initiativ til felles dialogmøte med Kirkens Bymisjon ved ByBo og Gatejuristen med enhetsledere ved NAV- og Helse- og velferdskontorene i Trondheim. I møtet har ByBo også forpliktet seg til å stille vederlagsfritt ved fagsamling eller annen presentasjon for ansatte ved NAV- og Helse- og velferdskontorene for presentasjon av prosjektresultatene.

I vårt daglige arbeid er vi også i samarbeid med flere aktører og etter initiativ er det gjensidig ønske om tilsvarende møter også med andre samarbeidspartnere på feltet. ByBo vil følge opp dette også etter endt prosjektperiode og det er avsatt egne midler til formidlingsarbeid også i 2024, trolig også som seminar.

ByBo har i prosjektperioden holdt innlegg ved fagdag for enhetene ved Trondheim Eiendom, da ved fagansvarlig Jørn Kusslid.

Funn fra prosjektet ble presentert på arrangementet «*Dyrtid – på helsa løs?*» på Litteraturhuset i Trondheim 22. august 2023, der ByBo var en av innledderne til politisk paneldebatt før valget. Øvrige innledere var Ola Bog, aktivist og poet, og LO i Trondheim og omegn om dyrtidsaksjon og deres kamp mot fattigdom. Det politiske panelet hadde representanter fra Ap, SV, Rødt og Høyre i Trondheim Arrangør var Helse og sosialpolitisk Forum Rødt Trondheim og Lo i Trondheim og omegn.

ByBo har også deltatt i åpent dialogmøte mellom Trondheim kommune og ideelle organisasjoner i forbindelse med avdekning av avvik ved tilsyn av tjenesten midlertidig bolig fra Nav. Det står respekt av det alvor kommunen har tatt i denne saken og den åpenheten og samarbeidsviljen som er vist for å søke løsninger fremover.

ByBo har i prosjektperioden skrevet avisinnlegg i Adressa og vært intervjuet i samme avis, samt intervju i Midtnytt. Vi har også hatt møter med politikere fra ulike parti.

Takk til Husbanken for innvilgelse av prosjektmidler og for at dere har inkludert ByBo i faglige samarbeid og i formidlingsarbeid også i tidligere prosjektperioder. Takk for interessen for ByBos arbeid og perspektiv og for det dyktige og grundige arbeidet dere gjør i samfunnsoppdraget og visjonen om at alle skal bo trygt og godt.

Del 2: Brukerstemmer

«Marie», i 60-årene

Bolig og bomiljø

«Et hjem, det er trygghet. Et sted du kan gå til å være deg selv. Jeg tenker på hvordan jeg har hatt det hjemme. Vanlige, ikke noe spesielt, annet enn at du har din egen nøkkel og kan låse deg inn og låse igjen døra og bestemme hvem som kommer inn til deg. (...) Jeg trenger relativt nye, altså møbler som er brukbare. Vi har bodd i mye rart.»

Marie bor sammen med mannen sin i en kommunal bolig med veranda, i et ordinært borettslag. Hun beskriver boligen som passe stor å vaske.

«Det er jo som vanlig til andre folk, bare at det er mindre. Det er en fordel.»

Marie nevner en tidligere adresse, på Lademoen, og beskriver denne som «fæl». I tillegg beskriver hun boligen hun bodde i før de flyttet til boligen de har nå, denne også fra et sted øst i byen.

«Det var iskaldt, og det var svært og møkkete. Jeg fikk det aldri rent. Nei, det var utrivelig var det.»

Marie beskriver at gården de bodde i skulle renoveres av kommunen og at de fikk beskjed om at de måtte flytte om noen år. Hun sier at de spekulerte lenge på hvor de skulle havne etter dette, hun sier at de ikke hadde medbestemmelse. Så ble renoveringsplanene satt gang tidligere enn planlagt. Jeg spør hvordan hun fikk tak i nåværende bolig.

«Gjennom ByBo og Nav.»

Hun sier at hun ikke vet hvorfor det ble akkurat denne boligen.

«Flaks!»

Hun sier at innflyttingen var tøff da mannen hennes lå på sykehuset på den tiden. Hun pakket alt selv, men et flyttefirma kjørte flyttelasset. Hun sier at hun måtte ta med seg ting hun egentlig ikke ville beholde, men dette har hun i ettertid fått hjelp av Dagsverket til å kvitte seg med. Hvitevarer var det i den nye leiligheten. Jeg spør om de har forsikring.

«Nei, åh, jeg tenker på det hver dag! Eller hver ettermiddag. Så glemmer jeg det. (...) Det må du minne meg på altså.»

Angående område, naboer og bydel sier hun at det er veldig bra. Hun sier at det bor eldre og ungdommer, som hun tror er studenter, der de bor nå. Hun sier at de ikke kjenner så mange enda og mener det tar tid å få tilhørighet.

«Hun ved siden av meg sa at det tok et år. Et års tid.»

Jeg spør om hun trives i den nye leiligheten.

«Ja. Jeg stortrives! Det gjør jeg.»

Jeg spør om hun føler seg hjemme der hun bor.

«Ja. Nå gjør jeg det. Jeg ble 63 år før jeg fant ut det.»

Jeg spør om Marie kan si noe om hva boligen betyr for henne.

«Den betyr alt. Har jeg ikke hatt den har jeg vært UFB. Uten fast bolig, og det har ikke vært noe særlig. Jeg har jo tre voksne barn og barnebarn.»

Marie bekrefter at dette er en egna bolig for dem.

«Det var drømmeboligen. Så det er derfor vi er redde for, redde for å miste den også, på et vis.»

Utfordringer og bekymringer

«Jeg har mye nerver. En del angst for at det skal skje noe. (...) at de skal komme å si: «Dere må flytte ut.» Sånn som de gjorde sist.»

Jeg spør hvilke livsutfordringer hun vil si hun har i dag.

«Økonomiske. Jeg må bli ferdig med trekkene mine. Jeg tok meg opp lån som jeg ikke husker at jeg tok opp. Det er så lenge siden at det skulle vært ferdig. (...) Det er tøft. Jeg trodde jeg var ferdig nå. Så er det kanskje enda ett år til.»

Angående rus sier Marie at det er lite fordi hun er gammel og hun tør ikke. Hun forteller at det var mest alkohol tidligere.

«Ikke har jeg lyst heller. Går på buvidal, da.»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Det er så vanskelig det der med trygghet. Er det. (...) Jeg vil ha alt i orden. Nå føler jeg at jeg har ikke det.»

Jeg spør om nettverk.

«Det har vi ikke. Vi har ikke venner, nei. De vi har, hadde, det er jo brukere og det orker vi ikke ha noe med å gjøre.»

Ellers i samtalen nevner hun familie og barn. Hun har blant annet fortalt at et familiemedlem hjalp henne med å få tak i og henge opp gardiner i den nye leiligheten.

«Vi er mest bare hjemme. Ser nyheter og legger oss klokka ni.»

Jeg spør om hun vil si at hun har struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Jeg er en liten rotekopp, da. Får det aldri rent nok. Jeg synes ungene mine kunne hjulpet meg mer. Synes jeg.»

Bostabilitet

«Jeg har flyttet, ja, jeg vet ikke hvor mange ganger. Han jeg var gift med før han betalte aldri husleia. Vi ble kastet ut og kastet ut og kastet ut.»

Hun sier at det har vært husleia som var årsaken til flyttingene, ikke eget ønske om å flytte.

«Har ikke hatt noe valg. Vi ble kastet ut. (...) Ungene måtte skifte skole og jeg fikk nervesammenbrudd og nei og nei.»

Jeg spør om Marie har vært bostedsløs eller hatt en ustabil bosituasjon tidligere.

«Nei. Jo. Delvis. Jeg var nede på politistasjonen og fikk låne meg en celle. Så kom jeg på Heidrun (kriseovernatting for kvinner i rus), da. Det var ikke noe sted for meg, nei. (...) Jeg fikk hjelp av Gryta (kommunalt lavterskeltilbud), da. De var kjekke å ha, var de.»

Jeg spør hvilke erfaringer har Marie har fra tidligere, på godt og vondt, i forhold til det å bo.

«Mest vondt på grunn av, utenom barndommen, da, på grunn av slemme menn.»

Angående dagens bosituasjon sier hun at det er trekkene hun har på gjeld som avgjør hvor lenge de blir boende der, da hun og mannen ønsker å søke om startlån for å kjøpe boligen.

«Men så stopper det opp med gjelda enda. (...) Jeg er redd for at vi skal få, ja, sånn brev om at vi må ut innen da og da.»

Hun sier at hun har hatt trekk i mange år og at hun ønsker å bli ferdig og at hun bekymrer seg for at de må flytte ut en dag om de ikke får kjøpt boligen de bor i.

«Jeg håper at vi får bo der resten av livet. At vi får kjøpe. Får tilbud om lån hver dag, men det er ikke aktuelt.»

Hun opplever ikke å ha forutsigbarhet eller kontroll over egen bosituasjon og framtid.

«Det er liksom overlatt til det offentlige.»

Når jeg spør om hvilken hjelp hun har fått for å få stabilitet i bosituasjonen sin, nevner hun ByBo og Nav.

«Jeg hadde trengt å bli ferdig med trekkene. Da hadde jeg hatt det bra.»

Boligdrømmen

«Ikke noe annet. Vi har det bra.»

Marie ønsker ikke endringer i bosituasjonen sin utenom det å bli ferdig med trekkene, få startlån og at de får kjøpt boligen de bor i.

«Ja, å få fred liksom. Så jeg ikke stuper.»

Jeg spør hva som skal til for å bedre situasjonen.

«Tålmod, tålmod, tålmod! Nå har jeg vært tålmodig så lenge at jeg mener at noe må gjøres.»

Jeg spør om hun har drømmer eller ønsker i fremtiden i forhold til det å bo.

«Nei. Ikke i forhold til det å bo, nei. Der har jeg fått det som plommen i egget. (...) Jeg har aldri bodd så bra. Jeg har jo ikke det.»

Jeg spør om hun anser boligdrømmen sin som oppnåelig i fremtiden.

«Ja, dersom jeg holder meg frisk, så.»

Refleksjoner

Jeg spør om Marie har noen tanker om boligmarkedet.

«Nei, det, det vet jeg ikke. Jeg prøver å følge med litt, men det... Det, renter opp og ned og, det er litt vanskelig.»

Jeg spør om hennes tanker om hjelpeapparatet.

«Begge deler. Er det.»

«James», i 60-årene

Bolig og bomiljø

«Hjem? Fred og trivsel. Ro og trivsel. At du er rolig og trives der.»

Jeg spør hva James trenger for å føle seg hjemme.

«Hva jeg trenger? Det er vanskelig å si nå. Etter alt jeg har opplevd er det vanskelig å svare på det. Som jeg sa til deg, jeg har alt og jeg har ingenting. Hvorfor må jeg leve et slikt liv?»

James snakker mye om tidligere erfaringer. En av dem handler om den første kommunale boligen han hadde i Trondheim.

«Jeg hadde en kjempefin plass der, men så kom den gamle mannen og plaget meg og trakasserte meg, løp med gåstol og sa «Jeg skal banke deg! Kom deg ut av Norge. Jeg skal skyte deg i hodet, din jævla utledning!». Jeg var ikke norsk statsborger og jeg var livredd at han ønsket på noe. Han hadde sagt til en annen nabo at han ville at jeg skulle sprekke og bli kastet ut av Norge. Jeg varslet vaktmester og etter vaktmester var der og snakket med han ble det enda verre. (...)

Så kom det brev fra *hjemlandet*. Så jeg ble livredd for at de skulle finne meg der. Derfor søkte jeg 11 ganger om bytte fra *bydel*. Jeg ville bytte leilighet på grunn av *navn på truende nabo* og sånn og sånn. Jeg fikk avslag, og det stod i alle brevene, husker du? «Den passer godt for dine behov». Hallo? Jeg fortalte det til den gamle damen (nabo): Så, bli slått av norske folk som sier de skal drepe meg, passer det godt for mine behov? (...) Da jeg søkte hjelp fra politiet svarte de: «Det er ikke noe, det er bare nabokrangling.»»

Den 12.gangen han søkte, fikk han innvilget bytte. James sier at han tror det var på grunn av at han hadde vært innlagt i psykiatrien. En venn han ble kjent med i psykiatrien hjalp han med å anmelde hos politiet og en annen venn tok kontakt med SOS Rasisme som fulgte James over en periode, til kontaktpersonen flyttet til en annen landsdel. Naboen fortsatt med truslene når det ikke var andre personer til stede, for eksempel dersom de møttes utenfor nærbutikken.

««Hvis du anmelder meg til politiet, skal jeg banke deg.»»

James sier han følte at han måtte ta imot leiligheten han ble tilbydd, for å komme seg unna, men han trivdes ikke i den. Han fikk senere bytte på nytt, men trives heller ikke i boligen han bor i nå.

«Jeg hadde aldri søkt på en 2-roms leilighet. Den var stor, det var høyt, det var kaldt, det var dårlig isolasjon. Derfor klaget jeg på den leiligheten. Også her hvor jeg bor nå, den er varm, ok, den er også stor, større enn jeg trenger, men når jeg våkner: Jeg ser på en kirkegård. Jeg ser ikke folk, jeg hører ikke folk, jeg snakker ikke med folk, er det et liv? Er det et liv å leve i denne leiligheten? Jeg er ikke 100 år og trenger bare ro. Jeg trenger folk og når jeg spør, så sier de til meg: «Nei, den passer.» De sa til meg: «Det passer aldri. Ingenting passer til deg.» Ok, hva er neste spørsmål? Unnskyld at jeg gråter. (...) Hvorfor

gjør de dette mot meg? De klager på meg og skylder på meg: «Du søker og søker og søker.»»

James har hatt et møte med kommunen uken før intervjuet vårt. De stilte to personer og han sier han følte at de motarbeidet han.

«Jeg grein og grein. De ville ikke at folk skulle se det når jeg skulle gå ut. Hvorfor? Folk trenger å se hva de gjør mot folk. Derfor ville jeg skrive melding; «kanskje jeg også trenger å ha med en person som kan være med og forsvare meg, for jeg klarer ikke forsvare meg selv lenger». Jeg ville skrive det til *saksbehandler*. Men *venn* sa til meg: «Vær så snill, vær rolig. Alt du sier kan de bruke mot deg.» Og de gjør det, men når jeg blir emosjonell, da mister jeg kontroll.»

Jeg spør om James føler seg hjemme der han bor.

«Nei. Nei. Ikke i det hele tatt. Jeg føler meg redd. Jeg føler meg ikke hjemme. Jeg føler meg straffet. Takk til Gud og takk til kommunen. Jeg føler meg straffet gang på gang. Jeg har ikke fått noe hjelp, ikke angående leilighet som passer. Bare tenk, bo i et land i 25 år uten jobb. Når du jobber frivillig eller praksis: «du er så flink!», men når du trenger jobb: «Beklager, lykke til videre.» (...)

Jeg får ikke sove om natta, jeg ligger våken og tenker: «Herregud, skal jeg leve slik resten av mitt liv?» Jeg trives ikke. Jeg føler meg ikke hjemme og jeg føler meg rett og slett uønsket i dette landet. Det har jeg sagt. Når jeg sa det til (saksbehandler) og h*n gjorde sånn (avvisende hånd): «Nei, jeg vil ikke høre.» Ja. Men jeg har ikke noe annet sted å bo. Å ta selvmord er ikke en løsning. Man vet aldri. Jeg er redd. Jeg er redd for at jeg en gang skal eksplodere. Det har jeg fortalt til legen min. H*n sa: «Om du kommer i den situasjonen, bare kom hit.» Men jeg kan ikke dra dit om jeg kommer i den situasjonen, du glemmer alt. (...) Jeg klarer ikke mer.»

James er frivillig flere steder og beskriver at han har det kjempebra når han er der, men at depresjonen kommer over han når han lukker døra hjemme. Jeg spør hvordan han bor i dag.

«Ganske dårlig. Mener du der hvor jeg bor nå? Ganske ille. Isolasjon. Jeg føler meg isolert. Når jeg er der, føler jeg meg isolert, jeg kommer inn i leiligheten og låser døren og jeg klarer ikke å komme meg ut igjen. Jeg ønsker å komme meg ut og gå på tur, men jeg klarer bare å ligge på sofaen.»

Jeg spør om han kan si noe om hva boligen betyr for han. James forklarer at ingen vil besøke han fordi det er så langt å komme dit.

«En normal bolig? Frihet og glede. Når du går hjem og gleder deg til å komme hjem, det er det viktigste for oss alle. Når jeg inviterer hjem og de vil komme. (...) Det vil jeg si, når man trives hjemme og man inviterer folk, der er det glede. Men jeg mister glede i flere år. Jeg må være ærlig, det gjelder her på *bydel*, men også *tidligere adresse*. Det var så kaldt. Hadde det vært strøm inkludert der ville jeg aldri flyttet. Jeg var glad da jeg våknet og jeg sov på natta. Jeg hørte ungdom skrike og rope. Jeg husker da det var skikkelig regn, jeg hadde 3 paraplyer som jeg kastet til dem. Ungdom betyr mye for meg. Men,

*Stine, på *bydel*, kjære Stine, hva ser jeg der? Kirken. Kirkegård. Hører ingenting. Kommer ut, hva ser jeg? Hjemmesykepleie og sykeseng i korridorene. (...)*

*Skuffelse. Det er ikke en bolig jeg vil bo i. Den betyr skuffelse. Men det er også min egen feil, men nå er det for sent. Hvorfor jeg sier min feil er fordi, hvorfor flyttet jeg? (...) Min egen feil dessverre. (...) Det er stor avstand, langt fra byen og folk. Det hadde vært bedre om de satte meg på Østmarka. Der er det folk, men det var også skummelt der. Det er skummelt, jeg har vært der. Jeg prøvde å snakke med folk, men en pasient sa til meg: «Ikke se på meg!» Jeg fikk kjeft på *sykehus* av en person som sa: «Ditt *etnisitet*svin!»»*

James sier at det var ByBo og legen hans som hjalp han med å søke bytte sist. Han beskriver at han spurte mange andre om deres mening og var redd for å gjøre feil valg da han fikk tilbud om boligen han har i dag og at han hørte på andre og angret på det. Han sier han var redd for konsekvensene om han ikke tok imot og følte at han måtte flytte da han fikk et tilbud fra kommunen.

*«Neste gang skal jeg høre på mitt eget hjerte. (...) Jeg har lyst til å flytte så fort som mulig. Jeg er redd for hva som skal skje etter 3 år. Jeg er redd for den tiden når det er tid for å søke forlengelse, fordi h*n (saksbehandler), sa: «Når den tiden kommer og om du ikke trives her, så må du komme deg ut og finne deg en annen leilighet.» Så jeg sa: «Kanskje jeg skal flytte til *hjemlandet*?» og h*n sa: «Ja, gjør det.» Så h*n skremmer meg, jeg må være ærlig, h*n skremmer livet av meg. Så jeg vet ikke hva som skal skje videre.»*

Det er flere årsaker til at James ble innvilget bytte fra forrige bolig. Blant annet var det for at han trengte en operasjon og det var ikke anbefalt at han bodde med flere trapper. Det var også flere forhold ved selve boligen som gjorde den lite egnet.

«Veldig stor, det var alt for stort til en person. Jeg tror det var for familie. 55 kvadratmeter er for stort for en person. 35 er max nok. Ja. Den var stor, høy, vanskelig å varme, strøm er dyrt. Jeg brukte minst mulig strøm. Husker du, det var 10 grader. Det var fukt i isolasjon. Det var det. Fuktig når du dusjet. Måtte åpne vindu på soverommet når jeg hadde dusjet. Gjorde du ikke det ble fuktig, men jeg visste ikke det, for jeg har ikke luktesans. Det var du som bestilte, de som kom med ved og de sa: «Herregud, det lukter merkelig». Da så vi det bak gardina. På vinduet var det grønt. Mugg.

Nina (ByBo) ringte og de sa: «Han må passe på at det ikke er fuktige klær». Er det alt kommunen kunne hjelpe med? (...) Så kommer brev som sa at du har ikke lov å bruke ved, hvis det kommer brann eller noe, har du ansvar selv. Så jeg fikk ikke bruke ved og de kom ikke for å se på fuktigheten. Det var så dårlig isolasjon at jeg måtte sette puter og klær foran vinduet. Jeg måtte sette pute foran om jeg hadde besøk, så de skulle slippe å sitte med jakke og fryse. De sa: «Herregud, du må slå på ovn!» Så det var vanskelig å få varmt på grunn av det høye taket også. Mellom kjøkken og stue var det ikke dører imellom. Jeg skrev til kommunen at de måtte komme og sette inn dører og at jeg trengte ekstra skap. Men jeg fikk ikke svar og de kom aldri.

*Det vil jeg si, at kommunen, de behandler noen bra og noen dårlig. Jeg har en venn fra *land*. Han hadde noen problemer, ikke fukt. De kom og hjalp han med en gang. Han bor på *bydel*, i en annen leilighet. Han fikk en ny leilighet i 4 måneder mens de ordnet opp, så skulle han få flytte tilbake. Hvorfor får han slik hjelp og ikke jeg? (...) Det var tredje etasje uten heis. Men hadde jeg visst at kommunen skulle plassere meg der (ny leilighet) hadde jeg tålt enda verre trapper. Enda verre.»*

Jeg spør om innflyttingsprosessen og om han fikk den hjelpen han trengte underveis.

«Dårlig. Ganske dårlig. For jeg fikk ikke hjelp fra kommunen. (...) Jeg hadde trengt hjelp til alt. Jeg måtte pakke alene og flytte alene. (...) Som jeg sa til deg, jeg flyttet alt alene, ned, så kom Jørn (ByBo) og den gutten (student). I stedet for at vi satte det i stua, så kastet vi det i søpla. Husker du at du sa til meg at jeg ikke måtte kaste TV? Det er synd at vi kastet det. Sofaen var ikke helt ødelagt. Hvis du ikke kunne ligge, så kunne du sitte der, det var en kjempesofa. TV-bordet var fint. Nå har jeg TV på et gammelt bord.»

Jeg spør hvorfor han kastet tingene sine.

*«Jeg vet ikke. De kom inn, vi drakk te. Jeg var helt ko-ko: «Bare kjør på søpla og kast det der!» Det tok sikkert en uke, jeg reagerte ikke med en gang, det tok en uke. Så tenkte jeg; Hvorfor kastet jeg tingene? Gardinene også, hvorfor kastet jeg gardinene? Jeg måtte betale, jeg vet ikke hvor mye, jeg tror det var 40 kroner på den automaten. (...) Eneste jeg mangler, er at jeg mangler trivsel. Det jeg har er alt gammelt. TV er gammel, møbler er gamle. Andre ville ha kastet det. (...) Første etasje også, ikke bra. Man ser rett inn. Som *venn* sa: «De kan se hva du spiser.» De kan se hva du har på bordet. Jeg kan ikke sitte i mørket.»*

Utfordringer og bekymringer

Når jeg spør hva James opplevde utfordrende i flytteprosessen, svarer han depresjon. En venn av han ble så bekymret for han at vennen varslet legevakten. Legevakten ba James komme dit med en gang. James sier at han ikke husker hvordan han selv var på den tiden. Jeg spør om andre livsutfordringer.

«Søvnløs, ensomhet, isolert. Spiseforstyrrelse.»

Han forteller også om andre helseutfordringer, som han har fått høre er stressrelatert. Han har sovemedisin fra legen, men sier at han er redd for å bli avhengig, så han bruker det minst mulig.

*«Deprimert, rett og slett. Ingen kontakt, ingen kommunikasjon. Jeg merker i det siste, at jeg har blitt usosial. Usosial og veldig følsom. Jeg blir fornærmet fort.. (...) Den situasjonen jeg har havnet i, og hvor skuffet og dårlig behandlet jeg har blitt, så egentlig er det ganske bra psykisk. Jeg løper ikke etter folk, jeg skader ikke folk, jeg synes reaksjonen min er normal. (...) Når jeg er på *steder han er frivillig*, når jeg er hos deg (ByBo), så er jeg ok, når jeg sitter på bussen på vei dit (hjem), dårlig. Depresjon. Trist, rett og slett trist. Liker ikke å være alene, jeg vil prate med folk. Kanskje har jeg blitt mer*

og mer usosial. Jeg har ikke lyst til å prate med mer folk, som jeg hadde før. Jeg er redd det kommer til å skade meg mer, når jeg slutter å snakke med folk. Alene, på *kjøpesenter* og på bibliotek. (...) Jeg tåler ikke så mye kritikk som før.»

Jeg spør om økonomi.

«Min økonomi? Jeg er fornøyd. Hvis jeg bruker som deg eller andre, ville det vært krise. Men jeg prøver å bruke mindre. Man vet aldri hva som venter i morgen. Så jeg prøver å tenke på i morgen, ikke bare i dag. (...) Min økonomi, vi kan gå rett på sak: Uføretrygd. 13.850 pluss bostøtte 3.400. Det er det jeg får per måned. Der jeg bor nå koster det 9.000. Buss, lege, medisiner, TV, mobil, hva har jeg igjen? Kanskje for mat, kanskje 3.000. Men jeg prøver å spare. Så det er det. Jeg husker da jeg kom til Norge, spurte en sykepleier meg: «Har du penger?» Jeg sa: «Ja, jeg har 3 kroner.» «Det er ikke noe.» «Jo, 3 kroner er også penger.» (...) Jeg har ikke mamma, jeg har ikke pappa, jeg har ikke barn som kan hjelpe meg.»

James forteller at han har hatt tilbud om å jobbe litt for betaling, men at det skapte mer usikkerhet i økonomien.

«Husker du, da jeg jobbet to dager, så mistet jeg bostøtten. Så jeg jobber heller frivillig, her og der. (...) Jeg er redd for at de en gang skal kutte i bostøtten. Jeg er redd for at jeg skal komme i enda verre fattigdom, at jeg ikke skal ha råd til husleie. Det er også en grunn til at jeg ber kommunen om å få en mindre leilighet, så det blir mindre å betale. (...) Jeg vil egentlig ikke bo der, men jeg finner ikke privat bolig som er billig nok. Dersom jeg føler meg utrygg nå, i kommunal, hvordan vil jeg føle meg i privat?»

Forklarer at han er redd for å bo privat og bli sagt opp og klarer ikke å finne et nytt sted å bo. Sier han er skuffet over seg selv.

«Skuffet, sint og forbanna og jeg ønsker at jeg ikke levde. Jeg fortjener ikke liv. Jeg er ikke smart. Hvorfor skal jeg leve. Det er årsaken til at jeg bor i en kommunal leilighet. Jeg er ikke smart nok til å finne leilighet. Jeg har fått 2-3 intervju, men jeg trekker meg, fordi jeg er redd. Jeg får panikk. De sa: «Du må prøve, kanskje går det bra?» Men troen på det er ødelagt. Hva skjer om jeg blir kastet ut? Bo på gata? Men jeg har prøvd! Så du vet årsaken. Ja.»

James forteller om mange vanskelige erfaringer i møte med hjelpeapparat og systemer.

«Det er det som gjør meg mest vondt, når de fra kommunen kommer og sier: «Du har psykiske problemer.» De vil presse meg for at jeg skal gå på Sommerstua (treffsted), der er det syke folk, jeg vil være med friske folk. De presser meg og sier: «Jammen, du er også syk.» Tenk om jeg blir mer syk? (...) Jeg føler meg helt alene. Familieløs, gledeløs, hjelpeløs, håpløs. Jeg vet ikke hva jeg skal si som er positivt. Positivt er at jeg fortsatt kan gå. At jeg går. At jeg kan prate. At jeg kan smile tross smertene mine.»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Når jeg kommer ut fra der jeg bor, er jeg redd. Jeg er redd for at det er noen bak meg. Mange forskjellige folk som bor der. Jeg ser de ikke i korridorene, men uansett er jeg redd. Det er ikke godt. (...) Jeg føler ingenting der. Nei. Jeg er som, det er på en måte som sykehjem eller gamlehjem. Jeg trives ikke der og jeg er skeptisk til å bli kjent med noen. Personer med psykiske problemer, man vet aldri om de kan eksplodere. (...) Også kommunen, de kan bruke alt du sier imot deg, tror du det? Du har jo lest avslagene! Husker du det de skrev angående heis, de har misforstått meg!»

James forklarer om tidligere erfaringer med psykisk syke som har skremt han. Han forklarer også hvordan en begrunnelse i et avslag var en misforståelse der han hadde blitt tolket feil. Jeg spør om det er noe han trenger i livet sitt, som han ikke får til fordi han bor som han gjør.

«Vennskap og selskap. At folk er hjertelig velkommen. Men når jeg bor slik jeg bor nå, så er jeg redd for å bli dømt. Fordi det ser ut som et sykehjem.»

Jeg spør om hva han gjør i leiligheten og han forteller om husarbeid og plantene sine, som han steller mye med. Han viser et bilde på telefonen av en avocado-plante han har dyrket frem. Han forteller hva som skal til for å lykkes og forteller om de ulike plantene han har.

«Støvsuger og vasker dersom noen skal komme på besøk, jeg er flink til å støvsuge og vaske. Men vinduene mine er skitne dessverre. (...) Nå har jeg begynt å prate med plantene. (...) Jeg må passe på plantene hele tiden. Uten plantene ville det vært tomt.»

Jeg spør om struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Gå i byen. Det er min rutine å være hver eneste dag i byen. For jeg klarer ikke å være der, da blir jeg syk. Jeg er ute hver eneste dag fra klokken elleve til klokken åtte på kvelden.»

Bostabilitet

«Ganske stor erfaring. Mest vondt. Vondt i minnet. Når man har flyttet fra sted til sted, forstår man hva man har mistet. Jeg visste ikke at jeg kom til å sørge over *adresse*, men jeg gjør det. Jeg gjør det, hver gang jeg sitter på buss *bussnummer*, så ser jeg på de dørene og det gjør vondt. (...)

Se hva som skjedde med meg den gangen. Jeg forstår ikke hvordan jeg overlevde, hvordan jeg klarte å holde meg, hvorfor jeg ikke gjorde selvmord, hvorfor jeg ikke begynte å røyke eller begynte med noe som ikke var bra. Legen på *sykehus* sa til meg: «Du er sterk psykisk. Du er veldig, veldig sterk.» Han satte seg inn i situasjonen min den gangen, jeg hadde ikke opplevd så mye vondt da som jeg har nå, men han sa til meg: «Jeg hadde ikke klart det, men du klarer det.» Jeg snakket om skilsmisse, flukten, krig og ditt og datt. Jeg fortalte deg om den situasjonen. Men, jeg tror jeg har det verre nå.

Kanskje fordi jeg var yngre den gang. (...) Jeg kom bare til Norge for å få frihet, men jeg har ikke frihet her.»

Jeg spør hvor lenge han ser for seg å bli boende der han bor.

«Åh, jeg er redd for å bo der lenge! Men jeg er også redd for å bli kastet ut. Jeg vet ikke hva som er verst. Det er verst å bli kastet ut. Jeg er der mest om natta og om dagen er jeg ute, i Trondheim. Jeg har hørt folk si: «Herregud, du er i byen der og der. Folk tror du er hjemløs.» Det kan de tro. Det har jeg opplevd at folk har sagt. «Herregud, du er her hele tiden, kan du ikke gå hjem og lage deg mat?» Også hun på oppfølging sa: «Du kan ikke være i byen hele tiden, du må være hjemme.» Skal jeg sitte der og bli ko-ko? Hva slags hjelp er det?»

James sier det er kommunen som bestemmer hvor lenge han blir boende, ikke han. Han sier at dersom det hadde vært opp til han ville han flyttet i morgen.

«Jeg har ikke kontroll, nei. Jeg har noe kontroll. Etter jeg har pratet med dem, jeg vet ikke. De presser meg om å kjøpe leilighet. Hvis du ikke trives der, da kan du gå privat. Ellers har du mulighet til å kjøpe leilighet. Jeg sa til henne 2-3 ganger på møtet. Jeg er ikke 20 år. Jeg har ikke mulighet til å kjøpe leilighet, jeg er 62. Men hun sa: «Du har mulighet.» Alt jeg prøver å si; «Jo, du har det.» Jeg kan ikke si min mening mer. Jeg har ikke lov å si noe. Jeg blir ikke tatt med. Det er årsaken til at jeg gruer meg. Jeg var så glad (saksbehandler). H*n kan hjelpe hvis h*n vil. Den gang trodde jeg at h*n ville hjelpe, men jeg har mistet håpet. (...) Jeg har ikke fått noe hjelp. Nei. Ingen hjelp, ingen støtte, ingen trøst. Jeg lider og bruker alle kreftene mine. Uten hjelp, uten støtte.»

Jeg spør hva James hadde trengt.

«Leilighet og forståelse. Det viktigste er forståelse. Ikke plage, såre eller salt i såret, for jeg klarer ikke mer. Det er forståelse.»

Boligdrømmen

«Å finne et sted å bo jeg kan trives og hvor jeg kan sitte og puste dypt. Det er det jeg trenger. På godt og vondt. (...) Mine drømmer er alt ødelagt. Jeg tør ikke drømme om noe godt, for jeg blir skuffet.»

Jeg spør hvordan James hadde ønsket å bo, dersom han kunne drømme fritt.

«Et sted hvor jeg kan trives og leve lykkelig. Med en åpen dør til andre folk. Jeg vil være som jeg var før, ikke som jeg er nå. Sosial og gjestfri. Nå føler jeg meg ikke gjestfri. En fin leilighet, liten, sikkert 30-40 kvadrat. Med en liten terrasse og utsikt, hvor jeg kan se og høre folk. Det er min drøm. Ikke se i skogen eller vegg, jeg vil se folk. Jeg vil høre folk og se folk, uansett hvilken etasje. Der hvor jeg bor, nei. Jeg hører kirkeklokker på søndager. (...)

Det er vanskelig å svare. Jeg vet ikke hva jeg skal svare for at det blir riktig. Jeg vil gjerne svare riktig slik at hele verden forstår hvordan det er i en slik situasjon. Hva man

ønsker og hva man trenger, men dessverre, jeg mangler mange ord. Ikke bare på norsk, men på mitt språk også. (...) Ingen forstår og det er enda verre, når du prøver max å forklare. Da er det mange som misforstår og de mistolker. Og da dømmes de deg. Jeg føler at jeg blir dømt fra A til Å. Uansett min godhet. Jeg føler jeg blir dømt uansett. Så mitt liv er ikke liv. Jeg lever ikke, jeg bare overlever. Uten lykke. Uten glede. Jeg puster, jeg smiler og folk tror jeg er så glad. (...) Det verste er når man blir misforstått og mistolket. (...)»

James forteller om tidligere eksempler der han har blitt misforstått og mistolket.

«Det er årsaken til at jeg vil ikke på Sommerstua (treffsted, psykisk helse), jeg er redd for å bli stemplet. Jeg vil omgås med friske folk. Jeg føler meg ikke hjemme der. Alle vil føle seg hjemme. Dersom du ikke har kontakt med noen, kan du være lykkelig? Kanskje en dag, en uke. Et år? Kan du sitte der hele tiden alene?»

Jeg spør om James ser for seg at han kan oppnå sin egen boligdrøm i fremtiden.

«Nei. Ingen bolig. Hadde jeg vært ung, ville jeg kjøpt bolig med glede. Dersom jeg var 20-40 år. Da ville jeg kjøpt for lenge, lenge siden. 40 kvadrat nok. (...) Det er vanskelig. For jeg har ikke hatt mitt eget siden 1991. Da jeg forlot huset mitt. Det er mye ansvar og dyrt å ha eget hus. Dersom det skjer noe med vann, du må ringe rørlegger. Om det skjer noe med bad, det er dyrt. Eller vinduer eller dører. Så du vet hvorfor jeg ikke vil det. Jeg som ikke har god inntekt, hvordan skal jeg klare det? Jeg skjønner ikke hvordan hun kan presse sånn om det. «Du har mulighet, du har mulighet.» Jeg har ikke penger. Er det en kommune som hjelper folk? Nei, de skader folk.»

James sier at han ville tatt selvmord for lenge siden om han hadde vært sterk nok til å gjennomføre det, men at han ikke klarer det. Har snakket med legen sin om det. Hun synes ikke han er så psykisk syk, men at det er situasjonsbettinget. Forteller at han er stolt over at han ikke er så verst, siden han ikke er verre, gitt sin situasjon.

Refleksjoner

Jeg spør om tanker om boligmarkedet.

*«Negativt. Negative tanker. Svært, svært negative tanker. For du vet hva slags situasjon det er nå. Krig. Jeg klarer ikke å si hvem jeg er. Det jeg har opplevd, at mange her har noe imot *etnisitet*. (...) Jeg ble deprimert etter at jeg snakket med de i kommunen. Jeg ble livredd. De sier jeg har søkt mange ganger, men har jeg fått? Nei. Så jeg synes, med det jeg har opplevd, at det er skummelt. Hva skal jeg si? Når h*n fra kommunen, det er ikke h*s hus, hvorfor er h*n så imot? H*n ble sint og sa jeg ikke kunne komme der og peke på hvor jeg ville bo. (...) Jeg sa til (saksbehandler), det er 3 ledige leiligheter hvor jeg bor, med utsikt mot *bydel* (vendt motsatt fra den leiligheten hvor han bor nå). Kjempefin utsikt! Du skal ikke se der, du skal se der. Der hadde jeg trivdes bedre. Der ville jeg sett folk som går til butikken, når bussen kommer og mange bygninger. Jeg ville ikke bare sett skogen. 3 eller 4 leiligheter var ledige. Også i *blokknummer* og *blokknummer*.»*

James har tidligere opplevd rasisme og diskriminering som han i intervjuet har beskrevet mange eksempler på. Han forteller at han er redd for å bli kastet ut eller ikke få forlenget kontrakt dersom han leier privat. Han frykter at det henger sammen med etnisk diskriminering. Han hadde foreslått for saksbehandleren at han ønsket å flytte til en ledig leilighet han visste om og at det er hyppige inn- og utflyttinger i andre leiligheter i blokkene hvor han bor. Jeg spør om tanker om hjelpeapparatet.

«Hva slags hjelpeapparat? De kan hjelpe meg hvis de vil, å hjelpe meg med å finne et sted hvor jeg kan trives. Det hadde vært det beste som kunne skjedd meg. Ingen press, ingen trussel, ingen mobbing. Det er bare kommunen og Nav som kan hjelpe. Det hadde også hjulpet om jeg kunne fått litt mer penger, så jeg kunne gått på kafe en gang iblant. At jeg ikke måtte bruke hver eneste krone til buss, til medisiner, til doktor. Jeg sa til doktor, jeg kan ikke komme hver måned, annenhver måned kanskje. Hun sa Ok. Angående økonomi, jeg kan ikke si at jeg ikke har penger. Men, det som mangler er inni meg. Frihet og ro. Når jeg står opp er jeg mer trøtt og mer sliten enn når jeg legger meg. Jeg er trøtt, sliten og deprimert. Når jeg lager kaffe, det er ikke noe godt. Du vet jeg elsker kaffe, men ikke lenger. Jeg liker å lage mat, men ikke lenger. Før. Før, husker du? Jeg ville ikke lage mat på grunn av strømmen, men her er strømmen inkludert. Men jeg vil ikke lage mat og sitte å se på kirkegården.»

Jeg spør om han har noen kommentarer eller tanker for øvrig.

«Jeg tror det er en slik prat jeg trenger. Men jeg vet ikke hvor mye du forstår. Det gjør meg litt utrygg. Det er mange ord som blir misforstått eller mistolket. Ord. Vet du hva ord kan gjøre? Ord er sterkere enn kniv. Ja. Så hvis jeg har sagt noe uhøflig, jeg beklager. (...) Det er ikke bare norsk, men når jeg får følelser, da kan jeg si ord som ikke er høflig. Det er ikke meningen å si ting som ikke passer, men når du ikke er fornøyd med noe, eller med eget liv, kan det gå fort.»

«Vegard», i 50-årene

Bolig og bomiljø

«Tak over hodet.»

Det er det Vegard svarer når jeg spør hva et hjem er for han. Han sier at han ikke føler seg hjemme der han bor. Jeg spør hva han trenger for å føle seg hjemme.

«Nei, innlagt strøm og, ja.»

Jeg spør hvordan han bor i dag.

«Jeg leier leilighet, da. Jeg har naboer som, ja de driver heksejakt. Jeg skal ut, koste hva det koster vil. (...) I utgangspunktet er jo boligen der du kan trekke deg tilbake og, ja. Lage en base.»

Vegard er bosatt gjennom Housing First og jeg spør hvorfor det ble akkurat denne boligen.

«Ja, der og da var det var det perfekt. Beliggenhet og borte fra byen. Mulighet til å ha et lite fristed. (...) Boligen er kjempefin, den. (...) Tredje etasje og ikke noe innsyn.»

Vegard sier det er en egna bolig for han i utgangspunktet og han hadde medvirkning gjennom å kunne velge mellom denne og en annen leilighet litt mer sentralt i samme bydel, men den andre sier han ble for sentral for han. Han synes boligen er litt langt fra byen og at dersom man er uheldig tar det 45 minutter med buss. Han sier han bodde på hospits før han flyttet inn og at han ikke hadde fast bolig. Jeg spør hvordan innflyttingsprosessen var, og han ler når han svarer.

«Nei, det gikk veldig fort.»

Han svarer bekræftende på at han fikk nødvendig hjelp i prosessen og at det var ByBo som bisto han. Jeg spør om det var hjelp han hadde trengt som han ikke fikk.

«Ja, det var dette med tv og internett, da. Jeg har bodd der i 5 år snart. (...) Jeg kontaktet jo Canal Digital, de sendte en dekoder i posten, men det var bare dekoderen, da. Ikke noe kabler og ikke, ikke noen ting, og da... Ja. (...) Så i veggen er gammelt, analog antennekontakt, ikke sånn digital som jeg må ha. (...) Det er ikke lagt opp. Betaler mye for inngenting. 10.006 kroner, betaler jeg. Husleia.»

Vegard sier at TV og internett egentlig er inkludert i husleia, men dette har han ikke hatt siden han flyttet inn på grunn av at leiligheten mangler digitalt uttak. Han sier at han gjerne ville hatt tv og internett som alle andre og at det hadde gjort det enklere for han å være i leiligheten også. I tillegg er det mye han ikke får gjort uten internett. Strøm betaler han i tillegg til husleia. Han sier at han ikke skjønner hvorfor han ikke får bostøtte. Han sier han har noen kroner for mye i uføretrygd. På kjøkkenet har han integrerte hvitevarer, men kjøleskapet med fryser har vært defekt siden et strømbrydd i fjor høst. Han sier at han fikk tak i en billig vaskemaskin ved innflytting, men den har han ikke fått tatt i bruk før inntil nylig. Det vil si at han bodde nesten 5 år uten å kunne bruke den.

«Jeg hadde vaskemaskin. Men jeg manglet en del som kostet 59 kr.»

Jeg spør om det var noe han opplevde utfordrende i innflyttingsprosessen.

«Det var jo utfordringer. Fikk skriftlig klage første uke. Det hadde vært dunking i gulvet og. Jeg har ikke helse til å holde på sånn. Det er bare oppdikta. Ja. (...) Jeg er det sorte fåret i saueflokken. Jeg er forhåndsdømt.»

Jeg spør om han føler tilhørighet der han bor.

«Nei. Nei. Langt unna det. Heksejakt, sånn sett. Prøver å finne noe på meg hele tiden. (...) Det har vært sånn hele tiden. Den første gangen kom sjefen i Housing First og spurte

meg. Skjønte ingenting, det var jo bare oppspinn. Ikke hadde jeg vært hjemme heller. Da satte h*n strek over det hele, h*n. H*n skjønte det.»

Jeg spør hva Vegard tror er grunnen til at det kom skjevt ut.

«Nei, kommunal bolig, narkoman. Jeg har aldri fått spørsmål om jeg er narkoman av dem, men. (...) Puttet i båse.»

Jeg spør hvilke konsekvenser det har fått for han å få en slik start.

«Jeg har ikke hatt noen trygghet i boligen.»

Utfordringer og bekymringer

«Jeg er jo hekta på den der nåla. Tar alt intravenøst. Det er ikke bra i lengden. Det er jeg fullt klar over. Jeg vet hva jeg gjør. (...) Det er en del kjipe tanker. Jeg kan gå en uke uten å sove uten å ha i meg noe. Får ikke sove på grunn av tankekjøret. Jeg blir som en zombie. Livsfarlig.»

Jeg spør om de livsutfordringene han har påvirkes av hvordan han bor.

«Ja. Naboene. De nesten fotfølger meg. De følger med. Jeg ignorerer dem. Overser dem. Det irriterer dem noe voldsomt. Sant. *Navn* var hjemme hos meg, ikke sant, jeg var i byen en snartur, så hadde de kommet rett inn til meg og tatt bilder og sånn. *Navn* var der.»

Vegard forteller at han har en bostedsløs kompis som bor hjemme hos seg.

«Jeg tok han inn i vinter da det var så kaldt. (...) Det var jo minusgrader. Nummeret før jeg fant han død. Da er det bedre at han blir med hjem til meg.»

Jeg spør hvilke konsekvenser det får at kameraten bor hos han.

«Nei, he, det er jo en pådriver til at jeg blir kastet ut nå, da. Det beror jo på litt misforståelse også. Hamring på døren i naboblokka. Hadde ikke trengt å få skriftlig klage på det. Han gikk inn i feil blokk, ikke sant, og hamra på døra. Han gikk inn i *blokknummer* i stedet for *blokknummer*.»

Jeg spør hvordan det står til med helsa. Vegard sukker når han svarer:

«Ja, den er jo skral, da. Sluttet å spise, ikke sant. Det er bare rus. Det stopper seg selv. Det er ikke bare å, jeg er jo klar over det jeg også, hva jeg bør gjøre.»

Angående rus sier Vegard:

«Ja, det er jo pri én. Får jeg rusen hver dag så har det vært fint.»

Vegard sier at han ønsker stabilitet i livet sitt. Han har aldri vært i LAR og sier at han ikke kan gå på LAR-medisin på grunn av at han har kroniske smerter og at smertene en viktig årsak til rusen.

«Jeg trenger morfin for å ta det verste av smertene.»

Jeg spør om økonomi.

«Økonomisk sett har jeg det ikke godt. Det er dårlig opplegg. Jeg har ikke lært å bli økonomisk. Jeg har ikke noe økonomisk sans. Fikk ikke med meg den biten.»

Når jeg spør om livsutfoldelse, spør han meg hva det betyr. Jeg sier at det kan være meningsfulle aktiviteter eller sosial omgang. Vegard sier at han ikke har det. Jeg minner han på at han har fortalt meg tidligere om hva han liker å gjøre.

«Ja, fiske. Gi meg en fiskestang og jeg kan være borte et par måneder.»

Vegard sier at det er lenge siden han har vært på fisketur og at han ikke har utstyr til det. Jeg spør om han kunne tenkt seg og vært ute å fiska litt.

«Ja, faktisk. Ja.»

Jeg spør om han har struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Nei, ikke i det hele tatt.»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Føler meg ikke trygg i det hele tatt. (...) Det har jo tatt litt av når de kommer inn dørene ubedt. Jeg låser døra når jeg er hjemme. Jeg har mistet husnøkene og klokka. Lommeboka lå der, så det har ikke vært noe ran. Klokka var borte og husnøkene. Det er bestilt nye nøkler. (...) Jeg fikk jo klage på husbråk med en gang. Det tidspunktet i brevet, da hadde jeg faktisk ikke vært hjemme heller, jeg var hos *navn*. Jeg orket ikke å klage heller. Jeg bryr meg ikke. Jeg skjønner at de vil ha meg bort.»

Jeg spør hva disse opplevelsene gjør med han.

«Jeg blir voldsomt provosert. Jeg resignerer til slutt. Her er det ikke noe...»

Jeg spør om han nesten si at det blir litt selvoppfyllende profeti av det.

«Det blir jo det. Jeg skjønner jo at jeg mister boligen. Ja. Jeg kunne ha kjempet imot, men jeg lar det gå sin gang. (...) Det er jo meg mot systemet, da. Jeg har ikke noe. Har ikke noe gode kort på hånda. De vranger på sannheten, ikke sant? Det er jeg som er den store stygge ulven uansett.»

Siden han har mistet nøklene sine står leiligheten ulåst og han sier at han ser det har vært folk inne hos han siden ting er flyttet på. Han sier at han tror det er naboene sine. En gang kompis hans var hjemme uten at han selv var det, kom en av naboene inn.

«Han lå og sov. Så så de at han var der og da... Han spurte hva de gjorde der liksom. Dere kan ikke bare gå inn her. Da bare, ja, de overkjørte han. Avsluttet med at de skulle komme tilbake med balltre. Spurte etter meg.»

Jeg spør om Vegard har fulgt opp denne hendelsen på noe vis eller om han har levert en klage.

«Nei. Jeg har ikke noe å klage på, jeg.»

Bostabilitet

Vegard sier at han ikke har bostabilitet nå, men at han har hatt det tidligere. Han har også vært bostedsløs flere ganger tidligere og jeg spør om han kan fortelle litt om det.

«Ja, det var på vinteren. I underkant av 10 minus. Lå ute ved *bydel* under en bru nede ved sjøen. Det var kaldt. Tente bål og hadde soveposer. Det gikk jo. På morgenen var det inn til Armeen (Frelsesarmeen) og fikk frokost, tint opp litt.»

Vegard forteller at han fikk midlertidig bolig gjennom Nav, men at han plutselig en morgen fikk beskjed om at han måtte betale. Han mener saksbehandler ikke hadde ordnet dette på tross av at det var avtalt. Vegard forsøkte å ringe saksbehandleren sin uten hell og overnattingsstedet måtte sende epost. Det var flere slike forsinkelser med innbetalingene og Vegard sier han holdt på å havne på gata på grunn av slik surr med innbetalingene.

«Det skaper jo litt utrygghet også. Det var h*n (saksbehandler) som bestemte hvor jeg skulle bo.»

Jeg spør hvilke erfaringer Vegard har, på godt og vondt, i forhold til det å bo.

«Ja, det er klart jeg kan overleve en vinter til, jeg, om jeg må bo ute. Man må gjøre det beste ut av situasjonen. Det viktigste er at det er tørt. Tørt og vindstille, så kan man få til det utroligste. (...) Jeg må ha naboer det går an å komme overens med. (...) Jeg klarer ikke å se på at folk skal bo på gata, det blir feil i mine øyne. Da tar jeg dem inn i varmen. (...) Nummeret før du finner dem halvt ihjelfrosset, ikke sant? Da er det bedre at jeg tar dem inn til meg, der er det i alle fall varmt. Men det får jo konsekvenser som jeg ikke tenker på der og da. Jeg vil jo bare være snill.»

Vegard forteller at han har tatt inn venner som har vært bostedsløse flere ganger når han selv har hatt bolig. Han sier at han selv ikke spør om å få bo hos andre når han ikke har bolig selv og at han har benyttet kriseovernattingstilbudet hos Frelsesarmeen eller bodd ute når han ikke har hatt bolig.

«Jeg er ikke den som ringer på og høre om jeg kan få bo der (hos venner). Det synes jeg er forsmadelig. Langt utenfor komfortsonen.»

Han forteller om en av gangene han ble bostedsløs og ikke fikk hjelp av Nav første kvelden.

«De kom fem dager på rad, politiet, så måtte jeg på inn cella mens de ransaket boligen etter tyvgods. Ut i håndjern rett foran naboene. Da ble det skriftlig klage. Selvfølgelig. (...) De fant ikke tyvgods i det hele tatt. Så kom jeg hjem en dag og der var Namsmannen og

politiet, da skulle jeg hives ut. Det var den kaldeste dagen i februar, husker jeg. Da var det rett opp på Nav og (sakbehandler), da. H*n ordnet ikke bolig til meg første natta heller. Gjorde h*n ikke.»

Vegard forteller at ustabiliteten i forhold til bolig startet første gang etter et samlivsbrudd.

«Da raste alt sammen.»

Vegard forteller at han fikk nytt håp og motivasjon da han hørte at han skulle bli bestefar.

«Men jeg har fortsatt ikke fått møte ungen. Ikke fikk jeg komme i dåpen og da, ja. Da hadde jeg tenkt at jeg skulle slutte med nåla og virkelig, ja. (...) Men det.. Nå er jeg utkasta fra familien også. Tydeligvis. (...) Et nytt nederlag. Da var ikke gulroten der lenger liksom.»

Jeg spør Vegard hvor lenge han ser for seg å bo der han bor og han forteller at han snart kastes ut.

«Fem dager. Skal ut den første (...) Jeg må jo ha tak over hodet. Det blir sikkert Hveita (Frelsesarmeen) det, da. Ikke bra.»

Vegard beskriver bosituasjonen sin som et uromoment, men at han ikke kan gå rundt å tenke på det hele tiden. Jeg spør om han opplever å ha forutsigbarhet og eller kontroll over egen bosituasjon og fremtid.

«For tiden nå; nei. Det er nesten som et komplott, man tror på konspirasjonsteorier til slutt. De vil meg ikke noe godt. (...) Jeg skal bort. Koste hva det koste vil.»

Jeg spør hvilken hjelp han har fått for å få stabilitet i bosituasjon sin.

«Dere (ByBo) har hjulpet meg. Det er noe jeg må ordne opp i selv. Men det er så mye, vet du. Bare det med internett og TV. Huff... Jeg orker ikke.»

Jeg spør hvilke endringer Vegard hadde ønsket seg i bosituasjonen sin.

«Å bli akseptert av naboene som likeverdig. Bare det. Da hadde vi kommet langt på vei. Men de er så mye bedre enn meg de, tror de, ja. Latterlig, vet du. Hvordan de holder på.»

Jeg spør om Vegard tror han hadde vært på god vei om han hadde blitt tatt godt imot av naboene.

«Ja, så hadde de fått et annet syn på meg også, om de hadde blitt litt kjent med meg på en annen måte. Nå er det bare oppstyr, rykta og hva de tror. Ikke hold i noe av det.»

Han innrømmer imidlertid at det har vært noen uheldige situasjoner knyttet til kameraten han har hatt boende hos seg, men at det har vært utenfor hans kontroll, samtidig som han opplever naboenes reaksjon som overdrevet.

«De får bare holde på. Det skal bli godt å komme seg bort egentlig. (...) Der jeg bor nå er det håpløst. De har bestemt seg.»

Boligrømmen

«La meg få bo et sted jeg trives. Ja. Jeg er veldig omgjengelig av meg og blir fort... Ja. Jeg kunne faktisk bodd på *bydel* også, dersom de hadde hatt et annet inntrykk av meg. Da hadde det blitt en helt annen situasjon. Det blir jo spekulasjoner, men jeg mener at det er en viss logikk i det.»

Jeg spør hvordan Vegard ville bodd om han kunne drømme helt fritt.

«Da ville jeg bodd sentralt. Kunne kommet og gått som jeg ville. Ikke dra fullt huset av alt som kan gå. Det er jeg fullt klar over.»

Vegard sier at han ikke har tenkt så mye på hva drømmeboligen hans skulle vært.

«Nei, jeg trenger bare tak over hodet. Dess større det er, dess mer er det å passe på. (...) Jeg tar til takke med det jeg får og jeg har ikke så mye ønsker. Nei, la meg få det jeg trenger av medisiner, så gjør jeg ikke en katt forred, jeg. Det gjør jeg ikke ellers heller.»

Refleksjoner

«Det er alltid boliger ledig et sted. Men Trondheim kommune er veldig vanskelig. De har ikke kriseboliger. Bare der er det noe å nøste tak i og det er ikke jobben min i alle fall. Der må det gjøres noe. Det blir bare verre og verre. (...) Så blander de psykiatri og rus.»

Vegard viser til en bydel og beskriver de kommunale husene der.

«De blir kalt Gjøkeredet.»

Jeg spør hva Vegard mener kommunen bør tilby der det er mye rus inn i bildet.

«Finn ut av hvem som ikke kan å bo. De må plasseres et sted. De må plasseres et sted der de kan være uten å plage andre.»

Vegard sier at han ikke vil ta imot tilbud om å bo ved kommunens botilbud for de i aktiv rus.

«Det er spikeren i kista for meg. Dersom jeg hadde havnet i Jarleveien 10B, da er det game over for alt. (...) Det er bare narkomane der, de stjeler jo og ja. Der går det ikke an å prøve. Det er ikke vits i å låse døren heller, de bryter seg inn. Og Securitas, vaktelskapet, de gjør ikke jobben sin i det hele tatt.»

Vegard sier at han ikke ville ha flyttet inn i Jarlevein 10B om han fikk bolig der.

«Da hadde jeg bodd på gata.»

Vegard sier at han tidligere ble tilbudt å flytte dit, men han ville heller inn til rusbehandling. Det var lang ventetid, men han kom til slutt inn til behandling i en annen by og han forteller at han stortrivdes der. Han søkte om å få flytte dit etter behandling og beskriver det som perfekt at han ikke kjente noen.

«Jeg måtte tilbake til byen. Det gikk som det måtte gå.»

Jeg spør om Vegard har tanker om hjelpeapparatet.

«Det finnes veldig mange gode behandlingstyper og så videre, men når du kommer tilbake, det er DA du trenger hjelp! Det finnes ikke ettervern, vet du. (...) Det er der det skjærer seg for alle. Det er ikke noe ettervern. Du kan ikke være skjermet resten av livet, det er ikke det, men. (...) Jeg ble jo nykter på det opplegget deres, men da jeg kom tilbake, alle du kjenner er knarkere, ikke sant? Da kommer du fort tilbake i det samme. Det er bare et tidsspørsmål, så er du fanget igjen.»

Jeg spør om Vegard har noen kommentarer eller tanker for øvrig.

«Ja, det har jeg sikkert. Hvor skal jeg begynne? Det er mye. Det er et velferdssamfunn som ikke fungerer i det hele tatt. Det fungerer litt, men så er det mangler. Nei. Jeg søkte jo behandling på LAR og ville være skjermet, men jeg fikk bare tilbud om å komme og gå som jeg ville. Andre møte så ble jeg ferdig der. Da bare pushet jeg på dolcontin. Midt oppi det stoppet NAV pengene mine, uten forvarsel. Begynte å bli dårlig med penger plutselig. Da ble det stoppet fordi jeg ikke fulgte behandlingen. Da ble jeg sosialklient i 4,5 år. Før det ble uføretrygd. Det er den korte versjonen.

(...) Jeg er egentlig jævlig irritert på hele systemet. Det koker inni meg! Jeg vet ikke hvor jeg skal begynne hen. Da er det fint å ha sånne som Jørn (ByBo), ikke sant, får han til å ringe for meg. For han har det ikke noe betydning om de blir sinte på han, men om jeg setter meg i den situasjonen, så ender det med at jeg ikke får komme inn på NAV engang.»

Jeg spør om Vegard synes det er godt å ha hjelp av noen som kan være et mellomledd.

«Ja, som er mer ressurssterk og har mer troverdighet enn meg. (...) Dere (ByBo) er en veldig viktig brikke oppi dette faktisk. (...) Det er den eneste måten for meg å nå frem på. Det er jo psykologi oppi dette.»

Vegard sammenligner det med et spill og sier at han også har vært uheldig med saksbehandlere.

«Den personen jeg har nå, jeg har knapt hørt fra vedkommende. Jeg burde forresten ha søkt om nødhjelp.»

Det er for sent å søke denne dagen, men Vegard har med seg bank-ID og dokumentasjon, så vi blir enige om å søke, så får det bli som det blir, selv om det er fredag denne dagen og helligdag kommende mandag. Jeg nikker mot posen han har ved siden av seg og sier at det er bra han har vært hos Frelsesarmeen. Vegard

bekrefter at lavterskeltilbudene er viktig for han for å få mat og han nevner også Omsorgskaféen som et viktig tilbud. Jeg sier vi kan avslutte intervjuet om han ikke har mer på hjertet.

«Egentlig masse.»

«Birgitte», i 60-årene

Bolig og bomiljø

«Det skal jo være en plass jeg trives, da, og kan bo i.»

Dette svarer Birgitte når jeg spør hva et hjem er for henne. Jeg spør hva hun trenger for å føle seg hjemme.

«Ja, det... Hva skal jeg si? At jeg trives. Ja. Vet ikke hva jeg skal si, jeg. Jeg trives ikke slik situasjonen er nå. Nei. Det er det som skal være et hjem, at man kommer hjem og føler at: «Joda, det går an å være her. Hjemme her.» (...) Jeg har jo prøvd å innrette meg i situasjonen slik den er. Men den blir for tung.»

I dag bor Birgitte i en kommunal bolig som hun sier at stue, tekjølken og et lite bad. Jeg spør hva boligen hennes betyr for henne.

«Jeg sier det igjen. Jeg har jo prøvd når jeg kommer hjem. «Her skal du være». «Her skal du trives». Men jeg gjør ikke det.»

Jeg spør hva som skal til for at hun skal trives.

«Det må bli litt mer lettvent. I den situasjonen jeg er i med den elektriske rullestolen og problemer med å komme meg ut og, ja.»

Jeg spør hvordan hun fikk tak i nåværende bolig.

«Den ble jeg tilbudt, jeg fikk den igjennom kommunen. Med en gang jeg kom inn i den boligen så tenkte jeg: «Nei.» «Her er det ikke noe for meg.» Jeg følte meg ikke hjemme. Etter hvert har jeg prøvd å installere, innrette meg litt. En blomst der, og se om det ble litt mer en bolig dette. Nei. (...) De hadde ikke noe mer å tilby. Eneste de hadde å tilby. (...) Da hadde de bare den boligen der og jeg spurte om de hadde noe annet, et annet alternativ, noe annet de kunne vise meg. Hadde ikke noe annet. Enten måtte jeg ta den der ellers har de ikke noe de kunne hjelpe meg med. Sånn var det.»

Jeg spurte hvordan hun bodde før hun flyttet inn i nåværende bolig.

«Nei, den var så kummerlig at.. Den jeg leide i *bydel*, det var så kummerlig. (...) Det var så tungvent i *bydel*. Både å komme seg til buss og til butikk. Langt og langt å gå. Jeg klarte ikke å holde på, å gå sånn som det der. Jeg har vondt i beina. Så søkte jeg til kommunen for å få meg noe i kommunen. Det var den der på *bydel*. Noe annet var det

ikke. Da tenkte jeg og sa det, tenkte med en gang: «Nei, dette er ikke noe som jeg kunne tenke meg som et hjem, nei.»»

Birgitte har innboforsikring som går ut om kort tid, men hun sier at hun skal tegne ny. Hun sier at innflyttingen var grei. Hun fikk hjelp til å flytte og tilskudd til å kjøpe hvitevarer hun trengte. Jeg spør om det var noe hun opplevde som utfordrende i flytteprosessen.

«Det var det, for jeg var å så på den leiligheten og det var ikke noe annet. «Du må ta den der». Det var ikke noe annet, så da var jeg tvunget til å ta den der. For å komme meg fra den tungvinte plassen i *bydel*. Så det var bare sånn: «Du må ta den der. Ta imot det!».»

Birgitte sier at hun følte hun måtte ta imot boligen på sparket siden den hun hadde fra før var så tungvint og lite egna. Jeg spør om boligen hun har i dag er egnet til henne.

«Ikke i det hele tatt!»

Birgitte bekymrer seg hvordan det kommer til å gå i tiden hun har foran seg, at hun nærmer seg 70.

«Jeg greier ikke å ha det så tungvint som dette. Jeg klarer ikke det. Langt er det egentlig, til bussen også, *forklarer veien* Det er tungvidt plass også. De sier det er nærhet til buss. Men når man har vondt i kroppen og har gikt, så er det ikke så lett å gå til buss og butikk. Det er et godt stykke å komme seg til buss, butikk, ja alt sånt. «I nærheten», ble det sagt. Ja, kanskje om du er 20-30 år og veldig frisk, så kanskje det holder, men når du begynner å bli som meg, med gikt i kroppen og problemer med å bevege meg og gå, så er det langt. *Bydel* er et stort område, med ganske store avstander. (...) Det er jo det at jeg har gikt og har problemer om dagene, har vondt i kroppen. Det forsterkes jo av at jeg må gå mye. Jeg må jo det, prøver å komme meg ut nesten hver dag. For å bli sittende der inne, i den leiligheten og se på veggene, det orker jeg heller ikke. Jeg gjør ikke det.

(...) Og nå har jeg oppsøkt dere (ByBo), for bosituasjonen, med avslag på avslag, hele tiden. (...) Jeg er ikke på jakt etter så veldig mye større bolig. For så lenge jeg er alene, så er det jo nok med, ikke så mye større nei. For jeg må jo vaske og holde det rent, støvsuging og sånt.»

Utfordringer og bekymringer

Birgitte forklarer at hun har en elektronisk rullestol hun ikke får brukt skikkelig der hun bor nå.

«Denne stolen har jeg jo hatt et fryktelig problem med å få den inn. Jeg er den eneste i denne blokka som har klart å få inn en sånn i boden, det har de ikke klart i de andre bodene. Ergoterapeuten, da h*n var på besøk, måtte hjelpe meg, vi måtte være to stykker for å få den ut av boden, for dørene smalt igjen før vi rakk å snu oss. H*n greide ikke å rygge den ut, inne i boden, området inne boden og i gangen der. Jeg måtte holde opp og h*n kjørte, ja, det var en stor prosess for å få den ut. Da måtte jeg stå å holde opp døren,

jeg, for h*n kom seg ikke ut gjennom døren heller. Og så er det ikke noe strømuttak i hele blokka der, så jeg må jo dra ut og inn i den andre blokka for der er det tre strømuttak på veggen der, i gangen, i et annet bygg, ja. (...) I dørene der kommer jeg ikke inn.»

Den elektroniske rullestolen må stå i boden hennes og der klarer hun ikke å få den ut på egen hånd. Hun får den heller ikke inn i bygget hvor den kan lade. Hun har prøvd å søke om ny bolig flere ganger.

«Jeg får bare avslag. Jeg har skrevet tre brev og prøvd å belyse denne situasjonen, men det ble bare avslag.»

Jeg spør hva det står i avslagene.

«Nei, trenger ikke noe mer tilrettelagt. Trengte ikke det. Det er tilstrekkelig tilrettelagt.»

Jeg spør hva ergoterapeuten sa da h*n var på hjemmebesøk og Birgitte sier at h*n også så problemet. Jeg spør hvordan ergoterapeuten mente at dette kunne løses.

«Nei, det vet jeg ikke. H*n mente kanskje det kunne løses med en fjernkontroll på døren. Men jeg må jo igjennom neste hus. Ikke går det an å komme opp i heisen. Ikke går det an å komme inn dørene. Det er jo ikke... Det er ikke tilrettelagt for meg. (...) Det hadde lettet hverdagen min veldig mye, det å kunne brukt den der! Når jeg står opp på morgenen og har vondt i beina og nesten ikke klarer å sette den ene foten foran den andre. Og med situasjonen, liksom, nei, her føler jeg meg ikke hjemme. Jeg klarer ikke sitte der inne i den leiligheten hele dagen. Jeg må jo: «Nei, ta deg på tak, så går du ut en tur! Få litt frisk luft!»»

I praksis får Birgitte ikke brukt den elektroniske rullestolen sin i hverdagen, slik det var tenkt. Jeg spør hva slags forskjell det ville vært for henne om hun kunne hoppet rett i den.

«Jeg hadde kommet til å bruke den veldig mye. Det vet jeg at jeg ville gjort. For jeg trives veldig med det. Jeg kjenner at beina mine og kroppen min har det veldig bra. Jeg slipper å anstrenge meg sette den ene foten foran, for å gå. Å føle friheten, å kunne dra dit, ta meg en tur, på tilrettelagte veier og stier, litt ut i naturen også, til *bydelsentrum* og sånne turer. For jeg er veldig glad i naturen og sånn. Egentlig. Men det blir for det meste at jeg tar bussen og en tur til byen. Så er det litt tilfeldige som jeg slår av en prat med. (...) Det er veldig tungvint hele tiden egentlig. Alt er tungvint på en måte. Jeg føler hindringer hele veien. Jeg føler hindringer når jeg går ut av leiligheten. Nei, der kan jeg ikke ha rullestolen stående. Når jeg kommer ut av leiligheten, nei, så har jeg ikke mulighet til å ha stolen stående og sette meg i. Ikke kommer jeg meg bortover gangen og ikke kommer jeg meg inn i heisen og ut dørene. Sånn som det er gjort nå, da, så må jeg komme meg ut av leiligheten, inn i heisen, ut og gjennom, over til neste bolig og så stopper det i døra.»

Jeg spør om Birgitte har bekymringer i forhold til boforholdet sitt.

«Det har jeg. Det tenker jeg hver dag når jeg står opp: «Dette er ikke slik det skal være». Jeg føler ingen tilhørighet. Nei. Så boligen er det, så går jeg ut da, for å komme meg ut. På en måte for å slippe å være der, å være inne i boligen.»

Jeg spør om økonomi.

«Jeg har jo trygda min. Jeg er trygda fordi jeg har dette, slitasje. Jeg er trygda. Jeg sier det at vi har det ganske bra i Norge likevel, for i mange land har de ikke trygd i det hele tatt. Så lenge vi får, har det i Norge, om det er lite, ja, man må tenke på de som ikke har det i det hele tatt. Det er veldig mange land som ikke har sånt i det hele tatt. Det er det.»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

Jeg spør om nettverk og hun forteller om flere familiemedlemmer og at hun bruker å være i Vår Frue Åpen Kirke der hun snakker med folk der om løst og fast. Der hun bor ønsker hun mer privatliv.

«Så når jeg går inn i min egen bolig vil jeg ha mitt eget privatliv. Å komme hjem om dagene og lukke døra. Her er det jeg som er. Her bor jeg. Her er det jeg som betaler husleia. Stenger døra. Jeg vil ha mitt eget privatliv. (...) . Jeg har ikke villet mengde meg med mye naboer og mye rundt meg, jeg ønsker å ha, det passer meg ikke lenger. Jeg ønsker å ha min egen hverdag.»

Jeg spør om Birgitte har struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Det har jeg. For når jeg kommer meg på morgenen, har vært på badet og har fått meg litt frokost og sånn. Så ser jeg ut at det er bra vær og da tenker jeg at jeg må komme meg ut en liten tur i dag også. (...) For å si deg ærlig, så er jeg ikke så mye inne i boligen. Det er jeg ikke. Jeg føler ikke at jeg er der. Jeg trives ikke med det. Så jeg er ikke der. Det var også sånn da jeg bodde i *bydel*, at jeg gikk ut i naturen, gikk meg turer og sånt, det var det før også. Men nå har jeg lagt de turene, i stedet for ut i naturen og bymarka, for det blir for tungt for meg, så har jeg lagt de dagturene, da tar jeg bussen og drar inn til byen. Kanskje treffer jeg noen, noen kamerater eller noe, ved Torget, en kopp kaffe, så går jeg hjem, handler litt middag. Sånn går det. Dagene går sånn.»

Bostabilitet

«Før i tiden eller der? Her har jeg ikke følt at det har vært noe stabilt eller noe hjem, nei. (...) Det var det ikke i *bydel* heller. Stavret meg oppover, for å komme på butikken eller på bussen. En pine.»

Birgitte sier at hun ikke har vært bostedsløs og hun har tidligere i livet hatt en god bosituasjon. Før hun leide kommunalt var hun på det private markedet og i flere år nå har hun flyttet flere ganger.

«Nå har jeg holdt på frem og tilbake i disse leilighetene i *bydel* og *bydel*, 5, 6, 7, 8, 9, kanskje 10 år nå, hvor det har vært ustabil. (...) To ganger har jeg opplevd at det ble revet og de hadde ikke noe annet å tilby. Nei. Måtte bare ta imot det som ble. Det er ikke noe annet.»

Jeg spør hva som innvirker på hvor lenge hun blir boende der hun bor nå.

«Jeg hadde ikke sett for meg mange år, sånn som det har blitt. (...) Jeg står fast i situasjonen. Jeg kommer meg ikke videre. Jeg sitter fast.»

Jeg spør hva slags hjelp Birgitte har fått for å få stabilitet i bosituasjonen sin.

«Ingen. Avslag. (...) Jeg har jo søkt om noe annet, om de kunne hjelpe meg med noe mer tilrettelagt. Det er det jeg har poengtert det med. En litt mer tilrettelagt bolig. Jeg har sendt inn tre brev. Avslag.»

Boligrømmen

«Først og fremst må det vært det at jeg har mulighet til å bruke den stolen og at det blir lettere å bruke den. Alt jeg går ut av en leilighet, sånn jeg ser det for meg, at den står i en gang eller noe sånt og at jeg kan sette meg i den og bruke den. Der og da. Så lenge jeg ikke kommer meg inn i boligen heller med den, så ja. Men sånn er det ikke. (...) Det blir veldig vanskelig situasjon når jeg ikke kan bruke hjelpemidler. Ikke har mulighet til å gjøre det. Når det er så langt til buss og butikk og alt. Sånn som med slitasjen min, som sliter i kroppen min, så kjenner jeg at jeg trenger det, å kunne sette meg i den der. Kjøre meg noen turer for å komme meg ut i friluft.»

Det er først og fremst en mer lettvinnt bosituasjon Birgitte ønsker seg. Hun sier at hun ikke har behov for en mye større leilighet enn hun har, hun er mye alene hjemme med av og til besøk fra familie. Jeg spør hvordan hun ville bodd dersom hun kan drømme fritt.

«Jeg ønsker egentlig å komme meg nærmere byen, jeg. Jeg gjør det. Det er det som er drømmen min, å komme meg nærmere byen. For å ta buss hver eneste dag og jeg har jo den stolen. Hadde jeg bodd et sted jeg kunne sette stolen, så er det lett å komme seg rundt i Trondheim, nede i byen og sånt, ja. Slippe å ta buss.»

Birgitte sier hun skal søke om startlån, men er usikker på om hun kan betjene et lån.

«Så lenge jeg har uføretrygd, så har jeg uføretrygda. Det er bestemt fra staten det. Det er de satsene som staten setter og det må man innrette seg etter. Sånn er det for de fleste pensjonister. Du har den trygda, du har den pensjonen. Det er satt fra Regjering og stat. Jeg synes det har blitt fryktelig dyrt, jeg. Ungdommene snakker om 4-5 millioner, det er sånne beløp som liksom ... Det der klarer jeg ikke. Det er ikke noe som jeg i det hele tatt klarer med. Jeg kan ikke bare gå til kongen, han Harald, og be om mer trygd. Jeg får ikke det likevel. For det har de bestemt, hva jeg skal ha. Ja.»

Refleksjoner

Jeg spør om Birgitte har noen tanker om boligmarkedet.

«Ja, sånn som de sier i kommunen så er det veldig dårlig. For de har ikke noe annet å tilby.»

Jeg spør om tanker om hjelpeapparatet.

«Nei ... Det har, jeg fikk jo avslag. Jeg har jo den boligen og de hadde ikke noe annet å tilby. Så noe videre har jeg ikke kommet. Jeg har jo prøvd og fått avslag.»

Jeg spør om hun vil dele noen tanker eller kommentarer for øvrig.

«Jeg har ikke slått fra meg tanken om en annen bolig. Nei. (...) For det er ikke, boligen der er ikke egnet. Nei. De kaller det invalideboliger, trygdeboliger, aldersboliger, gamle mennesker som bor der, det er ikke egnet. Jeg kan ikke si noe annet. Å se gamle, jeg ser ikke så mye til naboene, men jeg ser jo at de stotrer seg rundt, noen gamle damer og herrer der. Hvordan de klarer å løse situasjonen... ja, det. Nei.»

Hun rister på hodet og ler. Jeg spør om hun ikke synes det ser ut som det er egnet for dem heller.

«Nei. Jeg gjør ikke det.»

«Kurt», i 60-årene

Bolig og bomiljø

«Det er et hus med fire vegger, holdt jeg på å si, og at du skal ha det godt der du bor. Det er det viktigste. Så kan småtingene, de kommer av seg selv, etter hvert.»

Slik beskriver Kurt hva et hjem er for han. Jeg spør hva han trenger for å føle seg hjemme.

«Ja, sånn delvis så trenger jeg det jeg trenger til daglig. Som et sted å sitte, å se på film. En seng, et soverom, der du kan legge deg ned og sove og slappe av, for det hender jeg må gjøre det når jeg kommer hjem. Da har jeg gått for mye.»

Jeg spør om han føler seg hjemme der han bor.

«Ja. Så det. Det er *navn* (Boligstiftelsen) sin feil. Og h*n *navn* (Boligstiftelsen) også, h*n er så herlig. Jeg har snakket med h*n noen ganger. Dersom det er noe å klage på og sier fra til h*n; så svisj, så blir det ordnet med en gang. Det var ikke sånn da kommunen eide, for å si det på den måten, da. For da var det søppel og sånt der. H*n *navn* (Boligstiftelsen), h*n har fått søppeldunker ved alle inngangspartier, så ingen skal kaste rundt omkring, du kan kaste i søppelbøtta. Det er ikke lov til å røyke inne i gangene et cetera.»

Jeg spør hvordan Kurt bor i dag.

«Hvordan jeg bor i dag? Du kan si jeg bor godt. Og jeg har det godt med meg selv. Og det er en helt trygg leilighet, så det, den har jeg så lenge jeg vil. Så sant du oppfører deg!»

Kurt har bodd i samme bygg også da kommunen disponerte disse leilighetene, da som kommunal leietaker i en annen leilighet enn den han har nå. Han sier at det er stor forskjell fra den gang. Jeg spør hvordan det var å bo der før.

«Mye bråk og fyll. Da var det kommunen som leide av Boligstiftelsen. Men etter Boligstiftelsen kom tilbake er det et helt annet system. Det er litt høy musikk av og til, men ellers er det ikke bråk i det hele tatt der, finnes ikke! Er ikke noen som står på terrassene der og skriker høyt engang. Skulle nesten, av og til så føles det som du er helt alene der, i den blokka, for så stille er det. Jeg har jo, det eneste er de oppe i tredje, de skulle ha justert vaskemaskinen sin, den har en tendens til å vandre over gulvet.»

Kurt ler av sin siste bemerkning. Jeg spør hvilke konsekvenser det tidligere naboskapet hadde for han.

«Det var egentlig et forstyrrende element, spesielt i helgene. Når du gikk ut på terrassen, det var det samme om det var en halvmeter snø der, så kunne du risikere å trække på en som lå og sov.»

Dette var Kurts egen terrasse. Jeg spør om dette skjedde flere ganger.

«Ja. Jeg tør ikke si hvor mange ganger.»

Jeg spør hva boligen hans betyr for han i dag.

«Ja, den betyr jo at jeg kan ha det trygt og at jeg har et sted å sove. Et ordentlig sted å sove. Jeg har alltid mulighet til å snu det på hodet, men jeg har det godt. Boligen er fin, det er passe størrelse og jeg har det jeg trenger. Nå. Så da er det et firkantet hus.»

Jeg spør hvordan han fikk tak i boligen han har nå.

«Gjennom ByBo. Det var du og Jørn (ByBo), som var med meg opp dit første gang. Første møte med *navn* (Boligstiftelsen). Så det var ByBo, det må jeg si. For du var med første gang vi var der oppe. Jeg ble vist to leiligheter, først den i kjelleren, den ville jeg ikke ha, for å være helt ærlig. (...) Jeg liker meg litt opp fra bakken, for det første. Da jeg gikk inn i den i underetasjen, der var det to leiligheter som var satt sammen til en, jeg klarte ikke å, hva skal jeg si, å bestemme meg for den leiligheten. Jeg syntes ikke noe om den, jeg liker meg ikke så langt ned på bakken at jeg kan gå ut på plenen. Jeg kan heller gå ned en trapp og ut på plenen og sette meg. Da jeg fikk se den i andre etasje så var det BINGO!

(...) For det første er størrelsen sånn passe, ikke for stor og ikke for liten. Så kan du sitte passende fredelig og rolig på terrassen, uten å bli sjenert av andre, for den er litt trekt inn. Om du vil sitte deg ytterst, kan du gjøre det, men om du setter deg inntil veggen, mot

ruta til soverommet, så er det er ingen som ser deg, ingen som forstyrrer deg. Den boligen der er helt topp!»

Jeg spør hvordan Kurt bodde før han flyttet inn i boligen han har nå.

«Ja, si det, ja? Da bodde jeg ute på (navn) Camping. I ei hytte der, på 15 kvadrat var det vel, jeg tør ikke si akkurat. Jeg var jo inne i Trondheim hver dag, så jeg måtte gå den biten opp til bussen, det var én sak. Og... Det var ikke det samme når du skulle, for nå kan jeg dusje når det passer meg, det kunne jeg jo der også, men nå er det innenfor ditt eget territorium. Det er bedre. Da kan du sette deg når du har dusja, i stua. Jeg måtte gå 50 meter for å dusje og jeg måtte gå 50 meter tilbake. (...) Det satt noen utenfor der alltid. For du kunne ikke lage mat i hytta, du måtte lage den i kjøkkenet. Det var noen som ikke, du kan jo tenke deg, det var over 30 hytter som hadde samme kjøkken. Det var to komfyrer, men det var alt også. Så var det vaskemaskin og tørketrommel i samme rom. Det var ikke det beste.»

Jeg spør om innflyttingsprosessen og hvordan han fikk tak i nødvendig innbo.

«Internett var tingen!»

Kurt fikk hjelp av en frivillig hos Kirkens Bymisjon til å lete etter nødvendig innbo og til henting av dette. De fikk låne Kirkens Bymisjon sin varebil til henting siden Knut i en årrekke også har vært frivillig hos Kirkens Bymisjon og er kjent med denne. Første tur gikk til Ikea og der fant han en seng i Billigkroken til 700 kr.

«Da hadde jeg det sånn at jeg kunne leve der. (...) Så, jeg satt i kirka og søkte på ting. Jeg hadde med meg PC'en i kirka, så satt vi der og fomla med PC'en. Enten var det PC eller nettbrettet, jeg har begge deler, så det er greit. Det var sofaen som var det verste, den fant jeg ikke med en gang. Men plutselig en dag så fant jeg den også.»

Kurt sier sofaen han fant var litt sliten og litt for stor, så han er på utkikk etter en ny. Han sier at han er opptatt av at ting skal matche. Han fant også ting av kvalitet på Finn, som en seksjon fra Hellegjerde uten et merke og en ubrukt vaskemaskin.

«Den var ikke brukt, den hadde stått i kjelleren der i to år, sa han, han ville bli kvitt den. Jeg har aldri vært borti så stilig vaskemaskin, jeg! Du hører den ikke!»

Jeg spør om han fikk nødvendig støtte og hjelp i innflyttingsprosessen.

«Ja, det var også ByBo, som søkte om den derre pakka fra NAV. Det var du som søkte, jeg husker det. (...) Hvis du er heldig og vet hva du driver med, så kan du få tak i det meste til en leilighet, uten å betale 50 øre, fant jeg ut.»

Angående bomiljø der han bor, svarer Kurt følgende:

«Ja, det er jo det miljøet jeg bor i, så det er strålende egentlig! Hvis ingen, det er jo ingen som forstyrrer deg, om du ikke vil bli forstyrret, for å si det på den måten. Og er det noe problemer, så er det ikke verre enn en telefon ned til kontoret, så er det i orden.»

Utfordringer og bekymringer

«Jeg har jo mine sykdommer.»

Kurt har fysiske helseutfordringer som han beskriver at han må ta visse hensyn til i hverdagen. Han går på medisiner og følges jevning opp av lege. Han beskriver den psykiske helsen sin som god. Jeg spør om han vil si at livsutfordringene hans påvirkes av hvordan han bor.

«Ja, hvis du ikke bor godt, så kan du få utfordringer, med diverse. Uten at jeg skal, meg får du ikke til å begynne med sprøyter og ikke med alkohol. Jeg har ikke drukket på mange år.»

Han beskriver økonomien sin som brukbar, men at han har tenkt å søke om bostøtte. Han har på grunn av uforutsette hendelser, inkludert høy strømgning, noe utestående på husleie. Da tok han selv kontakt med Boligstiftelsen og fikk en nedbetalingsplan. Han satte selv summen for nedbetaling, så høyt som han kunne betjene. Neste måned er han ferdig nedbetalt og han sier at han ikke har bekymringer for boforholdet sitt.

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Jeg føler meg trygg der jeg bor, der føler jeg meg veldig trygg. For hvis folk ikke setter opp dørene, så er det ingen andre enn beboerne som kommer inn. Det er jo et par stykker, i hvert fall, som jeg vet at er fra rusmiljøet, men de er ikke plagsomme, noen ganger, så det er ikke noe sånt, det er ingen som plager deg der opp, av rusmisbrukerne. Han har forresten fått den leiligheten jeg så på der nede, han ene, aldri noe problem med han. Ingen som forstyrrer deg som du ikke vil.»

Jeg spør om livsutfoldelse, som meningsfulle aktiviteter, sosial omgang og bokvalitet.

«Ja, bokvaliteten er jo topp. Venner det har jeg for det meste i kirka. Jeg prater med de fleste og som sagt, så vet jeg mer enn de fleste om kirka, til og med de ansatte. Jeg vet om alle rommene i Vår Frue. Hvis det er noen som skal ha omvisning, så kommer de til meg. Eller rettene sagt, de ansatte sender dem til meg, for de vet at jeg kan alt og vet hvor de forskjellige rommene er.»

(...) Jeg liker egentlig veldig godt å skru bil. Det har jeg drevet mye med før, i mangefoldige år. Det kan være å gå tur eller hva som måtte passe. Jeg kan godt sitte hjemme og se på film også, for den saks skyld.»

Jeg spør om Kurt føler tilhørighet der han bor.

«Ja, der er det godt. Det er ingen som bryr seg med deg, ja, utenom *navn*, vi har en god dialog over terrassen, det er naboen min.»

Kurt forteller at de er flere som samles hver morgen i underetasjen der inngangspartiet har blitt bygd ut og det går an å sitte sammen. Dette er en hyggelig stund med prat. Han

vet noen som skal med bussen hver morgen og hvilken buss de tar og åpner gjerne døra for dem om han ser bussen komme, så de skal rekke bussen. Jeg spør Kurt har struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Rutiner i hverdagen har jeg, de er punktlige. Struktur har jeg vel sånn noenlunde. Det hender at strukturen detter sammen. Men orden i hverdagen har jeg. Der har jeg mine faste gjøremål. Jeg står opp forholdsvis tidlig.»

Bostabilitet

«Uff, nei, hadde du visst hvor mange steder jeg har bodd, så ville du fått sjokk.»

Kurt forteller at det har vært mye flytting opp igjennom årene. Han forteller at han mistet en forelder da han var svært ung og han begynte i arbeidslivet da han var tenåring. Han forteller om et langt liv med mange store prosjekter der han har hatt mye ansvar og tillit, hvor han har jobbet seg opp.

«Det har aldri vært noe problem å få tak i jobber, jeg har jobbet innenfor det meste. Jeg husker ikke alt engang.»

Han hadde på et tidspunkt en enebolig han bygde sammen med sin daværende ektefelle, men etter hun døde flyttet han derfra. Jeg spør om han har vært bostedsløs etter hatt en ustabil bosituasjon før.

«Ja. Opptil et par ganger. I hvert fall 2, kanskje 3, jeg husker ikke..»

Jeg spør om han kan fortelle om det og at det er opp til han hva han vil fortelle.

*«Jeg var jo bostedsløs. Det var jo, jeg kalte det bostedsløs fordi om jeg bodde i hytte på *campingplass*. Det var jo ikke fast bolig, som det heter seg så pent. Det var jo, hva skal jeg si? Det var det at du måtte dele alt det andre med de andre som bodde på campingplassen. Kjøkken, toalett, dusj et cetra. Det måtte du dele med de andre som lå enten i campingvogn eller i hytter. Selv om det ble vaska hver dag, så var det ikke det samme som å ha sitt eget. Der kan du gjøre hva du vil. Har du lyst til å slappe av, så kan du gjøre det. Skal du ta deg en dusj, så kan du bare gå inn i dusjen og sånt. Det... Det er fordelen med sitt eget. Det jeg har nå er gulle godt!»*

Jeg spør om erfaringene på godt og vondt, i forhold til det å bo.

«Vi kan ta det jeg sa nå, der har vi jo på det vonde. Sånn som campingplasser et cetra, der bor det si 50 eller 100 på en campingplass, kanskje mer, og må dele på alt. Sånn som sanitæranlegg, dusjer, vaskemaskin og komfyrer, det er minuset. I egen leilighet kan du gjøre om du vil, sånn nogenlunde. Du lager maten akkurat når det passer deg selv. Du dusjer akkurat når det passer deg selv. Er du sliten når du kommer hjem, så legger du deg en halvtimes tid, ferdig med den saken. Det hender jeg gjør, ja. Om jeg har gått for mye må jeg hvile beina litt før jeg kan gjøre noe mer. Men jeg ligger i den leiligheten. Det er ikke så mange leiligheter jeg har hatt hvor det har vært godt, sånn trivsel, å ha vært der. Men når du har forholdsvis stille bosted, det er ingen som direkte bråker. Så mye

*mer vant til det at det ikke er noen lyder i leiligheten. Verken fra naboer... *navn* er jo veldig fin å ha som nabo. Aldri noe bråk derfra. Hender han sier fra over terrassen, at nå kan det hende det blir litt musikk i kveld. Det er greit det, sier jeg. Han er fin.*

(...) Den ene leiligheten i Oslo, der flyttet jeg ikke av eget ønske, men fordi jeg ble slått ned fire ganger. I gangen. Du kan si, hvis du tenker deg, den delen av blokka oppe, du gikk inn på midten, så bodde jeg helt på den ene enden. Jeg ble slått ned ved trappa der, fire ganger. Så der følte jeg meg ikke trygg. Det var Oslo kommune sin leilighet. Så den tømte jeg fort og flyttet derfra. Men ellers har jeg følt meg trygg uansett hvor jeg har bodd. Det er den eneste leiligheten, og der hadde jeg to små. I tillegg.»

Jeg spør hvor lenge han ser for seg å bli boende der han bor nå og han ler når han svarer:

«Til jeg blir båret ut!»

Jeg spør hva som innvirker på hvor lenge han blir boende.

*«Meg selv. Kun meg selv. Og jeg har ingen planer om å flytte ennå. Har ikke tenkt på det en gang. Jeg liker meg godt og jeg har trivelige naboer. I alle fall i *-oppgangen. Og jeg kjenner de fleste som bor i etasjen min. Vi har jo huseieren som er hyggelig og trivelig, (nevner alle ansatte ved navn). Alle de er fine.»*

Jeg spør om hvilken hjelp Kurt har fått for å få stabilitet i bosituasjonen sin og Kurt ler igjen og svarer:

«Nå blir a Stine nevnt igjen! Det var jo ByBo, Stine og Jørn, som ordna det meste. Så det skal dere ha.»

Boligdrømmen

«Jeg har det godt som jeg har det.»

Kurt sier han ikke ønsker endringer i nåsituasjonen. Jeg spør likevel hva som kunne bedret.

«Ja, det var det da. Bedre situasjonen. Jeg vet ikke direkte hvordan jeg skal få det bedre enn jeg har det i dag. Fordi jeg har det godt i den leiligheten jeg har. Den er passe stor. Vi har billig, forholdsvis billig husleie. Og strøm, for vi har det billigste selskapet i Norge. Det største jeg har vært oppe i strøm er 1.400 kr, når strømmen var på det dyreste. Ellers har jeg godt under tusenlappen. 600 kr ligger jeg som regel på. Å bedre bosituasjonen, det er det ingen som klarer. Å stille opp med noe lignende som jeg kunne tenkt meg.»

Jeg spør om drømmer eller ønsker i fremtiden i forhold til det å bo og Kurt nevner huset der han bodde sammen med familien sin før han mistet en av foreldrene sine. Han var i barnehagealder da de flyttet derfra og det ligger svært lite sentralt. Jeg spør om boligdrømmen er oppnåelig i fremtiden.

«Nei. Jeg vet hva boligen koster så det, det tviler jeg på. Det må være om de leier ut der. Men da må du ha bil uansett.»

Refleksjoner

Jeg spør om Kurts tanker om boligmarkedet.

«Det er alt for hardt. For tiden. Det er tøft marked når det er selgers marked. Det er ganske brukbar pris, uansett hva du gjør.»

Han har lest seg opp og sett på priser, også i andre kommuner og andre fylker. Han synes både leiepriser og tomtepriser er alt for høye og alle stedene han kunne tenkt seg å flytte er utenfor hans prisklasse.

Jeg spør om tanker om hjelpeapparatet.

«Hvilket hjelpeapparat tenker du på da? Sånn som skaffer deg bolig? Da kan man jo nevne ByBo igjen, da! For de er flinke. Jeg fikk jo hjelp med en gang. (...) Så jeg fikk i alle fall den hjelpa jeg trengte, og kjapt.»

Jeg spør om han også har opplevd å få hjelp tidligere, når han har vært i tilsvarende situasjon.

«Nei. Det har vært vanskelig av og til. Spesielt når jeg hadde de to små alene. Da var det enda verre, vanskeligere. Men jeg har klart det uansett. Men, jeg har klart meg igjennom mølla. Men, enklest var her, det vil jeg si.»

«Fredrik», i 40-årene

Bolig og bomiljø

«Et sted der du er trygg, som er ditt. Det er du som bestemmer. Privat.»

Slik beskriver Fredrik hva et hjem er for han. Jeg spør hva han trenger for å føle seg hjemme.

«Meningen med et hjem er varme og trygghet for omgivelsene, vær, folk og dyr. Så må man ha mat og klær. Det har ikke noe med et hjem å gjøre, men de er der. Alt er der. Livet ditt er samla der, tingene og det som utgjør livet ditt.»

Jeg spør om han føler seg hjemme der han bor.

«Nå? Næsj... Jeg har ikke lyst til å bo der, så nei, egentlig ikke.»

Jeg spør hvordan han bor i dag og hvordan han fikk tak i denne boligen.

«Leid leilighet, av hushaifirma. (...) Det var fordi de godtok sånn NAV-garanti, ble det sagt på NAV. De hadde en liste over utleiere som de stod på. (...) Men hadde jeg visst det jeg vet i dag hadde jeg valgt noe annet.»

Han sier at han måtte flytte fordi det skulle rives der han bodde før. Han ble tilbudt leiligheten, men fikk ingen visning sammen med utleier, bare en nøkkel i postkassa til ny adresse. Egentlig skulle han få velge mellom to leiligheter, men den andre ble plutselig opptatt.

«Jeg hadde ikke noe valg liksom. Skulle jeg flyttet til et annet sted måtte jeg ha hatt, jeg fikk jo hjelp med de største tingene, men det var bare så vidt. Jeg hadde ikke det engang. Du må jo ha penger til flyttebil og flyttefolk og, ja. Du kan søke NAV selvfølgelig.»

Fredrik sukker etter siste setning. De store tingene fikk han flyttet ved hjelp av noen han kjenner. Resten tok han selv og det brukte han en måneds tid på, da han gikk frem og tilbake litt hver dag mellom de to leilighetene. Jeg spør hvordan den tidligere leiligheten var.

«Æsj, det var greit, det var ikke noe mer, liksom. Dårlig lysforhold og det var ikke noe grei standard heller, egentlig. Det var levelig, liksom. Uansett om du bor på en kjip plass, så er det liksom plassen din, ikke sant? Det er liksom din private sfære, uansett hvor dårlig det er. Så... Men, var egentlig ikke fornøyd, nei.»

Jeg spør hva boligen hans betyr for han.

«Stress. Har det blitt der jeg bor nå.»

Han sier at han totalt sett ikke trives. Jeg spør hva som skal til for at han skal trives.

«En ærlig utleier som ikke leier ut med vannskader og lure folk. Det er ganske viktig, da. Og, ja, en leilighet som ikke trekker og er kald og sånn og ikke er våt. Ja.»

Fredrik sier at han egentlig ikke bestemmer selv og jeg spør hva som bestemmer.

«Pengene. Du må ha penger for å gjøre hva som helst i dette samfunnet. Det er så vidt du kan gå på do uten å betale. Så det.»

På den tiden han flyttet ble den tidligere bygården han bodde i rammet av brann. Det var et par rusavhengige naboer som hadde bodd der i omtrent et år som forårsaket brannen. Fredrik mener de fremleide en leilighet ulovlig. Han sier det var nye sykler hver natt, som de hadde stjålet. Midt på natten hørte han en nabo rope: «Det brenner! Det brenner!». Fredrik måtte hjelpe andre naboer med å evakuere, inkludert paret i den brennende leiligheten. Brannvesenet kom og slukket brannen. Bua hans var rett over gangen for den brennende leiligheten og alt der inne ble svart av sot fra brannen.

«Da også husker jeg at *utleier* sa at jeg måtte bruke min egen forsikring på det. På at noen andre hadde laget brann! På fellesområde i blokka. Er det sånn det skal være? Om du bor i en blokk, noen andre lager brann, tingene dine ligger i bua, skal du bruke din

innboforsikring på det? Det er jo fellesområder og årsaken er jo noen andre sin? Det må være feil, tenker jeg.»

Han sier at det tidligere samme år hadde vært en vannskade i bygget.

«Da var det et rør i tredje som hadde sprukket, ved brannslangen. Så det hadde runnet ned. Det var så mye (viser med fingrene) vann nede i gangen. Men jeg hadde tettet døren min med lister, så det kom ikke inn vann. For å få det mere stille og tett. Så det tror jeg reddet meg, for naboene fikk vann.»

Jeg spør om nødvendig innbo var på plass fra start, men Fredrik sier at han har bodd et år uten en komfyr som fungerte som den skulle, før han fikk en komfyr fra Kirkens Bymisjon.

«Du kunne få en pizza som var svart rundt kantene og frossen i midten, for eksempel. Å steike brød kunne du bare glemme, det hadde blitt brann, så det er bare å glemme.»

Jeg spør om Fredrik har forsikring.

«Nei, jeg har folketrygden. Dårlig med forsikringer.»

Jeg spør om dagens bosituasjon. Det er lytt der han bor, heisen i bygget vekker han på natta.

«Huseieren er hushai. Tåler ikke klager på vannskader og fukt. Da skal man kastes ut. Da er man misfornøyd, så.»

Utfordringer og bekymringer

«Det er jo en klassisk taper-historie. Mobbet og endt opp uten jobb. Dårlig med venner og familie og så videre. Så. Ja. Du vet jo. Men. Nei. Klassisk historie egentlig. Er det vel.»

Jeg spør hvilke livsutfordringer Fredrik vil si han har i dag.

«Nei, fysiske, psykiske og sosiale. Lang liste. Og boligmessige. Vet ikke om det går under sosiale eller.»

Fredrik svarer bekreftende på at livsutfordringene hans påvirkes av hvordan han bor.

«Det blir jo ekstra stress og usikkerhet. Så kan det jo hende at jeg går og puster inn soppsporer, det vet jeg jo ikke. Det kan man bli syk av. Jeg har ikke blitt det enda, men muligheten er jo der. Det er mugg der i alle fall.»

Jeg spør om rus.

«Nei, jeg røyker litt tjall. Men ikke så mye, egentlig. Ikke hver dag. Drikke gjør jeg aldri. Så røyker jeg sigaretter, det burde jeg slutta med. Jeg drikker ikke kaffe, da! Det gjør du! Du vet det er et rusmiddel?»

(..) Jeg har prøvd noe greier opp igjennom årene, men det begynner å bli noen år siden sist nå. Det er sånn engangs. Der også er det begrenset, ikke sant, jeg gidder jo ikke å: «Åh, hvor du det, ja? Få prøve!» Hiver ikke i meg hva som helst, når som helst.»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Ja, det har jo sammenheng med alt det andre, da. Jeg har ikke noe mye trygghet. Har ikke... Har du ikke penger har du ikke rettstrygghet. Har du ikke penger har du heller ikke tilgang på god nok helsehjelp. Alt avhenger av penger. Har du penger kan du kjøpe deg alt det der.»

Jeg spør om nettverk.

«Ja, det er jo ypperlig. Jeg har tilgang til internett. Det er nettverk. Men... Jeg har ikke noe nett, noe mye nettverk. Det blir mest folk jeg har møtt og bare, igjennom noe, men det blir aldri noe mer med noen. Så da blir du alene, da. Men.

(...) Det er den kuleste, det er jo østbyen som er kulest i Trondheim. Så det er bra, synes jeg, da. Men det er jo litt mye, det skjer litt kjipe ting i østbyen, da, det gjør jo det. Men det har litt med å gjøre at det er mye folk som sliter som er samlet der, det er jo det. Men det er ikke noe unikt for verken østbyen eller Trondheim. Det er jo flere steder i landet som sliter med det. Du skjønner hva jeg mener nå, ikke sant? Det er masse kommunale boliger som er samlet, så får du folk som ... ja, du vet problemet her, de burde blitt spredt utover. Ja. Men det er samme overalt: «Vil ikke ha det her!», sier folk. Men det er mange som bor ved deg uten at du vet det også. Masse fordommer der. Men nei, østbyen er bra, egentlig. Men Trondheim er så lite at hvor du bor hen har ikke så mye å si.»

Fredrik sier at han føler tilhørighet med en bydel med en del alternative mennesker, han har en del bekjente, men sier at det ikke blir noe sosialt liv ut av det. Jeg spør om økonomi.

«Nei, hva skal man si? Blir ikke noe velstand med sosialhjelp i årevis. Det blir det ikke. Så det er dårlig. Jeg er sikkert blant den fattigste prosenten i Norge, regner jeg med. Som jeg sa tidligere: Har du penger, får du fikset det meste. Har du ikke penger, får du ikke fikset det enkleste engang. Sånn er det.»

Fredrik sier at han heldigvis ikke har gjeld, men at det er fordi han aldri har kjøpt noe. Jeg spør om han har noen meningsfulle aktiviteter.

«Jeg har holdt på litt med planter, da. Det er meningsfylt. Prøver å redde noen dyr, det er meningsfylt. Tur i natur, jeg liker meg i naturen. Jeg kunne egentlig tenkt meg å bo i skogen, ikke i byen. Ja. Det er ikke så mye sosial omgang, så det har ikke så mye å si. Jeg møter jo aldri noen. Så. Jeg møter deg nå, da. Så, ja.»

Jeg spør om struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Nei. Jeg har ikke bruk for det. Jeg har ikke noe å gjøre, så da trenger jeg ikke det.»

Bostabilitet

«Faren min kastet meg ut. Han var syk i hodet.»

Fredrik fortalte at han var bostedsløs i 3 uker og da bodde han hos en kjæreste som bodde hjemme hos sine foreldre. Dette er flere år siden og han oppsøkte Nav da det skjedde.

«3.000 kr per måned å leve for, husker jeg. Og hybel, da, som jeg måtte finne selv. Så løy de litt og sånne greier. Men det er jo så. Det er jo normalt.»

Fredrik sier at han fikk en avtale om å komme på Nav, men da dagen kom hadde kontaktpersonen ferie uten at Fredrik fikk beskjed.

«Den andre gangen jeg kom så måtte jeg fortelle om meg selv og så bare: «Ja, ring meg når du har fått jobb!» Det var liksom hjelpen de kunne tilby. Sitter det seriøst folk og hever lønn med sånne jobber? (...) Meningsløst. Ja, det blir jo det? Beklager ikke engang, liksom. Altså, om du setter opp et møte, ikke møter opp og ikke gir beskjed, da må du jo beklage. Nei. Gjør ikke det på NAV. Gjør ikke sånne ting der.»

Jeg spør hvilke erfaringer Fredrik har fra tidligere, på godt og vondt, i forhold til det å bo.

«Nei, at utleiery generelt, private, da, gjerne, firma og sånn, som driver med flere, de har all makta. Og de har definisjonsmakta også, og det er ikke noe offentlig plass å få hjelp med brudd på Husleieloven, blir det da, egentlig. Sånn som med mange andre lover, jeg skjønner ikke at det offentlige lager lover dersom de ikke har tenkt å sette inn tiltak for at loven blir opprettholdt. Det er jo ikke noe vits. Da blir det de som har penger igjen, som kan kjøpe seg juridisk hjelp, som vinner. Det er jo utleierne som har.»

Han forteller om et bofellesskap han bodde i som flere ganger prøvde å varsle om ting som var ødelagt. Utleier hadde brukt sin private konto som depositumskonto. Det oppstod også en situasjon når Fredrik og en til fra kollektivet gikk opp til en leilighet over dem der det var mye bråk og uro.

«Så ble det litt munnhuggeri. Så tar han strupetak på meg. Da slår jeg han i brystet så han faller bakover og slipper. Da hadde han ringt huseier og sagt at jeg hadde slått han. Da hadde han tatt strupetak på meg.»

På et tidspunkt måtte han flytte tilbake til faren da han ikke kunne betjene husleie lenger.

«Det var fordi jeg skulle begynne på skolen. Så kom jeg ikke inn før etter det vanlige opptaket. Og da kan du ikke søke til Lånekassen før etter du har fått plass og jeg fikk ikke plass før etter skolen hadde begynt. Så det var derfor jeg måtte flytte hjem til fattern igjen. For det er jo ikke sånn at kommunen kan hjelpe deg med det. Jeg fikk ikke bostøtte, stipend og sånn, før langt ute i november, slutten av oktober var det vel.»

Jeg spør om Fredrik har bekymringer i forhold til sitt nåværende boforhold.

«At jeg puster inn soppsporer. Det er jo én ting. At det er mulighet til å bli syk der. Mye fukt og sånn. Så er det brannfarlig. Ikke noe slukkeanlegg eller rømningsstiger og sånne ting. Kun ei trapp, that's it! For at huseier ikke bryr seg. Skal spare penger. Ja, det er vel det.»

Jeg spør om han opplever å ha forutsigbarhet eller kontroll over egen bosituasjon og framtid.

«Nei. Bare litt. Ikke noe, nei, da må du ha penger, da har du kontroll. Dersom du ikke har det, da har du ikke kontroll.»

Jeg spør hvilken hjelp han trenger for å få stabilitet i bosituasjonen sin.

«Nei, jeg må jo ha en plass å bo. Jeg stiller ikke først i køen, jeg, gjør jeg ikke. Nå har det jo blitt helt vilt, boligmarkedet, må ha referanser der også. Intervju om du blir godkjent. Så, ja. Jeg vil ha en bobil med masse solceller, så kan jeg kjøre rundt. Det hadde gått an. (...) Nei, må jo ha noe som er stabilt. Som det ikke er noe spørsmål om det er helseskadelig å bo der. Sånne ting. En stabil bosituasjon med en fornuftig utleier og brukbar standard. Iallfall ikke sånn at det er masse fuktskader. Men det har jo med at jeg er sosialklient. Så lenge du er det, så er det ingenting som er stabilt og trygt. Ikke sant? Så det er det det står på, egentlig. (...)

Er ikke noe hjelp å få på NAV og sånt. Det har jeg slutta med. (...) Det er sånn det er i Norge. Her må man ty til ikke-offentlige instanser for å få hjelp. NAV funker ikke tydeligvis. Det kommer det ukentlige rapporter om, ser jeg, her og der. Det gjør jo det. Det var jo en rapport her igjen før helga, noe annet som ikke hadde fungert, de hadde gjort feil over mange år og ett eller annet tull og det er det jo hele tiden nå.»

Boligdrømmen

«Jeg vil jo egentlig bo i skogen, ikke sant? Det hadde vært fint å bo ved siden av et sted å gå tur. Om det bare hadde vært å gå ut døra, så var du i skogen eller i, ja. Har du bodd på Møllenberg og bodd ved Kristiansten Festning, så hadde du hatt noe av det samme, hatt noe grønt rett ved. (...) Det hadde vært fint å bo mer grønt.»

Jeg spør om drømmer eller ønsker i fremtiden i forhold til det å bo.

«Jeg vil ha et lite småbruk i ødemarken, i skogen. Sånn plusshus, selvdrevet med strøm og biokloakk og noe dyr og sånt, det er kult. Det drømmer jeg om. Ikke noen naboer. Ikke noen menneske-naboer, i alle fall, nei.»

Jeg spør om boligdrømmen sin er oppnåelig i fremtiden.

«Nei, egentlig ikke. Det er litt usannsynlig, ja. Eller, det er jo ikke bare det jeg vil. Jeg vil helst ha, bo sammen med noen, dame helst, da. Kanskje få barn og sånt. (sukker) Men blir for gammel for det også, sant. Så, men jo, det er jo egentlig det også. Ikke bare å bo i skogen liksom. Det kan du gjøre alene også. Eller, ikke alene, jeg skal ha en hund også,

helst. Og en katt. Sant. Det drømmer jeg om. Lage litt, være selvberga med mat. Kunne ta inn dyr som er forsømt, være et fristed for dyr. Det hadde gått an kanskje. Det vil jeg. Ordner du det, eller?»

Refleksjoner

Jeg spør om Fredrik har noen tanker om boligmarkedet.

«Nei, det er sinnssykt. Altså, det er jo helt sinnssykt. Det øker jo mye mer, det må jo være en boble som sprekker en gang. Ja, det øker jo mange ganger mer enn lønnsøkningen til folk. Det må jo stoppe, det kan ikke fortsette liksom. Nå var visstnok renta høyere før da, men. Ja. Det er helt sinnssykt, det er helt vilt. Bare for at folk skal tjene penger, liksom. Det er ikke, en enebolig, la oss si at den ble bygd i 1990, da var den verdt 2 millioner, så blir det 2020, så er den plutselig verdt 9 millioner? Den er ikke verdt mer enn den tryggheten den gir de menneskene og skapningene som bor i boligen. Den er fortsatt bare en bolig. Den tilbyr ikke noe mer om du så priser den til en milliard, så er det fortsatt bare den boligen, med plass til så og så mange og med de fasilitetene den har. Prisen i penger har ikke noe å si, det er ikke det som er en bolig.»

(...) Det er sinnssykt, og det mener jeg bokstavelig. Det er jo galt, dette pengeopplegget vi holder på med. Det har ikke noe fot i virkeligheten. Finanskrisen sier de, ja, men, altså, det er bare tull. Nå er det finanskrisen en gang i tiåret, virker det som. Boligmarkedet er jo det som de sier at det er det sikreste å sette pengene i, for er det noe som aldri går ned i pris, så er det eiendom. Ja, det har de kanskje rett i, men du skal aldri si aldri.»

Jeg spør om tanker om hjelpeapparatet.

«Ja, nei, jeg har ikke funnet det enda. Det fungerer ikke. Det er alt for dårlig. Det er NAV, liksom, det er ikke noe annet er det det, da? Offentlig? For bolig? Husbanken, kanskje.»

Jeg spør om han har vært i kontakt med Helse- og velferdskontoret?

«Nei, er ikke det NAV?»

Fredrik sier at han vet det er kommunalt, men vet ikke hva de gjør. Jeg sier at de driver med for eksempel oppfølgingstjenester og kommunal bolig.

«Nei, det skal jeg ikke bo i. Det er det ikke noe fordeler med. Det har vi snakket om før.»

Jeg spør hvor lenge har Fredrik hatt sosialhjelp.

«Det kommer an på hvordan du definerer det. Jeg har hatt det siden 2007, sammenhengende nå, tror jeg, men så tror jeg jeg var på Kvalifiseringsprogrammet i 2009/10/11, husker ikke. Før det var jeg i barnehage i 2007/5, da gikk jeg på sånn kurs, det var gjennom NAV det også egentlig. Jeg hadde en stilling på ett eller annet. Før det var jeg på NAV, da var jeg arbeidsledig. Før det jobbet jeg ett år og før det var jeg arbeidsledig. Så jeg har vært på NAV siden 2001, minus ett år, egentlig. Det er 20 år siden. Så. Men moren min var sosialklient siden 88, så hvordan skal du se på det liksom? Jeg har vært sosialklient siden 88, egentlig, på en måte, da.»

Jeg spør om Fredrik har noen tanker eller kommentarer ellers han vil dele.

«Masse. Alt for mye til at, det er ikke plass på den der. (peker på opptaker). (...) Vi må ha noe pålagt kommunal byggtjeneste av noe slag, som følger opp utleiere, må vi ha. SÅ må det være sanksjonsmuligheter, i alle fall ved gjentakende atferd. Høres det bra ut? Så må det være generelt strengere når det gjelder ombygging av sånn gamle blokker og sånn. Spesielt hybler fra gamle leiligheter. Det har ikke direkte med meg å gjøre, men. Da slipper man å få hyblifisert områder, for da får du en ensidig befolkning der, sånn som på Møllenberg. Da får du dårlig, ofte dårlige boforhold. Folk som bor der kort, de bryr seg ikke om nabolaget sitt, de skal bare videre liksom. Det må vi unngå, sånn generelt. Bygningsrådet neste!»

«Mette», i 50-årene

Bolig og bomiljø

«Jeg kan ta livet med ro. Slappe av. Få energi. Det er jo alt. I ett. Det er et hjem for meg.»

Jeg spør hva Mette trenger for å føle seg hjemme.

«At det er i god stand. At du føler at her kan du bo en stund. Selv om du ikke gjør det så skal du føle det. At alt virker. At alt er, ja, at alt er på stell. Alt virker. At forsikringene er gyldige. Lyst og trivelig og alt som er.»

Jeg spør om Mette føler seg hjemme der hun bor og hva som skaper den følelsen for henne.

«Nå gjør jeg det. Nå gjør jeg det. (...) Nå leier jeg ikke privat. Det har jeg gjort en stund og det skaper utrygghet. Det skaper ikke at du slapper av, det skaper ... Du føler du er under litt overvåkning. Du føler vel at, når du bor i sokkel i alle fall, og har utleier rett ved deg, så føler du deg ikke ... Det blir ikke noe avslapning eller noe. Det skaper stress.»

I dag bor Mette i en kommunal bolig og hun sier at hun fikk den av økonomiske og helsemessige årsaker, dokumentert blant annet av legeerklæring. Hun sier den plassen hun leide før har bidratt til de helseutfordringene hun sliter med i dag. Jeg spør hvordan hun bor i den nye leiligheten.

«Egen inngang. Alt er fritt. Du har ikke utleier som følger med deg som... som skaper ubehag rundt deg. For du lever ditt eget liv, kontra utleiers liv. Når du har dem rett ved deg så... Ja, du skal være litt smidig, du skal være overbærende og du skal være alt mulig. Det skal sikkert utleier også være, men det er utleier som sitter og har makt, så du føler deg litt mindreverdig egentlig.

(...) Jeg trives, men det tar en stund. Når du har holdt på og flytta en del, så tar det en stund det at man føler at man kan slå seg til ro. Selv om jeg nå bor 3 år sikkert, så må jeg søke på nytt, så føles det så godt likevel. Selv om jeg har flyttet til en mindre leilighet. Det

skaper en del utfordringer, kreativitet. En flott leilighet. Veldig fint inndelt. Å få frem litt kreativitet er ikke negativt, da. Men det tar en stund. Av og til.

(...) Hvordan skal du ha det? Passer sofaen her eller der. Det tar en stund altså. Så var det ikke, hm, før var det sånn at det måtte være bod i leilighetene, men det var det jo ikke. Men så fikk jeg en idé, at jeg kunne bruke soverommet som bod. Så var det to stuer der, to mindre stuer, så jeg kunne bruke den ene til soverom. Det er ikke det ideelle, men, nei, det er sånn kreativitet du må finne på.»

Jeg spør hva boligen hennes betyr for henne og hvordan hun opplever bomiljøet der hun bor.

«Ro og hvile og hente meg inn. Kan gjøre det som passer meg. Det er ikke alltid man har døgnrytmen inne, så det at man kan stå opp på natta og gjøre ting og føle deg trygg på det. Du skal ikke bråke på natta, men likevel hender det seg... Sykdom og alt, ikke sant? Så er det masse sykluser. Så at du føler deg fri.

(...) Det er stille og rolig og flotte naboer. De som bor over meg har jeg spurt om hjelp og de har hjulpet meg. Vi løper ikke ned dørene til hverandre heller. Jeg stortrives, med området og alt. Nærbutikken er såpass liten at du kommer i kontakt med dem. Marka og freden og roen, slik jeg trives med. Det synes jeg er flott.»

Jeg spør henne om det tidligere leieforholdet og erfaringene derfra.

«Jeg tør ikke leie privat lenger. Det jeg har opplevd er det verste jeg noen gang har opplevd. Jeg trodde ikke det var mulig. (...) Alt virker fint og bra i begynnelsen. Det så ut som en fin leilighet. Jeg følte det var en av de bedre leilighetene jeg så på. Men så flyttet jeg inn og etter hvert oppdager du ting, da.

(...) Jeg tenkte ikke på hva det egentlig utgjør, for vi hadde jo inngangspartiet rett ved hverandre, så om begge åpner dørene samtidig var det ikke mye mellom. Men det tenkte jeg ikke skulle bli noe stort problem. Jeg er ganske robust av meg. Men... Det jeg ikke var klar over var hvor lytt det var, sånne ting. Hva slags liv de levde og så videre og så videre. Aha-opplevelse etter hvert. Samtidig har jeg et liv selv. Får jo høre veldig mye at: «Da er det bare å flytte.» Nei. Det er ikke det. Jeg hang fast i en situasjon. Den situasjonen hang jeg fast i i 7 år. Da var jeg så dårlig at jeg... Det var noen som overkjørte meg og omtrent, ja, at de dirigerte alt. Ja, du oppdager ting, så har du kanskje ikke hørt om alt og du må sette deg inn i ganske mye og så mye undersøkelser og nei, vet du, det raknet fra A til Å. Det gjorde det.

(...) Jeg har bodd meg syk. Det har jeg gjort. Det er ikke å fornekte. Det tar en stund å innse den. Jeg er ganske sterk, derfor klarte jeg å være der så lenge. Jeg måtte være der så lenge. Da tok jeg ut alt, ja. Jeg gjorde det. Det merker jeg nå i ettertid.»

Mette sier at hun har flyttet flere ganger mellom leiligheter som har vært ulikt utformet.

«Så du får ikke med deg alt. Det er ting som jeg må gjøre, men det er et pes. Det er et veldig pes. Det skaper aldri fred fordi kvadratene er forskjellige. Innholdet er forskjellige og alt. Så det er et pes. Det er ikke noe beroligende, nei. (...) Nå har jeg 20 kvadrat

mindre, det skaper selvfølgelig utfordringer det også. Det er visse ting jeg tvivler på, som må bare, jeg bare må ha, jeg har et liv jeg også.

(...) Senga, den ble for bred. Jeg hadde 1.20 seng. Den må jeg krympe ned til 90 seng. Sofaen, for bred og for lang, stor 3-seter. Salongbordet for stort. Jeg hadde en kontorpult der, fikk med meg halvparten av kontorpulten. Jeg måtte kjøpe til ny bordplate. Det var realt, da, at jeg kunne gjøre det. Det måtte jeg ha nytt. Jeg tok med meg kjøkken-ting, klærne mine og ting til badet og sånne ting. Ellers må jeg kjøpe alt nytt, ja. Lamper. Persiener. Ja, så, dette her ble en kjempedyr flytting for meg i forhold til før, i og med at jeg ikke kunne ta med meg møblene mine. Jeg flyttet i 20 kvadrat mindre. Selv om det er en veldig flott leilighet og alt det, så måtte jeg kjøpe til alt, absolutt alt, nytt. Jeg tok med noen lamper, da. Tok med stå-lampa mi. Så det er en gåte å skjønne at skal du ha litt hjelp i samfunnet, så må du ned på dette nivået for å få hjelp, som er, jeg holder fast på det, at det er vanvittig dyrt altså. Det er det. Jeg har måttet skifte ut, kjøpt til, hele tiden etter hvert som jeg måtte ha tilpasset meg leilighetene. Så det er litt skremmende at jeg må bruke pengene mine på det også. Til enhver tid.

(...) Jeg pakket alt alene, jeg sorterte veldig mye, visste jo at jeg skulle inn i noe mindre. Jeg følte meg på en måte skitten der jeg bodde før, så sengeklær og sånne ting, jeg bare hivde alt, jeg klarte ikke å ta det med meg. Jeg følte, nå skal jeg begynne på et nytt liv. Men samtidig så var det ganske mye jeg måtte kjøpe til uansett og forandre på, men det blir et nytt liv. Ny sofa. Nytt bord. En ny duk på. Ja. Kvitte meg med alt det gamle, det er noe med det også, når du opplever å bo på den måten, så er det noe, du får ikke noe stabilitet i livet ditt. Du må tilpasse deg på nytt og på nytt og på nytt. Når du opplever at det blir konfliktfylt og når du opplever å bli, til og med, bli syk, det har jeg ikke opplevd før, så ... Huseier er ikke, de går jo motsatt vei og forteller hvor flinke de er og at jeg skulle ha sagt fra og det er ikke måte på, så blir det et veldig sprik og et gap der, i forhold til det å leie og det å være utleier. Samtidig har jo utleier, det er jo uansett, det, når man leier ut noe, så skal det være i orden, det skal være i stand. Men det er merkelig, når det gjelder mennesker, så er det ikke så nøyte, bare de får inn inntekt på det.

Jeg fikk meg en knekk av forrige boplass. Det gjorde jeg. Jeg trodde ikke jeg var så syk som jeg egentlig var. Så preget. Jeg gikk på noe, jeg hentet noe innenfra. Ditt eget driv, som jeg gikk på. Da jeg kom meg ut følte jeg alt raste, på en måte. Så jeg sov meg igjennom veldig mye. Det går litt tregt å få på plass sånne ting, for det er noe med denne energien. Men jeg skal tilbake dit jeg var. Men Jeg har fått meg noen kraftige aha-opplevelser. Som jeg gjerne kunne klart meg uten, som er helt unødvendig egentlig. Er det.»

Jeg spør hva hun opplevde som utfordrende i flytteprosessen.

«Det var det at det måtte gå veldig fort og jeg hadde jo en nerveskade, så jeg kunne gjerne ha trengt mer tid. For jeg hadde noe som var litt tungt og det plasserte jeg litt her og der, som jeg ikke klarte å flytte på etterpå, så det måtte bare bli stående. Sånne ting. Jeg var, jeg følte jeg litt innklemt, mellom et par dager. Det måtte gå fort, veldig fort.»

Mette forteller at hun føler seg litt satt fast i busstidene og at det føles litt ufritt å måtte ta flere busser for å komme seg steder. Hun sier at økonomien hennes ikke tillater henne å eie bil lenger.

Utfordringer og bekymringer

«Ja, jeg er litt skadet her og der. Det er litt metall i kroppen. Med kulde og litt sårne ting. Så jo, jeg har jo, det har jeg på en måte lært å leve med. Men i perioder når du går sliten, så går du selvfølgelig lei. Av å ta hensyn til det. (...) Gjennom den nerveskaden jeg fikk så ble jeg medisinerert hver 4.time. Da var jeg på rehabilitering. Så merket jeg etter hvert at det ble tungt å være kropp. Jeg klarte det ikke, jeg avmedisinerte meg selv to ganger for jeg klarte ikke mer. Sånn reagerer jeg.

(...) Smertene ble mindre egentlig også, de forandret seg, ble mindre og annerledes fordi.. Jeg leste det, at dersom du er feil medisinerert, eller tar for mye, så får du mer smerter, av det. Så da tenkte jeg at da prøver jeg det, for jeg føle meg råtnet på rot. Du blir skitten, føler deg som en søppelbøtte, kroppen som en søppelbøtte. Så da tenkte jeg at kanskje er det det som er årsaken, så, ja. Jeg merket etter første gangen, jeg var jo litt i jobb da, så jeg tok det på helg. Da jeg kom hjem fredagen var det bare å dra for gardinene og vente på reaksjonen. Var på jobb igjen, var det mandag eller tirsdag eller noe sånt. Så merket jeg at det ble bedring. Selv om jeg var sliten og ble sliten, så merket jeg bedring. Da skjønnte jeg: Her er det bare å ta en helg til. Så det er litt komplekst alt dette.»

Mette har flere helseutfordringer. Mette sier at hun ikke har en vinflaske hjemme engang, når jeg spør om rus. Jeg spør hvilke livsutfordringer hun vil si hun har i dag.

«Stabilitet. Om 3 år så må jeg søke på nytt. Så på en måte har jeg et godt hjem, men det var dem stabiliteten, å få avgjøre selv, nå skal jeg flytte, eller ikke. Den er veldig viktig.

(...) Nå har jeg flyttet med naturen veldig nærme. Så jeg kommer til å bruke den. Jeg liker å gå mye, trene. Jeg er med i organisasjoner og så videre, sånn som før. Så, men det er bare det, når du får et dårlig inneklima så setter det sine begrensninger. Du skjønner ikke alt, hva som skjer med deg og hvorfor det skjer og sårne ting. Så det satte meg litt ut av spillet. Det gjorde det. I forhold til det å lese og studere og ta inn kunnskap og sårne ting. Nå har jeg en jobb med å få opp lungekapasiteten og sårne ting. Så det er en ny situasjon som jeg gjerne skulle vært uten selvfølgelig. Det setter meg jo noen år tilbake. Det gjør jo det.»

Jeg spør om økonomi.

«He! Ja. Delvis ufør, da. Så er jeg litt på grensa egentlig. Kan ikke holde på å ta opp lån og sårne ting. Spesielt. I allefall ikke etter at jeg, jeg skal være ærlig på det at jeg, etter et opphold på Nav så sliter jeg ennå, med betalingsanmerkninger og sånn. Men det holder på å løse seg. Det å holde på med å flytte og sånn, som jeg på en måte har blitt tvunget til å gjøre, det koster enormt. Det er ikke alt du har så lyst til å ha brukt heller. Jeg må si jeg fikk skrekken da jeg hørte om en familie som etter å ha overtatt en sofa måtte være ute i

3-4 måneder på grunn av husdyrkontroll og noe sånne greier. Det setter det i perspektiv. Men jeg har startet på nytt nå, da. Jeg har mye billig løsninger, men det koster penger likevel. Derfor tar ting tid også. Stadig nye løsninger jeg må finne på. Jeg vil påstå at det er den dyreste boformen. Når du ikke... Kan velge og vrake. Desiderer den dyreste boformen. Det krever veldig mye av deg. Det gjør det. Når du blir litt eldre har du ikke foreldrene dine, hvor du kan bruke garasjen hos dem. Sånne ting. Nei. Det gir meg litt hodebry, ja. Det gjør det.»

Mette forteller at strømutfgifter kan være en kilde til bekymring.

«Når skal jeg sette på vaskemaskinen? Så ser jeg på en sånn app og føler egentlig at den appen gjorde det litt verre, for nå føler jeg at jeg ikke har råd til å sette på vaskemaskinen i det hele tatt!»

Trygghet, tilhørighet og nettverk

«Føler jo trygghet ved det at jeg ikke har utleierne hengende over hodet. Jeg føler meg fri. Jeg føler meg fri og frank. Det er den tryggheten jeg har nå. At jeg må søke igjen om 3 år, det tenker jeg ikke så mye på. Nå tenker jeg mest på å komme meg, få det på plass nå. Rydde opp og få alt på plass. Det tror jeg liksom er, denne gangen.»

Mette sier at hun føler mer trygghet i dag, at å bo i privat utleiebolig føltes utrygt i forhold.

«Utleier har jo mulighet til å si deg opp. Så jeg føler ikke noe trygghet. Du må jo prøve å skape deg en trygghet, ikke tenke så mye på det. (...) Håpe på det beste.»

Jeg spør om hun føler tilhørighet der hun bor i dag.

«Jeg har bodd litt overalt i byen. (Ler) Så jeg er litt kjent. Den nærheten sånn, den skaper du egentlig mer selv. Jeg har bodd før, på Byåsen, som jeg gjør i dag. Jeg tror jeg kan trives, jeg tror jeg er den typen som kan trives bare jeg føler den friheten og tryggheten og sånn. Så det er jo litt greit å ha noe nytt. Det er noe med det å være tilpasningsdyktig. Noe som er kanskje enda viktigere nå enn det var før.»

Jeg spør om nettverk.

«Ja. Jeg kjenner veldig mye folk. Bekjentskaper, kan du si. Men nære venner, det har jeg få av. For... Enda mindre nå etter pandemien, for da studerte jeg jo, og da dro jeg i en annen retningen enn mindre jevnaldrende. Får et annet kunnskapsnivå og alt. Har ikke akkurat trangen til å være med på byen. Men jeg er med på veldig mye, så, jo. Jeg merket med denne flyttinga her, så merket jeg plutselig at jeg har ikke noe mange venner, jeg. Har det ikke. Så det var faktisk noen jeg maste litt på også. Ellers så... Så... Jeg kom meg nå igjennom det. Ellers er jeg ganske selvstendig selv. Jeg stortrives i mitt eget selskap. Jeg har bestandig noe å finne på, bestandig noe å gjøre, ikke noe problem sånn.

Har ikke noe ensomhet direkte, men akkurat i flyttinga må jeg si det at jeg følte det litt ensomt. Når alle som skulle hjelpe meg meldte avbud. Da oppdaget jeg at, oi. Jeg ringte

rundt overalt og nei, det var ikke noen. Utenom en venninne som jeg omtrent tvang til å hjelpe meg. Så det er sånne episoder. Det er første gang jeg har opplevd det egentlig at, ja, billøs og skal flytte, ja! (ler) Tidligere har jeg kunne lånt bil på jobben for eksempel, det får du ikke lenger, ikke sant? Så når du ikke har, hva skal jeg si, naturlige hjelpemidler på en måte. Så da kan du føle på litt av hvert. Men alt ordnet seg jo. Ja.»

Jeg spør om Mette vil si hun har struktur i livet og rutiner i hverdagen.

«Ja. Jeg kunne hatt enda mer struktur. Vært enda mer disiplinert. Men det kommer etter hvert, tenker jeg. For når ikke energien er der har du, da har det litt lett for å gli ut. Nei, gi blaffen, ta det i morgen.»

Jeg spør på hvilken måte boligen påvirker hverdagsrutinene hennes.

«Det har med trivsel å gjøre. Det å fungere. Jeg ser jo det at, det går en rød tråd her, det med å føle seg litt fri. Selv om du er avhengig, den frihetsfølelsen er jo veldig god, den er veldig viktig for meg. Så det er der, at jeg kan bevege meg litt fritt overalt, at det ikke er andre som, sine håpløse meninger som skal råde. At det er mine egne.»

Bostabilitet

Jeg spør om Mette vil si at hun har hatt bostabilitet i livet sitt.

«Nei. Det har jeg ikke. Har vel hatt det sånn korte perioder, men nei. Det har jeg ikke. Spesielt etter, ja, når du får deg, jeg må si det at når du havner på Nav, da får du ikke det. Du får ikke god nok økonomi. Du blir så redusert økonomisk. Det som gir deg stabilitet er jo en god økonomi. Helt klart. Trygghet og stabilitet og det å føle seg litt fri, det har med økonomi å gjøre.»

Jeg spør om Mette har vært bostedsløs eller hatt en ustabil bosituasjon tidligere.

«Nei, jeg har vel ikke vært direkte bostedsløs, men det blir jo ustabil når jeg bor sånn som jeg gjør. Jeg oppdager det for at, ja, som sagt, alt ser jo bra ut i begynnelsen, men når du skal begynne å bo oppdager du ting. Da, nei. Å leie er en håpløs boform. Privat i sokkel i alle fall. Du er kanskje litt friere hvis du kan bo, men du har den utryggheten over deg hele tiden, at du kan bli sagt opp.»

Jeg spør hvilke erfaringer har Mette har fra tidligere, på godt og vondt, i forhold til det å bo.

«Kan si det at når du oppdager noe feil og har meldt fra om det til utleier, så har det vært mye bråk på grunn av det. For utleier vil ikke innrømme det. Selv om du har det svart på hvitt. Så de følger ikke reglene. De følger sitt eget behov. Det er der kollisjonen skjer og den kan bli ganske så dyp den altså. Ting skjer kanskje med økonomien din og sånn. Det er sånn det har blitt. At du har vært nødt til å flytte. (...) Etter 2009 har det vært økonomi og håpløse forhold i forhold til utleier. Det skaper veldig mye. Dårlig kombinasjon.»

Jeg spør hva som spiller inn på hvor lenge hun blir boende der hun bor i dag.

«Nei, det var jo de 3 første årene, da. Så hvis situasjonen min har forbedret seg så skjønner jeg jo det at, jeg må på en måte ut derfra, når det er, når vi har de systemene vi har i dag, så har jeg forståelse for det. Men da har jeg bodd. Da har jeg bodd ordentlig i mellomtiden, ikke sant? Og det skaper jo en annen ro. Du får bygget deg opp på en annen måte og du tåler mer. Så jeg har forståelse for det. Men det er jo litt synd også. Men jeg skjønner det at du kan ikke bo kommunalt når du har, dersom du begynner å få en bra økonomi. Det har jeg funn forståelse for. Men jeg har ikke noe lyst på noe privat leie heller. Det skal bli litt spennende å se!»

Jeg spør om Mette opplever å ha forutsigbarhet eller kontroll over egen bosituasjon og framtid.

«Nei. Jeg har jo ikke det. Det har du vel stort sett bare med å eie.»

Når jeg spør om hvilken hjelp hun har fått for å få stabilitet i bosituasjonen sin.

«For det første så har jo Kirkens Bymisjon hjulpet meg mye. Du har hjulpet meg mye. Den hjelpen har jeg ikke kunne vært foruten. Det har jeg ikke. (...) Så er det jo det at når du er avhengig av hjelp. Ja, sånn som Nav, finn det billigste flyttetilbudet, send inn søknad og sånne ting. Vet du, sånt har jeg ikke tid til altså. Sorry. Det går bare ikke til meg. Ikke denne gangen. Men da må du ha fast flyttedato og trenger nesten 3 måneder på å områ deg. Hvem skal hjelpe deg med å flytte, ikke sant? Så om oppsigelsestiden er ... Så nei, det er litt håpløst sånn.»

Boligdrømmen

Mette sier at det å leie kan være et greit alternativ for de som ønsker å velge det, men det er noe annet å være tvunget til det alternativet. Jeg spør hvilke endringer hun ønsker i bosituasjonen sin.

«Å eie. Norge er basert på å eie. Vi har systemer for å eie. Når du må leie, så virker det som du er sånn second hand. Ikke skal du ha noe liv, du skal være nøysom og klare deg og være fornøyd med diverse. Du ligner på en sånn, jeg føler på en måte sånn, ja, hva skal jeg si? Nomadeliv, er det faktisk.

(...) Ja. Kjøpe meg noe. Ha en økonomi, opparbeide meg en økonomi så jeg har mulighet til det. Litt mer enn det også, så jeg kan leve litt godt selvfølgelig. Dette tar for mye tid, det tar for mye, det koster for mye negativitet, å ha det slik som dette. Altfor mye. Du lever ikke, du får det ikke fritt og godt. Du lever ikke eller noe, du har noe hengende over deg som ei kappe altså.»

Jeg spør hva som skal til for å bedre situasjonen og hvordan hun kan klare det.

«Det er jo å jobbe meg ut av situasjonen. Å få det bedre. Så jeg kan eie. Det er målsetningen. Det har jeg jobbet med lenge. Men det tar jo veldig fort å knuse noe, at noe bryter sammen. Men det å bygge opp, det tar tid det! Det tar vanvittig med tid. Du er

veldig sårbar når du kommer ut for en slik situasjon for du har aldri opplevd det før. Du utsetter regninger, ikke sant? Du får nesten, det slår seg på magen, du blir dårlig i magen i en uke. Det gjør ikke det i dag altså. For da, kan jeg litt mer rettigheter. Du kan mer, blir litt tøffere, litt mer hardfør. Samtidig blir du lei av å, på en måte være 007, ikke sant? Men i førstningen var det gråt overalt, ikke sant? For jeg var ikke vant til situasjonen. Det var ubehag, veldig til ubehag, var litt nervøs. Hvordan skal jeg fremlegge dette? Du utleverer deg litt. Nei, det var bare trasig og gørr.»

Jeg spør hvordan hun vil bo om hun kan drømme helt fritt.

«Den har jeg faktisk tenkt litt på selv. Hvordan vil jeg egentlig ha det? Jeg har bodd i enebolig. Eget hus. Veldig mye reparasjon, vedlikeholdsarbeid. Jeg vet ikke om jeg er der helt lenger. Fint med en kortklippet plen altså, men det var dette med å klippe den og holde den ved like. Så jeg tenker, en sånn kjempesvær 5-roms leilighet eller en stor leilighet. Jeg er så lei av å bo trangt! Og når du har en skade også, så er det verre også, å bo trangt, for du må ta så mye vinklinger og vendinger og alt mulig. Så det er, ikke en overmøblert leilighet, men at jeg har plass til alt og rikelig med plass utenom så jeg virkelig kan slå ut håret! Selv om det er litt kort. Stort. Stort og romslig.»

Jeg spør om boligdrømmen sin er oppnåelig i fremtiden.

«Tvilsomt. Jeg tror kvadratprisen blir for stor. Men at jeg kan oppnå det å kunne kjøpe noe, det ser jeg ikke på som en umulighet, nei. Det er det som er målet.»

Refleksjoner

Jeg spør om Mette har tanker om boligmarkedet.

«Tragisk. Det er så tragisk. Jeg skjønner ikke hvorfor. Om du får et problem i livet. Det er ikke det samme som at du skaper det problemet selv. Jeg kan snakke for meg selv, jeg er feiloperert, det rår jeg ikke over. Jeg havner i et system som bryter deg rett og slett ned, da. Det får følger, ikke sant. Du blir veldig avhengig av et system og folk rundt deg som gjør jobben sin som de skal. Så heter det at det er menneskelig å feile. Kanskje den begynner å bli vel stor nå, det at mennesker skal feile. Når det går på bekostning av så mange andre som for det trasig på grunn av det. For det er lov til å rette opp en feil også. På en bedre måte enn vi gjør i dag. For å komme oss ut av dette. Så skjønner jeg ikke at dette er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det er jo en tragedie hele systemet.»

Jeg spør om hennes tanker om hjelpeapparatet. Hun ler litt før hun svarer.

«Ja. Hva for noe? Kirkens Bymisjon kommer til å få en mer og mer viktig rolle siden det svikter overalt ellers. Det sier seg selv. Det gjør jo det. Så ... Hjelpeapparatet, ja. Nei, når du detter mellom to stoler, så vet jeg ikke. Enten må du være så dårlig. Være på dét nivået, kanskje dét nivået. Men er du på vei opp for eksempel, plutselig skal du klare alt selv. Da skal du betale alt og alt mulig. Nei. Det fungerer ikke helt sånn. I alle fall ikke når du blir tvunget til den dyreste boligformen i tillegg. Det er mye som krasjer her. De som har bestemt dette har det for godt.»

Jeg spør om hun føler at de ikke kan relatere.

«Vi trenger en helt annen type politikere, som har opplevd livet litt. Ikke bare seile sin egen sjø og flyte på sin egen fjøl. Av økonomi og alt som er. Så vi må ha mer jordnære politikere, som har opplevd litt og har litt erfaring med ting. For en ting, jeg har oppdagat veldig mye teori, men jeg har en annen praksis å fortelle på det samme tema, som blir litt annerledes. Som også har satt ut meg også litt, i aha-opplevelser, som jeg selv har hatt en teori om, men den holder ikke stikk.»

(...) Det heter at mangfoldet er, vi skal være forskjellige og alt mulig. Nei, når vi havner inne i systemene så virker det som at da gjelder ikke følelser. Da må du være konkret, forklare. Med dokumenter, med beviser. Du må dokumentere inntekta di, lønna di, du må dokumentere ditt, du må dokumentere datt. Det er bare det som gjelder. Så du må bare gråte så mye du vil ved siden av, det hjelper ikke. For det er de dokumentene, den mappa der, som er livet ditt. Så får du heller gråte etterpå. Faktisk. Det hjelper ikke. Det blir bare en sånn forstyrrende atferd oppi dokumentene dine. Så får du heller gråte når du kommer hjem.»

Jeg spør om Mette har kommentarer eller tanker ellers.

«Dette må vi gjøre noe med. Det går ikke an at folk skal leve livene sine sånn. Og nå, alt har blitt strammet inn, alt har blitt verre. Konkurser, alt mulig, det er så mye tragedier rundt omkring. Da er ikke dette noe vi kan si oss fornøyd med. Dette er ikke akseptabelt i det hele tatt. Det er ikke det. Det viktigste, du kan ha utfordringer, men i alle fall å bo trygt og godt. Kanskje du tåler mer når du er 20 år enn når du er 60 år. Sånne ting. Men noen er hardføre hele livet, andre er mer sensitive, men sånn som dette skal vi ikke ha det. Det er ikke akseptabelt.»

Jeg blir sint, jeg. Jeg kan ikke bli sint, det hjelper heller ikke noe. Jeg blir bare, får bare opp blodtrykket mitt selv, jeg får bare ta det opp i kampen. Det er jo en menneskerett å bo ordentlig. Men det blir jo bare en teori alt sammen. Det er bare festtaler det der. Virkeligheten blir noe annet. Det gapet er for stort.»

Del 3: Drøfting av funn i en sosialfaglig og boligpolitisk kontekst

Bolig – et grunnleggende behov

Hva som er nødvendig for at en bolig og bosituasjon skal være tilfredsstillende, kommer an på hvordan en tilfredsstillende bosituasjon defineres. FEANTSA, som er forkortelse for Federation of National Organisations Working with the Homeless, er en paraplyorganisasjon, primært for frivillige organisasjoner i Europa, har et overordnet mål om å kjempe for et Europa uten bostedsløshet. I boken «Bostedsløs – politikk og praksis» redegjør Evelyn Dyb for FEANTSAs syn på hvilke elementer som gjør en bolig og bosituasjon tilfredsstillende. Her trekkes den fysiske, juridiske og psykososiale dimensjonen ved bolig og bosituasjon frem. (Dyb, 2020)

For at en bolig skal være fysisk tilfredsstillende må den gi et minimum av nødvendig ly og varme og i henhold til krav og normer for grunnleggende basisfasiliteter. James beskriver at han tidligere har vært så redd for høye strømreregninger at han har levd i en leilighet med temperatur nede i 10 grader og at han i tillegg opplevde at det var vanskelig å oppnå god innetemperatur dersom han forsøkte, på grunn av boligens standard og utforming. Ikke minst på grunn av fyringsforbudet. At boligens fysiske standard kan være så dårlig at den kan være helseskadelig får vi eksempler på både i James, Mette og Fredrik sine historier. (ibid.)

Den juridiske dimensjonen innebærer å ha legal disposisjonsrett til boligen. I flere av informantenes svar er det forbindelser til det juridiske aspektet. Det vektlegges av flere at et hjem er privat og at det er et sted hvor en selv bestemmer, inkludert hvem som skal komme og gå. Det juridiske aspektet er også tett knyttet til forutsigbarhet om hvorvidt du kan bli boende så lenge du ønsker. Dette er en bekymring som går igjen. (ibid.)

Den psykososiale dimensjonen innebærer muligheten til privatliv og sosial omgang. Den forutsetter også fysiske og juridiske grenser for tilgang til boligen. Det handler rett og slett om det som gjør en bolig til et hjem. Kulturelle og sosiale oppfatninger er med på å definere hva et hjem er, og det innebærer en klar subjektiv komponent. (ibid.)

Selv om definisjonen på hva som er et hjem er subjektiv, er det klare sammenhenger i flere av svarene hos informantene. Dette kan ha sammenheng med det at det å ha et hjem er grunnleggende for oss mennesker og representerer med det visse likheter. Trygghet, trivsel, mulighet til ønsket privatliv og sosial omgang er noe vi alle trenger.

For å kartlegge om en bosituasjon er tilfredsstillende bør det gjøres rede for alle de tre elementene; det fysiske, juridiske og det psykososiale. Den subjektive opplevelsen av

om en bosituasjon er tilfredsstillende bør tillegges vekt. Det er ikke et problem om noen velger å bo uten juridisk disposisjonsrett, dersom dette er en gjensidig ønsket situasjon, for eksempel i en familie, et par eller mellom to voksne i andre relasjoner til hverandre. Dersom det oppleves som en utilfredsstillende bosituasjon for den det gjelder, er alle de tre elementene gode indikatorer på om det er en egnet bolig eller et tilfredsstillende boforhold. Spesielt gjelder dette dersom vedkommende ikke har, og ikke klarer å gjøre nytte av, andre alternativer (ibid.).

Godt boligsosialt arbeid innebærer kompetanse til å identifisere hvorvidt den enkelte har en tilfredsstillende bosituasjon. Dette vil i mange tilfeller være avgjørende for å vite hva vedkommende trenger av bistand, og med det egen og andres rolle i arbeidet.

Boligpolitikk og det norske boligmarkedet

I tillegg til å være et grunnleggende behov, er boligen i Norge både et velferdsgode og et spekulasjonsobjekt. Det er samtidig et personlig ansvar å anskaffe. For mange i Norge har boligen vært en anledning til å spare i formue i egen bolig. Enkelte har i perioder tjent mer av å sove i sin egen seng, enn å gå på jobb. Mellom 2003 og 2019 steg boligprisene mer enn lønnsveksten. Der noen har fått muligheter og verdier i kraft av å eie, har andre gått tilsvarende glipp av de samme verdiene. (Gitemark 2020)

«*Alle trenger et trygt hjem*» er navnet på den nasjonale strategien for den sosiale boligpolitikken (2021-2024). Den er den siste av en rekke strategier som har tatt sikte på en velfungerende boligpolitikk som skal møte innbyggernes behov. Strategien setter følgende mål for den sosiale boligpolitikken:

«*Målet er klart: Alle skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig. Regjeringen vil at de som ikke klarer det selv, skal få den hjelpen de trenger. Hjelpen skal i størst mulig grad sette folk i stand til å mestre egne liv. Ingen skal måtte gjøre seg fortjent eller kvalifisert til å få hjelp. Alle må bo, og med riktig hjelp kan alle bo.*»

[Alle trenger et trygt hjem - Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken \(2021-2024\)](#)

Det boligsosiale politikkområdet har over tid hatt en dreining fra en trappetrinnsmodell, der kvalifisering til et selvstendig boforhold, til en normalisering, der grunntanken er at mennesker skal kunne leve et mest mulig normalt liv ved at tjenester og støtte tilpasses vedkommende sine behov. Denne tilnærmingen er også kalt boligledet, det vil si at boligen skal komme først eller samtidig som nødvendige tjenester settes inn. (Dyb, 2020).

Samtidig legger fortsatt boligstrategien vekt på at det fortsatt først og fremst er et privat ansvar å skaffe seg et sted å bo. Vanskeligstilte på boligmarkedet blir definert som personer som ikke er i stand til å skaffe eller beholde en egnet bolig på egen hånd og

som er uten bolig, står i fare for å miste boligen sin eller som bor i uegnet bolig eller bomiljø. (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2020).

Lokalt er det også politiske føringer og målsettinger for det boligsosiale arbeidet, for eksempel gjennom «*Boligpolitisk plan 2020 - med tilhørende handlingsdel 2020-2024*» som blant annet trekker frem sosial bærekraft i bo- og nærmiljøer som sentral i kommunens boligpolitikk. Det trekkes også frem at «Ingen skal måtte mangle tak over hodet.» (Trondheim kommune, 2020, s. 5).

Den norske boligpolitikken har blitt beskrevet som en av Europas mest behovsprøvde, eiervennlige og markedsorienterte. Den har i flere tiår, og på tvers av politisk ledelse, holdt seg i samme spor. Den høye eierandelen har holdt oppmerksomheten i samfunnsdebatten på boligprisutvikling, mer enn boligsosiale hensyn og utjevningmuligheter. Det har for eksempel vært fremmet gjennom flere offentlige utredninger og saksekspertes at økt skatt på selveierboliger vil gi en betydelig utjevning av de økende forskjeller i boligmarkedet, samt gi en samfunnsøkonomisk fordel. Likevel har ikke dette blitt innført, noe som settes i sammenheng med politiske kostnader ved et slikt skifte. De boligsosiale tiltakene er mindre kontroversielle, da de ikke direkte truer økonomiske interesser for andre samfunnsgrupper. (Sørvoll, 2021)

I «*Boligpolitisk plan*» beskrives mekanismer som gjør at noen faller mellom stolene på boligmarkedet. De kommunale boligene er sterkt behovsprøvd med flere hensyn enn økonomi. Privat leid eller eid bolig oppnås gjerne gjennom de motsatte betingelsene. Eiermarkedet er kun tilgjengelig for de som kan hevde seg økonomisk, gjennom en stabil inntekt og kapital. I det private leiemarkedet er det viktig å fremstå som en attraktiv leietaker, samtidig som sosial diskriminering forekommer. (Trondheim kommune, 2020, s. 79)

Nasjonale strategier skal iverksettes og realiseres i kommunene. Her har norske kommuner frihet til å utforme tjenestene og prioriteringer på områder som ikke er direkte lovpålagte, er opp til kommunene selv å utforme. (Dyb, 2020)

Siden det i stor grad er opp til kommunene selv å regulere boligsosiale tiltak, samtidig som dette griper inn i noe så grunnleggende som menneskers hjem og det å ha et sted å bo, er det også et uttrykk for verdier, menneskesyn og hva slags by vi skal ha.

Ny boligsosial lov

Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet (2022) tredde i kraft 1.juli 2023. Loven er en tydeliggjøring av ansvar. Formålet med loven er å forebygge boligsosiale utfordringer og skal bidra til bosetting av vanskeligstilte. Det er opp til kommunene hvordan de utformer tjenestene, men bistanden skal være individuelt tilpasset og vedtaksfestes. Det er fortsatt ingen lovpålagt rett til en faktisk, varig bolig for

vanskeligstilte, men loven er en styrking av rettssikkerheten for vanskeligstilte på boligmarkedet.

En fallgrube er dersom det boligsosiale arbeidet delegeres til de som har vedtaksmyndighet og at det med det ligger en forventning om at andre har ansvar. For at det boligsosiale arbeidet skal lykkes, må det være et boligsosialt fokus i flere tjenester. Som det kommer frem av intervjuene er det ofte sammensatt problematikk, der det boligsosiale henger tett sammen med øvrige livsutfordringer.

For å lykkes i det boligsosiale arbeidet må tjenestene måles opp mot formål i lovgivningen. Særlig er dette viktig når rettigheten er diffus eller tjenestene ikke er lovpålagte. Boligen er ofte en forutsetning for at lovpålagte tjenester kan gis. Kartleggingen må derfor også gi tilstrekkelig oversikt over boligens betydning for helhetlige tjenester og det bør ha innvirkning på hvilke tiltak som settes inn og hvordan disse prioriteres.

Vedtaket bør gjenspeile denne bevisstheten, med konkret å vise til hvordan vedtakets innhold og avgjørelse bidrar til å oppfylle formål i lovgivningen. I de fleste vedtak om kommunal bolig presiseres det at tjenesten ikke er lovpålagt for kommunen. At den nye boligsosiale loven nå gir en lovfestet rett på individuell tilpasset bistand, er en styrking av rettssikkerheten. Det er viktig at den nye loven blir et løft som bidrar til en bedre helhet og ikke en forskyving eller innsnevring av ansvar for den boligsosiale innsatsen.

Å bo trygt og godt

«Det er så vanskelig det der med trygghet.»

Flere av informantene beskriver usikkerheter i forhold til eget boforhold og til fremtiden. Følelsen av å ikke ha kontroll over noe så grunnleggende som hvor du skal bo, kan oppleves som en konstant stressfaktor. Hjernen vår skiller ikke på reelle hendelser eller vår opplevelse av en hendelse. Derfor er det viktig at ethvert menneskes opplevelse tas på alvor. (Skants, 2014)

Mette beskriver at hun har bodd seg syk. Vegard forteller om hvordan han ble kastet ut av leiligheten sin den kaldeste dagen i februar, uten å få bistand samme dag. Han forteller også at uvedkommende tar seg inn i leiligheten hans og de har ved et tilfelle

truet vennen hans og at han tror noen har stjålet nøklene og klokka hans inne i leiligheten. James forteller om trakassering og dyp mistriksel. Han beskriver også at han er redd for at det skal være noen bak seg når han går ut av der han bor. Knut forteller om gjentatte fysiske overfall når han bodde i en kommunal bolig og hadde aleneansvar for to små. Marie forteller at hun har angst for at de en dag skal få beskjed om å måtte flytte ut, slik hun har opplevd før.

Trygghet handler om å være trygg for fare på ulike nivåer. At du er trygg for å bli utsatt for vold, overgrep eller andre uønskede hendelser. Trygghet er også en følelse av ro i form av å vite at du kan bo der du bor så lenge du ønsker. Knut vektlegger dette som en kilde til trygghet og trivsel i sitt boforhold. For å beskrive hva et hjem er for dem, bruker informantene ord og begreper som trygghet, ro og trivsel, et sted du kan gå til og være deg selv og et sted som er ditt eget.

Mette og Vegard beskriver begge at de forsøker å unngå tanker om usikkerheter om fremtiden. Marie beskriver at det er først i en alder av 63 år at hun opplevde å føle seg hjemme der hun bor.

Manglende stabilitet eller tilfredsstillende bosituasjon kan over tid gjøre noe med vedkommende forhold til det å bo. Å distanseres fra det å ha et hjem og tilhørighet innebærer til dels å venns til å ikke ha kontroll eller medbestemmelse over noe så grunnleggende som å ha et trygt sted å bo. Det er grunn til å spørre om de boligsosiale tiltakene som er i dag, er tilstrekkelig til å sikre mennesker et trygt hjem og at alle i byen vår skal være trygge for å mangle et sted å bo.

Knut beskriver hvordan leieforholdet hos Boligstiftelsen oppleves trygt og varig og at han gjennom å vite klart hva som forventes av han, kan føle seg trygg på at han får bli boende. Denne type leieforhold er et eksempel på leie innenfor det som kalles den tredje boligsektor. Det er en type boliger som ligger mellom det ordinære boligmarkedet og de kommunale leilighetene til de mest vanskeligstilte. Dette gapet er voksende og ulike løsninger innen tredje boligsektor, eller allmennboliger, kan være en løsning som tilbyr stabilitet til en overkommelig kostnad for flere. Dette trekkes frem som et av flere virkemidler som kan tas i bruk for å utjevne forskjellene i boligmarkedet. (Gitemark, 2020).

Det finnes eksempler, og dermed erfaringer, på utstrakt bruk av såkalte allmennboliger i ulike storbyer i Europa, som i Danmark, England, Sveits og Østerrike. Ulike boligløsninger utredes og utprøves også her hjemme, særlig i Oslo. Oslo utmerker seg med et boligmarked som stadig blir mer utilgjengelig for flere. I Oslo som helhet er eierandelen ca. 10 prosent under landsgjennomsnittet, men det er store forskjeller i ulike bydeler. I enkelte bydeler er andelen som eier og leier like store, mens det i bydelen Sentrum er nede i 30 prosent. Av boliger omsatt i Oslo i 2016, ville husholdninger i den nederste fjerdedelen av lønssystemet hatt mulighet til å kjøpe 2,5 prosent eller mindre. Eierlinja har utfordringer som til dels er underkommunisert, både

når det gjelder å sikre en bys innbyggere et stabilt og godt hjem, tilgang på verdifull arbeidskraft og å frigjøre lånekreditt og kapital til mer innovative deler av økonomien. (Gyberg, 2019)

Trondheim er også en bolig i vekst og opplever med det også mekanismer som forsterker forskjellene i boligmarkedet. I «*Boligpolitisk plan 2020 - med tilhørende handlingsdel 2020-2024*» gjøres det rede for hvordan en tredje sektor kan bidra til å møte behovene for flere i Trondheim. Det påpekes at dagens boligmarked har mekanismer som gjør at personer havner «mellom stolene», hvor de verken oppnår kommunal bolig eller privat eid bolig. Det vises til at leiemarkedet kan være en fullgod løsning for de fleste her, men at det også kan medføre noen konsekvenser, spesielt for de som er varig hensatt til leiemarkedet. Dette settes i sammenheng med at mangel på profesjonelle aktører påvirker forutsigbarhet i leieforholdet og gir en diskrimineringsrisiko. I 2019 vedtok Bystyret at det skal utredes hvordan kommunen kan etablere en tredje sektor eller bidra til fremvekst av en tredje sektor på boligmarkedet i Trondheim. (Trondheim kommune, 2020).

**«Jeg har jo prøvd å innrette meg i situasjonen slik den er.
Men den blir for tung.»**

Hverdagsliv

«For å si deg ærlig, så er jeg ikke så mye inne i boligen.»

Sterk, dyp mistriksel beskrives av flere av informantene. Det preger hverdagsvanene, for eksempel som hos Birgitte og James, som beskriver at de unngår å være hjemme. I konflikt med utleier og det skeive maktforholdet mellom dem skapte utrygghet hos Mette i det tidligere leieforholdet. Det preget hverdagen hennes da hun bodde så tett på utleier i tillegg. Mette og Marie beskriver at de har behov for nye møbler på grunn av at tidligere erfaringer med leiligheter og innbo av dårlig standard og innelima har ført til en avsmak på å kjøpe brukt.

Manglende struktur i hverdagen er også forbundet med andre livsutfordringer. Fredrik beskriver at han ikke har noen grunn til å ha struktur i hverdagen. Han er arbeidsledig. Vegard beskriver at han er inne i en periode med mye rus, dette påvirker hverdagen.

Gode avlastningstilbud for personer som har bolig og rusavhengighet, er et viktig tilskudd til å ivareta personer i perioder med mye rus. Da er det viktig at disse tilbudene ikke fylles opp av personer som er bostedsløse, men at kapasiteten er stor nok til å ta imot alle med behov. Det kan da, i tillegg til økt rusmestring, forebygges at perioder med rus går ut over bomiljøet og setter vedkommende i fare for utkastelse.

Flere av informantene bruker byen og ulike lavterskeltilbud og tilbud fra frivillige og ideelle organisasjoner. James og Birgitte sier at de oppholder seg mye i byen for å unngå å være hjemme. Oppsøkende arbeid i byen og nærvær på byens møtesteder kan derfor være en god arena å komme i kontakt med personer som har en utilfredsstillende bosituasjon. ByBo har erfart dette i mange tilfeller. Relasjoner som bygges ved byens møtesteder, eller på gata, er et godt utgangspunkt for å komme i posisjon til å hjelpe.

Den norske velferdsstaten har betydelige innslag av veldedighet, ikke minst gjennom friville og ideelle aktører. Flere av disse har høy tillit hos mennesker med ulike, og ofte omfattende, livsutfordringer. Et økt samarbeid mellom det offentlige hjelpeapparat og ideelle og frivillige aktører kan gi en mer helhetlig hjelp og nå ut til de som har falt utenfor det ordinære hjelpeapparatet. Dette har aktualisert seg i dyrtiden, hvor matkøene vokser og det kan synes som at flere synes terskelen er for høy til å oppsøke det ordinære hjelpeapparatet. (Fløtten, T., Frisell, G. & Hansen, I. L. S. 2023)

Kartleggingen før bosetting må være bred, i forhold til den enkeltes utfordringsbilde og hvilke tjenester som kan avhjelpe dette. Først da kan boligens betydning i det store bildet bli synlig, og det blir større sjanse for å forstå hva slags bolig som er best egnet.

Bedre utnyttelse av den kommunale boligmassen og beboernes ressurser gjennom bedre match av bolig og beboer. Ved stor tomgang kan det legges til rette for flytting til mer egnet bolig.

Noen ganger er mistrivsel så sterk at det viktigste virkemiddel vil være å flytte vedkommende. Kanskje er dette nettopp det som skal til for at vedkommende skal finne krefter eller motivasjon til neste skritt i sin boligkarriere.

«Rutiner i hverdagen har jeg, de er punktlige. Struktur har jeg vel sånn noenlunde. Det hender at strukturen detter sammen. Men orden i hverdagen har jeg. Der har jeg mine faste gjøremål. Jeg står opp forholdsvis tidlig.»

Helse

«Jeg har bodd meg syk.»

Inneklima, fukt og mugg er en gjenganger hos flere av informantene. Slike boforhold kan være helseskadelig, spesielt over tid. Mette og Fredrik beskriver begge en maktesløshet ovenfor utleiere som ikke anerkjenner problemet. For Mette har dette også utviklet seg til å være en psykisk belastning, da hun fikk et krevende forhold til utleier. Hun beskriver at dette ble forsterket av den skjeve maktfordelingen mellom dem, der hun som leietaker, med helseutfordringer og begrenset økonomi, ikke med enkelhet kunne flytte.

Leiemarkedet har endret seg og bærer nå større preg av kortvarig utleie og midlertidige leiekontrakter. Det er også oftere forekomst av fukt og mugg i leieboliger.

Utleiesektoren består også av flere småskalautleiere som leier ut del av egen bolig, eller sekundærboliger, mot større andel gårdeiere tidligere. Utleiesektoren består med det av en større andel ikke-profesjonelle nå enn tidligere. (Trondheim kommune 2020)

Både James og Birgitte foreller at de har sluttet med turer som de tidligere har vært glade i. For Birgitte sin del handler det om at hun ikke kan ta i bruk den elektriske rullestolen sin på den måten hun ønsker, og at hun gjerne ville brukt den for å komme seg mer ut på tur selv på dager med fysisk dårlig form.

Flere helsetjenester ytes i boligen, boligen blir da en forutsetning for lovpålagt bistand.

*«Jeg ønsker å komme meg ut og gå på tur,
men jeg klarer bare å ligge på sofaen.»*

Økonomi

«Når skal jeg sette på vaskemaskinen? Så ser jeg på en sånn app og føler egentlig at den appen gjorde det litt verre, for nå føler jeg at jeg ikke har råd til å sette på vaskemaskinen i det hele tatt!»

Vegard sier at han ikke har økonomisk sans og at han ikke har lært å håndtere egen økonomi. Mette sier hun har betalingsanmerkninger etter en periode hun var avhengig av Nav. Å snu en negativ økonomisk situasjon er krevende når handlingsrommet ikke er stort på grunn av lav inntekt i forhold til utgifter. Mette forklarer hvordan det å være hensatt til kortvarige leieforhold, der innbo må tilpasses leiligheter du har tatt fordi det var det du fikk tak i, og ikke nødvendigvis den du ønsker deg, gjør at det blir store kostnader forbundet med det å bo.

Dersom det er en drøm å bli boende, kan det ligge mye motivasjon i å gjøre det mulig. Marie sier at hun får tilbud om lån hver dag. Algoritmene kan forsterke reklamer og annonser, om for eksempel forbrukslån. Marie sier at det ikke er aktuelt med nye lån og hun har et mål om å kvalifisere seg til startlån og kjøpe boligen hun bor i. God økonomisk rådgivning og en konkret plan med delmål kan motivere til å snu en negativ økonomisk situasjon og samtidig gjøre drømmen om å bli boligeier mulig.

Kurt trekker frem billig husleie og overkommelige strømutfgifter som noen av årsakene til at han har det godt der han bor. Såkalt gjengs leie øker ofte mer enn inntektene for personer som lever på ulike trygdeytelser eller lavinntekt. Dette resulterer i at en del personer lever på sosialhjelpsnivå økonomisk, selv om de ikke mottar sosialhjelp. De vil i perioder kvalifisere seg til økonomisk sosialhjelp, for eksempel ved høye strømutfgifter. Usikkerhet ved høye utgifter kan få personer til å unnlate å bruke penger eller ta grep i økonomien sin, i frykt for at økonomien skal rote seg til og ikke strekke til. James forteller at han gjerne vil jobbe lønnet, men siden han risikerer å miste bostøtten, føler han at det er tryggere å jobbe frivillig og ha oversikt over hva han har.

Husleie i kommunale boliger i Trondheim kan variere, men er sammenlignbare med gjengs leie og har tradisjonelt ligget noe under denne. I Trondheim kommune brukes en utgiftsdekkende modell, det vil si at husleiene skal finansiere drift og vedlikehold av den kommunale boligmassen. (Trondheim kommune, 2020)

«Nei, hva skal man si? Blir ikke noe velstand med sosialhjelp i årevis. Det blir det ikke. Så det er dårlig. Jeg er sikkert blant den fattigste prosenten i Norge, regner jeg med. Som jeg sa tidligere: Har du penger, får du fikset det meste. Har du ikke penger, får du ikke fikset det enkleste engang. Sånn er det.»

Fattigdom

«Jeg kan ikke bare gå til kongen, han Harald, og be om mer trygd.»

Det er ikke bare de tidligere bostedsløse som mister nattesøvnen nå. Dyrtiden har gjort flere avhengige av hjelp. (Fløtten, T., Frisell, G. & Hansen, I. L. S., 2023). Frykten for å miste hjemmet sitt, for å ikke klare å holde gode rammer rundt hverdagslivet for seg og sine, rammer stadig flere. Fattigdommens konsekvenser er ofte bare synlig for storsamfunnet i bruddstykker. Matkøer som blir stadig lengre, kredittgjeld og ubetalte regninger, er synlig. Bekymringer, søvnløse netter, skam og fortvilelse, fører til utenforskap og uhelse, også for de som på papiret klarer seg (ennå). Det kan ta tid før, eller om, det blir synlig, for storsamfunnet. De fleste kjemper seg frem og tar løsninger som gjør at hodet holdes over vannet, men som samtidig gir store konsekvenser over tid. Unnløse å gå til lege eller tannlege. Takke nei til invitasjoner eller finne på unnskyldninger så det ikke blir nødvendig å forklare, eller risikere utgifter som budsjettet ikke har rom for. Å vokse opp i fattigdom, eller leve i vedvarende lavinntekt, kan prege synet på deg selv og storsamfunnet, og det kan føre til en følelse av utenforskap. Det kan skape store begrensninger i liv og helse for de det gjelder.

Å kreve gjengs leie i kommunale boliger har blitt mer vanlig blant flere kommuner, spesielt etter årtusenskiftet. Samtidig har ikke den statlige bostøtteordningen justert inntekt- og bostøttetakket etter prisstigningen i samme periode. Det har i sum betydd en avkortning av støtten i forhold til utgifter for flere leietakere i kommunale boliger de senere år. Realinntekten til bostøttetakerne sank med 17 prosent fra 2011 til 2017. Den norske bostøtteordningen er langt mer beskjeden i Norge enn for eksempel våre naboland Danmark og Sverige, der en mye større andel av lavinntektshusholdninger mottar slik støtte. (Sørvoll 2021)

«Jeg er redd for at jeg skal komme i enda verre fattigdom.»

Boligkarriere – et spørsmål om motivasjon og muligheter

«Det var ikke noe annet, så da var jeg tvunget til å ta den der.»

Å bo trygt og godt her og nå er avgjørende for at bosituasjonen skal ha positive ringvirkninger på øvrige livsutfordringer. Livet må også kunne leves underveis. Det er også ofte en forutsetning for å lykkes med å komme seg videre i egen boligkarriere.

James har bodd i mer enn to tiår i kommunale leiligheter. Han sier han frykter tiden det skal søkes om forlengelse. Selv om målet er at kommunal bolig skal være en overgang for de fleste, er det mange som opplever at det blir en vedvarende løsning. Spesielt i de tilfellene der personer får forlengelse gang på gang, bør også trivsel være et hensyn når det besluttes hvor vedkommende skal bo. Det er svært gode resultater ved medvirkning gjennom for eksempel Housing First-modellen. Virkningsfulle elementer, som økt medvirkning, bør tas i bruk også for andre som i lang tid har strevd i mange år med å bo stabilt og godt. Hvorvidt de gode resultatene fra Housing First skyldes modellen eller tilgangen på personalressurser og grad av fleksibilitet i tjenestene er interessant i så måte. Prosjektet «*Nomader på lavterskel - Boligløsninger for personer med rusproblemer og psykiske lidelser*» reiser spørsmålet om samme bemanningsnorm og fleksibilitet kan hjelpe gjennom andre tjenester. (Sørly et al., 2021)

Fleksibilitet i bruk av den kommunale boligmassen kan også være et virkemiddel. Dersom James for eksempel hadde fått flyttet til en bolig i et ordinært borettslag, som kunne vært aktuell gjennom kommunens egen Leie-til-eie-løsning, ville han kanskje vært mer åpen for og motivert til å søke startlån. Å kjøpe boligen han bor og trives i, vil være en lavere terskel og skape ro og trygghet i en prosess han opplever som utfordrende av mange årsaker. NTNU Samfunnsforskning sin rapport fra «*Fra kommunal leietaker til boligeier, erfaringer med leie til eie i Trondheim kommune*» viser til at ordningen der kommunale leietakere kan kjøpe boligen de bor i har vært en suksess i det boligsosiale arbeidet i Trondheim kommune og at informantene jevnt over var svært fornøyd med ordningen. Dette settes også i sammenheng med at flere som innvilges startlån ikke klarer å nyttiggjøre seg ordningen ved at tilsagnet ikke benyttes innen fristen. Leie-til-eie kan være en mykere overgang til å bli boligeier for enkelte. Dette fordrer at leietaker faktisk trives og ønsker å bli boende. (Molden & Røe, 2019).

At flere skal kunne kjøpe boligen de bor i, er også i tråd med kommunens «*Boligpolitisk plan – med tilhørende handlingsdel 2020-2024*» som sier at flere kommunale leietakere bør kunne kjøpe boligen sin. (Trondheim kommune, 2020).

Det kan oppleves uforståelig for tjenestemottaker at det står tomme leiligheter ledig, der de bor, i nærheten, eller der deres bekjente bor, samtidig som det kommuniseres til

dem at det finnes ingen alternativer eller muligheter til å bytte bolig. I de nye retningslinjene for tildeling av kommunal bolig, er det gitt en adgang til å senke terskelen for innvilgelse der det er stor tomgang på kommunale boliger. I en situasjon med stor tomgang, kunne det også vært mulig å etterstrebe større egnethet for de som bor i en uegnet bolig og/eller som over tid har bodd med stor mistrivsel. Selv om kommunal bolig ikke skal være en varig løsning, vil det gi gode ringvirkninger og en mulighet til å bygge krefter til å ta tak i en situasjon, dersom det er mulig å bo trygt og godt i tiden som kommunal leietaker, som beskrevet av informanten Mette.

Det er ressurskrevende med gjentatte søknader om bytte. I to av intervjuene kommer det frem at det søkes om bytte, gjentatte ganger i samme sak. Årsakene til at det søkes om bytte kan være en vei inn til en dialog om hva beboeren opplever som utfordrende, eller hva som er årsak til mistrivsel. Selv der det ikke er anledning til å innfri bytte av bolig, bør det med utgangspunkt i grunnlaget for søknaden, starte en dialog med sikte på å bedre situasjonen og å la den det gjelder bli hørt. Dette kan være en type individuell bistand som kan vedtaksfestes gjennom boligsosial lov.

Drømme fritt – anledning til å avdekke behov og motivasjon

Boligdrømmen kan være et mål for å realisere en drøm og oppnå en normalitet. Det kan også være en flukt fra en vedvarende ustabil situasjon som føles uoverkommelig. Marie beskriver at hun ønsker fred. Et langt voksenliv uten bostabilitet har gitt stor slitasje. Mette beskriver det å eie bolig som en forutsetning for å ha forutsigbarhet eller kontroll over egen bosituasjon og fremtid.

«Ja, å få fred liksom. Så jeg ikke stuper.»

Stigmatisering

«Men når jeg bor slik jeg bor nå, så er jeg redd for å bli dømt.»

Boligen kan oppleves stigmatiserende. James forteller at han ikke ønsker å ha besøk lenger, på grunn av at han bor der han bor. Han opplever også at det er en høyere terskel for folk å komme på besøk siden han bor langt unna. Det han beskriver som mest belastende er at han opplever at boligen og bomiljøet har et institusjonspreg og er tilpasset syke og eldre, en gruppe han ikke føler han hører hjemme i og til og med frykter å bli en del av. Vegard uttrykker også skepsis til å flytte inn i kommunale bofellesskap med flere rusavhengige, der han frykter blant annet manglede sikkerhet.

Eierlinja står sterkt i Norge. Flere av informantene uttrykker også at det å eie gir mer trygghet og er et mål, selv om de i ulik grad anser det som oppnåelig for seg selv. Andelen som eier egen bolig nærmer seg 80 prosent. Det er derfor en form for utenforskap og forbundet med stigma for flere, å stå utenfor. Boligene som er tilgjengelig for vanskeligstilte på leiemarkedet, kan oppfattes som bunnen av hierarkiet. Dette kan oppleves som å være samfunnsmessig lavere og at dette preger både bevisst og underbevisst den det gjelder. (Dyb, 2020, s.165)

Mette beskriver dette som å være «second hand» og at det gir et «second hand-liv» og et «nomadeliv», med gjentatte flyttinger og at det blir forventet at leietakere skal ta til takke med den standard de blir tilbydd. Hun påpeker også at det er kostbart å leve på denne måten. Å betale dyrt for å bo dårlig er lite motiverende og skaper stor kontrast til majoritetens boforhold og økonomi.

At bokkvaliteten har betydning for hvordan du har det, er slått fast også i andre studier. Personer som er avhengige av hjelpeapparatet for å finne et hjem vil bli påvirket av det tilbudet de får, som gir seg utslag i selvbilde og motivasjon. Boligen blir en gjenspeiling av hvordan samfunnet verdsetter dem. Fysiske omgivelser er med det identitetsskapende. (Hauge, 2009)

Hvordan kommunale boliger omtales og dialog med nærmiljø og naboer er viktig for å forebygge stigmatisering. Differensierte botilbud er viktig for at det ikke skal utvikle seg uheldige bomiljøer for den enkelte og naboer ved at personer blir plassert i en bolig eller et miljø som ikke er egna. (Sørly et al., 2021)

«Jeg er det sorte fåret i saueflokken. Jeg er forhåndsdømt.»

Bomiljø

**«Å bli akseptert av naboene som likeverdig. Bare det.
Da hadde vi kommet langt på vei.»**

Vegard beskriver at han opplevde å bli forhånds dømt på grunn av at han flyttet inn i en kommunal bolig i et ordinært borettslag der naboene var skeptiske til han fra start. Samtidig erkjenner han at det har oppstått uheldige episoder. Disse beskriver han primært som misforståelser og forbundet med den bostedsløse kameraten han har hatt boende hos seg en tid.

I «*Boligpolitisk plan 2020*» trekkes systemrettet bomiljøarbeid frem som et viktig element for å motvirke bomiljøproblematikk. Individuelle oppfølgingstjenester forutsetter at beboeren ikke motsetter seg hjelpen, for eksempel ved at den ansatte ikke gis adgang til boligen. For å forebygge dette har kommunedirektøren fremmet ønske om at oppfølging stilles som vilkår i flere leieforhold enn i dag. Samtidig erkjennes det at det kan være vanskelig å komme i posisjon til å gi oppfølging, tross vilkår. Da kan bo- og tjenesteavtale være et alternativ, primært gjelder dette rusavhengige med samtidig psykiske lidelser og tilleggspromblematikk. (Trondheim kommune, 2020, s. 128)

Housing First er en metodikk i arbeidet med bosetting av personer med langvarig bostedsløshet bak seg som vektlegger stor grad av personlig autonomi. Studier tyder på at Housing First-prosjekter har gode resultater og kan vise til blant annet bedre livskvalitet, psykisk helse og bostabilitet hos deltakere. Samtidig viser andre studier at bostedsløshet medfører store samfunnskostnader. Dette har gitt modellen godt grunnlag i flere land. Housing First har vært et godt bidrag til å utvikle det boligsosiale fagfeltet. (Dyb, 2020, s. 168-169)

Vegard forteller at han er bosatt gjennom Housing First. Intervjuet går ikke inn på hvordan dette samarbeidet har vært. Vegard beskriver sider ved boforholdet som ikke har vært tilfredsstillende for han, som mangel på fungerende hvitevarer, mangel på tv og internett selv om dette er inkludert i husleien og ikke minst det vedvarende konfliktnivået med naboene. Han går også mot en utkastelse kort tid etter intervjuet, uten at han vet hva som venter etter det. Det fremgår ikke av intervjuet om Vegard har motsatt seg bistand eller om det har vært andre hindre for samarbeidet med Housing First. Uansett årsak er dette et eksempel på at Housing First ikke er en garanti for at alle lykkes. Det er viktig å kartlegge årsaker også der det ikke lykkes. Det er ikke vanskelig å finne sider ved målgruppen som gjør det krevende å lykkes, men Vegard sin historie viser at det er flere faktorer enn egenskaper ved beboer som spiller inn.

Problemer med bomiljøproblematikk i kommunale boliger søkes løst ved å oppfordre leietaker til å sende skriftlig klage til Bomiljøteam, ifølge Trondheim kommunes Veileder til retningslinjer for søknadsbehandling og tildeling av kommunale utleieboliger. Retningslinjene ble vedtatt 3.mars 2022 (Trondheim kommune, 2023).

At det legges opp til at innmeldte klager er inngangen til å jobbe med bomiljøproblematikk, kan føre til at problematikken allerede er på et problematisk nivå når den blir meldt inn. Beboere i kommunale boliger er vanskeligstilte, og det kan av ulike årsaker være grunner til at bomiljøproblematikk ikke meldes inn via klage. Vegard beskriver flere krevende episoder relatert til bomiljø og naboskap, men han har ikke levert noen klager. Han har derimot fått klager mot seg selv, noe som har medvirket til at han går mot en snarlig utkastelse. I bygg med flere kommunale boliger kan det være flere hendelser i flere boliger. Den som får klager på seg må bære bevisbyrden og kanskje også konsekvensene av et bomiljø som flere bidrar negativt i. Bomiljøproblematikk som rammer personer med rus- og/eller psykiatriproblematikk må tas alvorlig, selv der de selv bidrar negativt til bomiljø. Mangel på egnet botilbud kan være årsak til at de er plassert i en bolig som ikke er egna. At de egentlig trenger en bolig på et høyrere omsorgsnivå og risikerer å bli kastet ut til bostedsløshet, er svært uheldig og får store konsekvenser for den det gjelder. Det haster derfor å få på plass et differensiert botilbud til denne gruppa, med kapasitet til å ivareta dem det gjelder. (Trondheim kommune 2023)

«Det er ikke så mange leiligheter jeg har hatt hvor det har vært godt, sånn trivsel, å ha vært der. (...) Hender han sier fra over terrassen, at nå kan det hende det blir litt musikk i kveld. Det er greit det, sier jeg. Han er fin.»

Å hjelpe

«Nei, når vi havner inne i systemene så virker det som at da gjelder ikke følelser. Da må du være konkret, forklare. Med dokumenter, med beviser. Du må dokumentere inntekta di, lønna di, du må dokumentere ditt, du må dokumentere datt. Det er bare det som gjelder.»

«Så du må bare gråte så mye du vil ved siden av, det hjelper ikke. For det er de dokumentene, den mappa der, som er livet ditt. Så får du heller gråte etterpå. Faktisk. Det hjelper ikke. Det blir bare en sånn forstyrrende atferd oppi dokumentene dine. Så får du heller gråte når du kommer hjem.»

Det kan være ulike årsaker til at mennesker har behov for hjelp til å dekke grunnleggende behov som å bo trygt og godt. Å be om hjelp eller å vedkjenne seg egne feil og mangler, kan oppleves sårbart for den det gjelder. Ofte kan det henge sammen med vonde erfaringer gjennom et langt liv. For å lykkes sammen med den det gjelder, er det avgjørende at vi som er satt til å hjelpe møter vedkommende med den åpenhet, respekt og sensitivitet som situasjonen krever.

Å tåle å være i det vonde, sammen med den det gjelder, krever noe av oss. Det synes å være en grunnleggende tilbøyelighet til å forsøke å fjerne det som er ubehagelig. Det kan skape et ubevisst ønske om at vi, vel så mye for vår egen skyld, ønsker å løse problemet for andre eller finne årsaker til å unngå å gå inn i det. Samtidig oppleves det belastende å måtte avvise mennesker som trenger hjelp og som søker det hos oss, å bli offer for utskjelling og trakasseringer kan påvirke oss selv om vi skjønner at det ikke er personlig. Mangel på ressurser til å bistå er også en kilde til stress og oppleves belastende. I alle disse tilfellene risikerer vi at våre reaksjoner slår tilbake på oss selv og den som søker hjelp. Det blir også krevende for tjenestemottaker, dersom våre uhensiktsmessige mestringsstrategier preger hjelperelasjonen. (Skants, 2014)

Der hjelperelasjonen går i stå risikerer vi å bruke mye tid og ressurser på feilslåtte runder i hjelpeapparatet. En gjensidig forventningsavklaring er viktig. Å ta imot det vedkommende har på hjertet kan være anerkjennende i seg selv og tillate vedkommende å la det ligge, i stedet for at det står og stanger i gjentatte avvisinger. Her er det viktig å være bevisst balansegangen mellom støtte og grensesetting. Det er viktig å unngå både over- og underinvolvering. I balansepunktet mellom disse kan hjelperen fremstå med faglighet og ro, og være nærværende med et løsningsorientert fokus. (Høgsted 2023).

Det er normalt å svinge over på den ene eller andre siden, å bli grepet av rådvillhet eller bli mekanisk og autoritær. Dette er mekanismer som kan ramme samarbeidet med tjenestemottaker, kollegaer og andre samarbeidspartnere. Det er viktig å identifisere og gjenvinne kontakt og avstemthet. Dette er en øvelse som krever høy faglig bevissthet i møte med personer og situasjoner som gir høye følelsesmessige krav til deg som hjelper. Hyppige møter med dette kan definere arbeidet som en mental høyrisikojobb. Det innebærer en risiko for å på en mental slagside, som også kan gi helsemessige konsekvenser. (ibid.)

«Leilighet og forståelse. Det viktigste er forståelse. Ikke plage, såre eller salt i såret, for jeg klarer ikke mer. Det er forståelse.

***(...) Men jeg vet ikke hvor mye du forstår.
Det gjør meg litt utrygg.»***

Helhetlig tilnærming

«Neste gang skal jeg høre på mitt eget hjerte.»

Intervjuene er en samtale fristilt fra skjemaer og system. At James kommenterer at det er en slik samtale han trenger, kan henge sammen med muligheten til fritt å fortelle fra eget ståsted. Mette forteller også at hun opplever at det er den informasjonen som kan dokumenteres, gjennom andre enn henne selv, som blir tatt til følge. Hun beskriver det som å bli redusert til mappen med informasjon og at følelsesuttrykk kan oppleves forstyrrende og irrelevant. Vegard beskriver at han ønsker noen som kan snakke for han, da han opplever at han selv kan bli sint og/eller at han ikke blir tatt på alvor. Marie beskriver at hun har fått god hjelp gjennom flere i hjelpeapparatet. Da det ikke fungerte for henne å være på det kommunale krisetilbudet, fikk hun hjelp av et annet kommunalt lavterskeltilbud, Gryta, til å komme seg videre.

Nyere forskning viser at kommunene har utfordringer når det gjelder samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, og at det er et ønske om økt samarbeid innad i de kommunale tjenestene og med spesialisthelsetjenesten og frivillige/ideelle organisasjoner. At tjenestene må være tilgjengelige og fleksible trekkes også frem. Dette er også et spørsmål om rammebetingelser, som økonomi. (Sørly et al., 2021)

At godt samarbeid og en tydelig oppgave- og ansvarsfordeling er nødvendig for å lykkes, er også trukket frem som funn i andre prosjekter, som i SINTEF Fag trekker frem i rapporten «Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser – erfaringer fra norske kommuner» fra 2020. Erfaringene fra prosjektet konkluderer med at beboere med sammensatte lidelser sjelden blir hørt i bosettingsprosessen. Det fremheves at brukermedvirkning er en del av det å bli tatt på alvor og at det bidrar til verdighet, selvfølelse. (Wågø et al., 2020)

Måloppnåelse må ikke bare måles på tjenestenivå. Virkemidler og tiltak, og avgjørelsene om de skal innvilges eller ikke, må måles opp mot formål og overordnet mål. En analyse opp mot formål og overordnede mål er også en god rettesnor på hva som er hensiktsmessige tiltak og hva de skal føre til. Kanskje den aktuelle tjenesten ikke er egna for å løse utfordringene, noen ganger finnes løsningene utenfor boksen.

Boligen ofte en forutsetning for øvrige hjelpetiltak og/eller for at disse skal få ønsket effekt. En utilfredsstillende eller ikke egnet bosituasjon kan derfor være en medvirkende årsak til at store ressurser på andre områder, som for eksempel rusbehandling eller terapi, ikke kan nyttiggjøres. Det er samfunnsøkonomisk kostbart dersom tjenestemottaker ikke har gode rammer for å nyttiggjøre seg hjelpen som gis.

Det bør gis tilpasset informasjon. I formidlingen bør det påses at det er forstått, relevant og realistisk. Innled gjerne en samtale med den det gjelder om strategi for å nå delmål og hovedmål og utarbeid gjerne en individuell plan.

Det er langt mellom stolene på dette feltet. Ikke gå ut fra at andre skal gjøre det du ikke anser som ditt ansvar. Dersom du ikke har mulighet til å ta medansvar for det uløste, søk løsninger sammen med den det gjelder så vedkommende ikke blir sittende alene i med en følelse av avmakt. Birgitte har fått flere brev fra kommunen om at boligen hun bor i anses som egnet og hun har fått flere avslag om bytte. Hun føler seg fastlåst. Det er positivt at hun etter hvert fikk hjemmebesøk av en ergoterapeut som gikk igjennom utfordringene i praksis, sammen med henne.

Å skape en raushetskultur, krever kompetanse og fleksibilitet i arbeidet og ressurser i form av tid og handlingsrom. Å være en god hjelper henger derfor sammen med de rammevilkårene som er satt på arbeidsplassen. (Høgsted 2023)

En helhetlig tilnærming betyr ikke at hjelperen skal ta ansvar for alt som utgjør helheten. Utfordringene bør brytes ned utfordringene i bestanddeler. Deretter kan det legges en plan for hvem som gjør hva, hvor slik hjelp kan finnes og hvorvidt tjenestemottaker klarer å løse problemet eller oppsøke nødvendig hjelp på egen hånd. En individuell plan på kort og lang sikt konkretiserer arbeidet og setter bestanddelene inn i en konstruktiv sammenheng. Det gir en tydelig ansvarsfordeling, selv i et sammensatt problembilde. Det forebygger avmakt hos både hjelper og tjenestemottaker. Før det settes vilkår for tjenestemottakers ansvar, bør det kartlegges om vedkommende har forutsetning for å innfri eventuelle vilkår. De må også være hensiktsmessige og proporsjonale ut fra ønsket målsetting. Derfor bør eventuelle vilkår også begrunnes.

«Jeg tror det er en slik prat jeg trenger.»

Bostedsløshet

«Det var jo minusgrader. Nummeret før jeg fant han død. Da er det bedre at han blir med hjem til meg.»

I den nasjonale strategien for den boligsosiale politikken (2021-2014) «Alle trenger et trygt hjem», finner vi denne definisjonen på bostedsløse: *«I Norge defineres bostedsløse som personer som ikke disponerer en egen bolig og er henvist til tilfeldige og midlertidige botilbud, personer som bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger, personer som skal skrives ut/løslates fra institusjon eller kriminalomsorgen innen to måneder og er uten bolig, samt personer som sover ute. Midlertidige botilbud kan for eksempel være hospits, pensjonat eller campinghytter.»* (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2020, s. 6).

Personer med utfordringer med rus og/eller psykiatrilidelser er overrepresentert i bostedsløshetsstatistikken. Andre trekk er at de det gjelder har lav inntekt, som sosialhjelp eller trygdeytelser, og gjerne har bakgrunn i institusjonsomsorg. En stabil og trygg bolig er for mange det viktigste første skrittet i en rehabiliteringsprosess. (Dyb & Zeiner, 2021)

Knuts historie er et eksempel på at det er mulig å oppnå, og oppleve å ha, en trygg og god bosituasjon, selv med bostedsløserfaringer bak seg. Den gode statistikken over antall bostedsløse viser at rekordmange har lyktes i overgangen til fast bolig de i løpet av de siste 10 årene. (NIBR, 2021). Informantene i *«Ut av bostedsløsheten – inn i hva?»* nyanserer denne suksessen. Det fremkommer av historiene at selv om personer ikke er i statistikken over bostedsløse, er det ikke en selvfølge at de opplever å ha et trygt hjem.

At den nasjonale strategien bruker ordet «hjem» i stedet for «bolig», viser til at målsetningen strekker seg lenger enn kun tak over hodet. Begrepet «hjem» har et subjektivt element, til skille fra begrepet «bolig». Dette er en forsterkning av betydningen av den subjektive opplevelsen av bosituasjonen. Det knytter seg sterkt til den psykososiale dimensjonen ved det å bo. (Dyb, 2020)

Vegards historie er et eksempel på at bostedsløshet ikke bare rammer den bostedsløse selv. Bostedsløshet kan også være en trussel mot andres boforhold eller bomiljøer, ved at de oppholder seg hos andre midlertidig eller over tid. Gode tilbud til de bostedsløse er derfor et viktig tiltak også for å forebygge bostedsløshet hos andre, og et tiltak som kan bedre bomiljøet i kommunale boliger spesielt. ByBo erfarer at de fleste av de bostedsløse i målgruppen vi møter, er kastet ut av kommunen selv og oppholder seg gjerne i andre kommunale boliger dersom de ikke har andre tilbud. Dersom det forebyggende arbeidet styrkes og det etterstrebes flere bosettinger i

egnede boliger, vil det få gode ringvirkninger for enkeltpersoner og for kommunen. Det bør også etterstrebes flere flyttinger i stedet for utkastelser. Det forutsetter at egnede boliger er tilgjengelig. Dette trekkes også frem i forslag til «Boligmatrikse for psykisk helse og rus» som Trondheim kommune er i ferd med å utarbeide. Endelig rapport er ikke vedtatt, men et pågående arbeid for å analysere bo- og tjenestetilbud opp mot rus og psykiatri-gruppa er under utarbeidelse. Dette er en del av et faglig og kvalitetsmessig løft av det boligsosiale arbeidet i Trondheim kommune. (Trondheim kommune, 2023)

«Så kom jeg hjem en dag og der var Namsmannen og politiet, da skulle jeg hives ut. Det var den kaldeste dagen i februar, husker jeg.»

Motstand og traumebevissthet

«Det er jo meg mot systemet, da.»

Fredrik beskriver et forhold til hjelpeapparatet som er preget av negative erfaringer. Han har også livserfaringer som har vært krevende og bruker begrepet «klassisk taper-histore» om seg selv. Birgitte sier at hun føler seg helt låst fast og at hun ikke kommer seg videre. Disse erfaringene tas også med inn i nye hjelpeforsøk og relasjoner. Vegard sier at det koker inni han og at han er irritert på hele «systemet». Mette føler seg redusert til en mappe med dokumenter. James opplever å bli stanset verbalt og med en avvikende hånd når han tar opp frustrasjonen sin med saksbehandler. Disse opplevelsene er med på å prege veien videre på ulike måter.

Traumebevisst omsorg tar hensyn til de konsekvenser traumatisering har hatt på kort og lang sikt og tar inn over seg at dette spiller inn i hjelperelasjonen. Det innebærer å gi

trygghet gjennom forutsigbarhet og hjelper personen med følelsesregulering, selv som voksen. Problemer med å regulere følelser og ha tillit til andre, kan være en konsekvens av mangel på erfaring med god omsorg i trygge relasjoner. (Hagen, M. B., da Silva, A. B., & Tjelle, M.I., 2016)

James forteller om rasisme og trakassering. Han forteller også om trusler fra hjemlandet, som han fikk i et brev og gjorde han redd for å bli oppsøkt der han bodde. PROBA Samfunnsanalyse har gjennomført en studie av økonomisk, ideologisk eller religiøst press med utspring i opprinnelsesland som er rettet mot personer i Norge med innvandrerbakgrunn. Et sentralt funn i studien er at slik press og kontroll indirekte bidrar til å svekke tilliten til norske samfunnsinstitusjoner. Det er verdt å merke seg slike mekanismer som kan påvirke tilliten også til hjelpeapparatet og samfunnet ellers. Personer utsatt for press, kontroll og trusler kan leve uten den tryggheten de fleste av oss tar for gitt. (Plahte, 2020)

Dersom disse opplevelsene og erfaringene ikke anses som relevante, finnes det risiko for at motstand og mistillit forsterkes eller vedvarer. Ved å jobbe med det virkelighetsbildet som er skapt i lys av tidligere erfaringer, kan det skapes nye handlingsrom for endring. Dette kan gjøres for eksempel gjennom en narrativ tilnærming. En narrativ tilnærming tar utgangspunkt i at mennesker søker å skape mening i sine liv og at erfaringene med det settes sammen til en historie. Ved å gå inn i denne historien sammen med den det gjelder, kan vedkommende hjelpes til å situasjonen fra flere perspektiver. Vanskelige og komplekse livsomstendigheter kan skape negative konklusjoner om seg selv og de som er satt til å bistå. Gjennom en slik reforhandling av selvbilde, egne ressurser og synet på hjelpeapparatet, kan det bli lettere å se en vei ut, sin egen rolle og muligheter til å ta imot nødvendig hjelp til å lykkes. Motstand og mistillit kan på denne måten snus til konstruktivt samarbeid. (Haaland, 2005)

Det krever mye anstrengelse og energi å opprettholde motivasjon i motgang. Vegard beskriver hvordan han tidligere har vært igjennom rusbehandling og var motivert til en ny start. Nå er han i en situasjon der han føler at løpet er kjørt for boforholdet sitt og han beskriver at rusen er førstepri. Aktivt motivasjonsarbeid og å identifisere grad av motivasjon er et nyttig verktøy i alle faser, men må tilpasses den fasen vedkommende er i. (Barth T., Børtveit T. & Prescott, P., 2001)

«Jeg skjønner jo at jeg mister boligen. Ja. Jeg kunne ha kjempet imot, men jeg lar det gå sin gang.»

Boligdrømmen

«Det var drømmeboligen. Så det er derfor vi er redde for, redde for å miste den også, på et vis.»

Flere av informantene forteller om bekymringer og frykt for fremtiden. Flere har også hatt fokus på det man vil unngå eller bort fra, da de søkte om kommunal bolig. Dette er også fokus for flere når de snakker om neste bolig, eller hva de drømmer om. Det er naturlig at frykten blir en viktig motivasjon, når man er eller har vært i en uholdbar situasjon. James ville først og fremst bort fra boligen der kan oppleve trakassering og trusler, Vegard ønsket seg unna sentrum og legger først og fremst vekt på «tak over hodet». Birgitte drømmer om å bo et sted hun kan bruke den elektriske rullestolen.

Der fokuset først og fremst ligger på hva vedkommende vil bort fra, kan det være lett å overse hva vedkommende har behov for. Dette gjelder både den det gjelder og for hjelpere som skal bistå. Det er viktig å få tak i hva som skal til for å trives og oppleve bosituasjonen som egnet over tid. De som bor godt ønsker å beholde boligen der de bor, slik som Kurt og Marie beskriver. Mette er innstilt på at hun ikke nødvendigvis får bli boende der hun bor, det setter også begrensninger i hva hun investerer følelsesmessig i sitt nye hjem. Hun beskriver det samtidig som mer trygt at hun nå vet at hun har en bolig de neste årene, enn en stadig usikkerhet over å bli sagt opp av en utleier.

Livet er komplisert og det samme er livsutfordringer. Ikke lett å sette ord på, ikke lett å føre inn i et søknadsskjema. Å få snakke fritt om hva man opplever som utfordrende, slik at man i fellesskap finner løsninger for det som er utfordrende. Legge en plan sammen, med løsninger for de ulike problemstillingene og hvem som skal involveres.

Å drømme helt fritt kan bli en anledning til å sette ord på hva som er viktig. Det er mulig noe av det vedkommende har avskrevet som likevel er mulig. Det kan for eksempel være en plan om å kvalifisere seg til startlån. En slik samtale kan være starten på å sette mål sammen, på samme måte som å håndtere utfordringene på denne måten. Å ha mål med positivt fortegn er mer motiverende enn å søke å unngå noe. (Barth, Børtveit & Prescott, 2001)

«Tvilsoomt. Jeg tror kvadratprisen blir for stor. Men at jeg kan oppnå det å kunne kjøpe noe, det ser jeg ikke på som en umulighet, nei. Det er det som er målet.»

Brukerperspektivet

«Jeg føler meg helt alene. Familieløs, gledeløs, hjelpeløs, håpløs.»

At hjelpeapparat ofte blir omtalt som «systemet» kan forståes gjennom hvordan det er organisert. Det skal ivareta den enkeltes rettssikkerhet og gi en klar ansvarsfordeling for de ansatte i ulike tjenester og det skal også være en måte å gjøre det enklere å oppsøke hjelp på ulike områder, gjennom oversiktlige og klart avgrensede tjenester.

Brukerperspektivet er alltid mer komplekst enn systemet. Spesielt gjelder det der livsutfordringene er komplekse og sammensatte, noe som ofte er tilfelle i boligsosiale utfordringer. Det kan være krevende å finne frem til de rette tjenestene og det er ikke alltid gitt at tjenestemottaker vet hvem som er rette instans. Marie sier at ByBo og Nav har hjulpet henne å få bolig, og nevner ikke for eksempel Helse- og velferdskontoret, som fatter vedtak om kommunal bolig. At enkeltpersoner i hjelpeapparatet blir nøkkelpersoner gjennom å løse den enkelte i systemet, kan oppleves viktigere enn hvilke etater som er involverte. Som del av hjelpeapparatet kan det være fort gjort å forvente at bruker har kjennskap til hvor den ulike hjelpen skal ytes fra. Da er det lett å overse at bruker kan ha misforstått hvem eller hva de ulike hjelperne skal bistå med. Forventningsavklaring er viktig og det samme er det å sikre koordinering av tjenester der ansvarsfordelingen er uklar.

Brukerperspektivet handler med det også om en respekt for at ikke den samme løsningen passer for alle og at for noen er målet en stabilitet underveis, ikke et gitt mål der fremme ut fra generelle målsetninger, som for eksempel den tradisjonelle eierlinja. James er tydelig på at han ikke ønsker å kjøpe bolig. Han har mange negative livserfaringer og psykiske helseutfordringer som gjør at det å kjøpe egen bolig oppleves uoverkommelig for han. Det ensidige fokuset i veiledningen skaper utrygghet for han og han opplever ikke at saksbehandler er lydhør for innvendingene hans.

Å bli tildelt en bolig, å bli bosatt, er en posisjon som i mange tilfeller er langt mer passivt enn hvordan folk flest velger hvor og hvordan de ønsker å bo. I et normalitetsperspektiv må vi derfor ta hensyn til at dette i seg selv er en avmaktsposisjon. Selvbestemmelse er sterkt knyttet til integritet. Ved å beholde det handlingsrommet av autonomi som er mulig, bekreftes menneskeverdet. (Hagen, M. B., da Silva, A. B., & Tjelle, M.I., 2016)

For å ivareta brukerperspektivet og medvirkning, må vi derfor være ekstra lydhøre der maktbalansen mellom hjelper og mottaker kan forsterke et skille fra normalitet. Der vi

ikke kan innfri alle ønsker, kan vi likevel i de fleste tilfeller lytte og anerkjenne deres opplevelse. Det kan i seg selv oppleves myndiggjørende.

Betydningen av håp har vært vektlagt i økende grad i helse- og sosialfaglig forskning og arbeid. Det å håpe har en eksistensiell side. Det å håpe innebærer ikke nødvendigvis å håpe at livet blir det samme som før, eller oppfyllelse av alle drømmer, men det kan handle om å overkomme utfordringer og holde fast ved det meningsfulle i livet. Dette er i tråd med en recovery-orientert tilnærming. I denne tradisjonen vektlegges selve prosessen og ikke minst den subjektive opplevelsen av mening og tilfredshet, tross utfordringer. (Sælør & Bank, 2022)

Å erfare å bo trygt og godt, er i seg selv en kilde til motivasjon, til bedre helse og til å se lyst på fremtiden. Da kommer vi ikke unna å vektlegge trivsel og den enkeltes opplevelse av det å bo. Gjennom intervjuene har det blitt synlig at det er mange individuelle hensyn og ulikt fra sak til sak, hva som hindrer den enkelte i å bo trygt og godt, eller i å oppleve å bo trygt og godt. For å lykkes med den boligsosiale bistanden til den enkelte er det derfor en forutsetning å forstå kompleksiteten og helheten i hva som påvirker evnen til å lykkes i hver enkelt sak. Det kan virke ressurskrevende å skulle kartlegge og koordinere hjelpen på en slik måte.

Samtidig er flere av informantenes historier gode eksempler på hvor ressurskrevende det er å unnlate å jobbe helhetlig og hvilke konsekvenser det kan gi for tilliten til hjelpeapparatet, når mennesker ikke opplever å bli hørt, å få nødvendig hjelp eller nok forståelse. Et ensidig tjenestefokus kan virke fremmedgjørende. Gjentatte avslag skaper frustrasjon. En tettere, individuell bistand kan spare mange «runder» og med det bli mer ressursbesparende over tid. Det gir også en raskere vei for den enkelte til reelt å bo trygt og godt. Dette innebærer ikke nødvendigvis at det tjenestemottaker søker på, skal innvilges. Det kan forsøkes en ny inngang til forventningsavklaring og veien videre, med utgangspunkt i det personen selv erfarer som utfordrende. Å henge fast i en følelse av avmakt kan få situasjonen til å stagnere og føre til handlingslammelse. Avmakt kan også føre til aggressivitet eller psykiske plager. (Helgesen, 2008)

«Jeg står fast i situasjonen. Jeg kommer meg ikke videre. Jeg sitter fast.»

Del 4: Oppsummering, refleksjon og anbefalinger

Helhetlig innsats er avgjørende

Situasjonen til vanskeligstilte på boligmarkedet må sees i sammenheng med mekanismer både i boligmarkedet, treffsikkerheten til de boligsosiale virkemidlene og tjenester i hjelpeapparatet ellers. Det fordrer også en utnyttelse av den enkeltes ressurser og hjelperelasjonens forutsetninger til å bygge tillit, motivasjon og mestringstro.

Kompeksiteten i det boligsosiale blir tydelig gjennom informantenes historier. Historiene gir bare bruddstykker, men samtidig gir de et godt bilde på at det å bo trygt og godt henger sammen med mange forhold i livet. Derfor må bistanden også favne denne helheten. Boligsosiale utfordringer oppstår ofte ikke i et vakuum. De det gjelder er ofte marginaliserte og/eller utsatte på flere livsområder. Å leve med mangel på dekning av grunnleggende behov, eller å leve i frykt for å komme i, eller falle tilbake til, en slik situasjon, påvirker mennesker på kort og lang sikt. Informantene trekker flere ganger frem tidligere erfaringer. En helhetlig innsats innebærer også å være bevisst hva mennesker bærer med seg og hva det gjør med deres utgangspunkt for veien videre. Konsekvensen av å legge vekt på enkeltelementer eller enkelttjenester uten å favne helheten, kan bli at tjenestemottaker ikke føler seg hørt eller forstått. Det skaper en avstand som gjør at det blir vanskelig å komme i en posisjon til å hjelpe, gjennom manglende tillit eller tro på at det nytter. Det kan i tillegg føre til at vedkommende ikke klarer å nyttiggjøre seg hjelpen, noe som er samfunnsøkonomisk uheldig og skaper nye nederlag eller fastholder en uholdbar situasjon for den det gjelder.

Løft blikket!

Våge å se helheten og utfordringene i en kontekst. Dersom fokuset blir på enkelttjenester eller forbeholdt den rolle vi som hjelpere har, uten å se hvordan dette spiller sammen med resten av bildet, risikerer vi å overse både ressurser og sårbarheter hos den enkelte. Dette spiller inn på hvordan hjelpen tas imot og om det nytter. Her kan vi, tross gode intensjoner, bidra til nye nederlag eller unødvendig ressursbruk. God informasjonsflyt og samarbeid mellom involverte, og ikke minst med tjenestemottaker selv, er ofte en forutsetning for å lykkes og for at tiltak og virkemidler skal få tiltenkt effekt.

Brukermedvirkning forutsetter et utgangspunkt i egenopplevelse

En tilfredsstillende bosituasjon og et velfungerende bomiljø er avhengig av flere faktorer i samspill. Brukermedvirkning og brukermødestemelse bør tas inn i arbeidet. En anerkjennelse av beboerens subjektive opplevelse av hvordan vedkommende bor, er viktig. Den individuelle opplevelsen kan være en inngang til arbeidet på brukers egne premisser. Det betyr ikke at brukeren skal bestemme alt, men gir et utgangspunkt der vedkommende føler seg hørt og med det blir mer villig til å samarbeide og søke løsninger fremover. Det kan være gode grunner til personlige preferanser. En samtale med utgangspunkt i det vedkommende opplever utfordrende eller en kilde til mistriivsel, kan være en inngang til informasjon om underliggende problematikk, tidligere erfaringer og/eller traumer, som kan spille inn i det å bo.

Gode rammebetingelser er en forutsetning for å lykkes i arbeidet

For at det boligsosiale arbeidet skal lykkes, kreves det politisk vilje til å legge til rette for det gode arbeidet. Det er bred enighet blant flere forskningsprosjekter at helhetlig innsats nytter. I et hjelpeapparat som ofte fremstår fragmentert, krever det rammevilkår, samarbeidsvilje og kontinuitet i tjenestene. Dette er en utfordring der flere tiltak, tjenester og grad av innsats er overlatt til kommunene og ikke av faste, lovpålagte føringer. I en kommuneøkonomi med mange hensyn, finnes det gjentatte eksempler på at kutt i tjenester kan skyldes økonomi mer enn faglige vurderinger. (Sørly et al., 2021)

Med det sagt er det lagt politiske ambisjoner for arbeidet, både på nasjonalt og kommunalt nivå. For å lykkes med målsettingene, må det legges til rette for konkrete tiltak som skal bidra til endring. Her må alle gode krefter tas i bruk, inkludert de ideelle og frivillige ressursene, som ofte har stor tillit hos og kjennskap til de som strever.

Summen av de elementer av det som utgjør en tilfredsstillende bosituasjon og tilstrekkelig, individuelt tilpasset oppfølging, vil til sammen kunne senke tjenestebehovet og styrke bostabilitet.

Anbefalinger basert på funn

- **Helheten må være utgangspunktet.** Flere av informantene viser til å føle seg stigmatisert eller redusert, der rus- og psykisk helseutfordringer forenkler situasjonen og skygger for øvrige livsutfordringer eller gjør at fremgang stagnerer. Brukerperspektivet må styrkes.
- **Brukermedvirkning gjennom å ta utgangspunkt i tjenestemottakers opplevelse gir et mer konstruktivt samarbeid med den det gjelder.** Noen søker på nytt og på nytt om samme tjeneste, eller har opplevelsen av at det ikke nytter å forklare seg. En anerkjennelse av den subjektive opplevelsen er en invitasjon til å bli en mer aktiv part i arbeidet og avklarer forventninger.
- **Gode rammebetingelser for det boligsosiale arbeidet er nødvendig for kontinuitet og fagutvikling, samt for god kvalitet og sikring av måloppnåelse i tjenestene.** Det er viktig at relevante aktører identifiseres og at helheten sikres gjennom gode rutiner for samarbeid og identifisering av hvor det glipper. Ideelle, frivillige og brukerorganisasjoner har både kjennskap til og tillit hos flere og bør inkluderes i et helhetlig arbeid for å nå ut til de det gjelder.
- **Informasjon og kjennskap til tjenestene, må gjøres kjent for de som trenger det.** Veiledningsplikten må derfor omfatte flere tjenester og rettigheter enn eget tjenesteområde og gjerne inkludere bistand til å etablere kontakt og/eller samarbeid på tvers.
- **Det må etterstrebes tilfredsstillende boforhold og trygghet og trivsel må vektlegges tyngre.** Bosituasjon påvirker de fleste livsområder og er rammen for hverdagslivet. Beboere i kommunale boliger er ofte marginaliserte på flere livsområder da tildeling skjer etter en helhetsvurdering av økonomiske, sosiale og helsemessige forhold. Dess bedre rammer boligen gir, dess bedre forutsetninger har beboere til bedring av andre livsutfordringer, samt til å komme videre i sin boligkarriere og/eller skape mer stabilitet og mestring for øvrig.
- **Økonomiske utfordringer må jobbes med parallelt.** Det bør jobbes målrettet mot økt økonomisk mestring, gjerne ved å koble på gjeldsrådgiver/økonomisk rådgivning fra start, ved søknad eller innvilgelse av kommunal bolig. Dette for å forebygge utkastelser, samt gjøre vedkommende mer selvhjulpne gjennom leieperioden. Dette også for å kvalifisere til andre boligsosiale virkemidler, som startlån og eventuelt Leie-til-eie.
- **Lavere terskel for bytte av bolig.** Gjerne som et ledd i et mål om Leie-til-eie, der beboere ikke klarer å nyttiggjøre seg et ordinært tilsagn om startlån. Lavere terskel for bytte også der bosituasjonen har en klar sammenheng med forsterking eller utvikling av rus- og/eller helseutfordringer eller på annen måte bidrar til en negativ utvikling.
- **Forebygge bostedsløshet.** Gjennom gode, tilgjengelige botilbud, slik at de bostedsløse ikke belaster andre bomiljø i kommunale boliger. Etterstrebe flyttinger heller enn utkastelser fra kommunale boliger.

Referanseliste

Barth T., Børtveit T. & Prescott, P. (2001). *Endringsfokusert rådgivning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Bjørgen, D., Småvik, G., Klevstuen, L. & Johansen, K. L. (2021). *Jarleveien 10 – beboernes erfaring med boligløsning for rusavhengige*. Stiftelsen Kompetansesenter for brukererfaring og tjenesteutvikling (KBT). Rapport nr. 3/2021. Hentet fra: <https://kbtkompetanse.no/wp-content/uploads/2021/09/Hovedrapport-Jarleveien-Oppdatert-2021-09-02.pdf>.

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2014). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*
Hentet fra: <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/generelle/>

Dyb, E. (2020): *Bostedsløs – Politikk og praksis*. Oslo: Gyldendal.

Dyb, E. & Zeiner, H. (2021). *Bostedsløse i Norge 2020 – en kartlegging*. NIBR-rapport 2021:10.
Hentet fra:
<https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Bostedslose%20i%20norge%202020.pdf>.

Fløtten, T., Frisell, G. & Hansen, I. L. S. (2023). Veldedighet i velferdsstaten. Hvem trenger hjelp til livsopphold fra de frivillige organisasjonene? (Fafo-rapport 2023:09)

Gitmark, H. (2020). *Det norske hjem: Fra velferdsgode til spekulasjonsobjekt*. Oslo: Res Publica.

Gyberg, K. (2019). *Boligdrømmen. Hvordan sikre alle et godt sted å bo*. Oslo: Forlaget Manifest AS.

Haaland, K. (2005). *LØFT og narrativer i profesjonelle samtaler*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hagen, M. B., da Silva, A. B., & Tjelle, M.I., (2016) *Traumebevisst omsorg i psykisk helsearbeid – fra et tilknytningsteoretisk perspektiv* Oslo: Universitetsforlaget

Hauge, Å. L. (2009). *Housing and Identity – the meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception*. (Doktorgradsavhandling, NTNU). NTNU open.
<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/231123>.

Helgesen, L. A. (2008) *Menneskets dimensjoner. Lærebok i psykologi*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press

Høgsted, Rikke (2023). *Grunnbok i belastningspsykologi. Forebygging av primær og sekundær traumatisering ved psykisk krevende arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Kommunal- og distriktsdepartementet. (2020). «Alle trenger et trygt hjem.» *Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c2d6de6c12d5484495d4ddeb7d103ad5/oppdatert-versjon-alle-trenger-en-nytt-hjem.pdf>.

Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet. (LOV-2022-12-20-121) Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2022-12-20-121>

Molden, T.H. & Røe, M. (2019). *Fra kommunal leietaker til boligeier. Erfaringer med leie til eie i Trondheim kommune*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning. Hentet fra: <https://samforsk.no/publikasjoner/fra-kommunal-leietaker-til-boligeier-erfainger-med-leie-til-eie-i-trondheim-kommune>.

Plahte, J. (2020). *Press og kontroll. En studie av økonomisk, ideologisk eller religiøst press med utspring i opprinnelsesland, rettet mot personer med innvandrerbakgrunn i Norge*. PROBA Samfunnsanalyse Rapport 2020-3. Hentet fra: <https://proba.no/rapport/press-og-kontroll-en-studie-av-okonomisk-ideologisk-eller-religjost-press-med-utspring-i-opprinnelsesland-rettet-mot-personer-med-innvandrerbakgrunn-i-norge/>.

Røe, M., & Svendsen, S. (2020). *Jarleveien 10. Erfaringer fra et kommunalt boligkompleks for rusavhengige i Trondheim*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning Hentet fra: <https://samforsk.no/publikasjoner/jarleveien-10-erfainger-fra-et-kommunalt-boligkompleks-for-rusavhengige-i-trondheim>

Skants, P. (2014). *Omsorg i kriser – Håndbok i psykososialt støttearbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Sælør, K.T. & Bank, R.M. (2022). *Håpets betydning i helsefaglig og sosialt arbeid. Ei lita bok om noe av det største i verden* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Sørly, R., Fresvik, A., Nødland, S.I. & Tvedt, H.L. (2021). «Nomader på lavterskel?» – *Boligløsninger for personer med rusproblemer og psykiske utfordringer*, Rapport nr. 4-2021, Norce Samfunn. Hentet fra: <https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmliui/handle/11250/2735781>.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Trondheim kommune. (2020). *Boligpolitisk plan 2020 - med tilhørende handlingsdel 2020-2024*. Hentet fra: <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/eierskapsenheten/boligpolitisk-plan/boligpolitisk-plan---kortversjon-200430.pdf>.

Trondheim kommune. (2023). *Rapport – Boligmatrix for psykisk helse og rus En boliganalyse for psykisk helse og rus i Trondheim kommune*. (ikke vedtatt). Hentet fra: <https://www.trondheim.kommune.no/org/helse-og-velferd/psykisk-helse-og-rus/>.

Trondheim kommune (2023). *Veileder til retningslinjer for søknadsbehandling og tildeling av kommunale utleieboliger*. Hentet fra: <https://www.trondheim.kommune.no/contentassets/6c6ee36ff9ff475bf4c4053f607b0ed/veileder-til-retningslinjer-for-soknadsbehandling-og-tildeling-av-kommunal-utleieboliger.pdf>

Wågø, S., Høyland K., & Bø, L.A. (2019). *Bokvalitet og verdighet – en evaluering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser*. (Rapport SINTEF Fag 57). Hentet fra: <https://www.sintefbok.no> Oslo: SINTEF akademisk forlag

Wågø, S., Høyland K., & Bø, L.A. (2020). *Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser – erfaringer fra norske kommuner*. (Rapport SINTEF Fag 64) Hentet fra: <https://www.sintefbok.no>

Intervjuguide: Ut av bostedsløsheten – inn i hva?

Å VÆRE HJEMME

- Hva er et hjem for deg?
- Hva trenger du for å føle deg hjemme?
- Føler du deg hjemme der du bor?

BOSITUASJON

- Hvordan bor du i dag?
- Kan du si noe om hva boligen din betyr for deg?
- Trives du? Hvis ikke, hva skal til for at du skal trives?
- Hvordan fikk du tak i boligen du har nå?
- Hva er årsaken til at det ble nettopp denne boligen?
- Har du medvirket eller hatt medbestemmelse?
- Hvordan bodde du før du flyttet inn i boligen du har nå?
- Hvordan var innflyttingsprosessen? (Fikk du nødvendig støtte/hjelp, fra hvem, hvilken hjelp hadde du trengt som du ikke fikk?)
- Hadde du nødvendig innbo på plass fra start? Har du nødvendig innbo nå? Forsikring?
- Var det noe du opplevde utfordrende i denne prosessen?

EGNETHET

- Er dette en egnet bolig for deg? På hvilken måte? Hvorfor ikke?
- Hvilke livsutfordringer vil du si du har i dag? Påvirkes disse av hvordan du bor? På hvilken måte?
- Helse, fysisk og psykisk.
- Rus
- Trygghet
- Nettverk
- Bomiljø
- Økonomi
- Livsutfoldelse (som meningsfulle aktiviteter, sosial omgang, ro/hvile, bokvalitet)
- Føler du tilhørighet der du bor? Boligen, naboer, område/bydel.

- Har du behov som ikke dekkes på grunn av at du bor som du gjør?
- Vil du si du har struktur i livet og rutiner i hverdagen? På hvilken måte påvirker boligen dine hverdagsrutiner?

BOSTABILITET

- Vil du si du har hatt bostabilitet i livet ditt? (Har du vært bostedsløs eller hatt en ustabil bosituasjon tidligere?)
- Hvilke erfaringer har du fra tidligere, på godt og vondt, i forhold til det å bo?
- Dersom du har flyttet ofte før, har det vært av eget ønske? Hvilke årsaker?
- Hvor lenge ser du for deg å bo der du bor nå? Hva innvirker på hvor lenge du blir boende?
- Har du bekymringer i forhold til boforholdet ditt?
- Opplever du å ha forutsigbarhet og/eller kontroll over egen bosituasjon og fremtid?
- Hvilken hjelp har du fått for å få stabilitet i bosituasjonen din? Hva hadde du trengt?

BOLIGDRØMMEN

- Hvilke endringer ønsker du i bosituasjonen din?
- Vet du hvordan du kan bedre egen situasjon? Hva skal til?
- Har du noen drømmer eller ønsker for fremtiden i forhold til det å bo?
- Dersom du kan drømme fritt, hvordan ønsker du å bo?
- Ser du for deg at du kan oppnå din egen boligdrøm i fremtiden?

AVSLUTNINGSVIS

- Tanker om boligmarkedet?
- Tanker om hjelpeapparatet?
- Kommentarer/tanker for øvrig?

Samtykkeerklæring ByBo for boligsosialt prosjekt

«Ut av bostedsløsheten – inn i hva?»

ByBo er en virksomhet i Kirkens Bymisjon Trondheim. Hovedmålsettingen for ByBo er å bedre livsvilkårene til enkeltmennesker gjennom å bidra til å stabilisere eksisterende boforhold eller bistå med å etablere et nytt. «Ut av bostedsløsheten – inn i hva?» er et underprosjekt i ByBo som gjennom individuelle intervju skal løfte nyansene i de boligsosiale utfordringene i en tid med lavere bostedsløshet, med vekt på brukerstemmer fra personer som har opplevd bostedsløshet og/eller en ustabil bosituasjon tidligere.

Det er opp til deg hva du ønsker å dele. Din historie eies av deg og ved å dele gir du en gave som vi ydmykt tar imot og som vi ønsker å videreformidle på en respektfull måte.

Gjennom samtykke bekrefter du å ha blitt informert om «Ut av bostedsløsheten – inn i hva?» og at informasjon du formidler i individuelle intervju hos ByBo kan benyttes anonymisert for å belyse individuelle boligsosiale utfordringer i Trondheim, som kan bidra til å nyansere bildet på hvilke boligsosiale utfordringer samfunnet må forholde seg til og avhjelpe for at alle skal oppleve å bo trygt og godt. Opplysningene vil, etter samtykke gis, kunne brukes i en prosjektrapport, i formidlingsarbeid og i beskrivelser av ByBos arbeid og som eksempel på hva vår målgruppe erfarer i praksis.

Før opplysningene benyttes vil du få tilbud om å lese igjennom det anonymiserte materialet og godkjenne eventuelle sitater. Du kan trekke tilbake samtykke underveis, men ikke etter de er innlemmet i rapport.

Jeg samtykker i at ByBo kan

- Registrere opplysninger i internt arkivsystem for ByBo.
- Benytte opplysninger gitt i individuelle intervju til statistiske formål, eksemplifisering og til dokumentering av hvordan boligsosiale utfordringer rammer enkeltpersoner og hva du som berørt av tidligere bostedsløshet og/eller ustabilitet, opplever som hinder eller hjelp for å bo stabilt og godt.

Presisering av/eventuelle begrensninger i omfanget av samtykke:

Sted og dato:

Underskrift informant

Underskrift medarbeider ByBo

Rom for alle